

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Назив студијског програма: Тероризам, организовани криминал и безбедност

**Улога српских криминалних група у трговини
кокаином у Европи**

Ментор: др Ђорђе Игњатовић

Студент: Косара Стевановић, 99/17

Београд, 2019.

Улога српских криминалних група у трговини кокаином у Европи

Ментор: др Ђорђе Игњатовић

Студент: Косара Стевановић

Рад брањен дана _____, пред комисијом:

Др Ђорђе Игњатовић, ментор

Др Драган Симеуновић, председник комисије

Др Горан Илић, члан комисије

Садржај

Увод.....	1
I. Порекло и пут кокаина до Европе.....	5
1. Порекло и употреба кокаина.....	6
1.1. Биљка Кока - <i>Erythroxylum</i>	6
1.2. Кратка историја употребе коке	8
1.3. Кратка историја употребе кокаина	10
2. Производња кокаина у земљама произвођачима.....	12
2.1. Процес производње кокаина	13
2.2. Боливија и Перу	14
2.3. Колумбија.....	16
3. Руте и методи трговине кокаином до Европе	19
3.1. Северна рута.....	20
3.2. Централна рута	22
3.3. Афричка рута	24
II. Руте и субјекти трговине кокаином у Европи	29
1. Руте трговине кокаином у Европи	30
1.1. Југозападна рута	31
1.2. Северозападна рута	32
1.3. Балканска рута	34
2. Субјекти трговине кокаином у Европи.....	36
2.1. Европске криминалне групе	38
2.2. `Ндрангета	42
2.3. Имигрантске групе	44
III. Злоупотреба кокаина и европска борба против трговине кокаином	48
1. Квалитет и цене кокаина	49
1.1. Почетак пада цена кокаина.....	51
1.2. Формирање цене кокаина	52
2. Злоупотреба кокаина у Европи.....	54
2.1. Велика Британија.....	56
2.2. Холандија	58
2.3. Италија.....	59

2.4. Република Србија	60
3. Методе и последице злоупотребе кокаина	62
3.1. Методе злоупотребе кокаина.....	63
3.2. Последице злоупотребе кокаина.....	65
4. Борба европских земаља против трговине кокаином.....	68
4.1. Контрола понуде.....	69
4.2. Смањивање потражње.....	73
4.3. Декриминализација у Португалу	74
Закључак	78
БИБЛИОГРАФИЈА.....	80

Увод

Производња кокаина је специфична за три земље Јужне Америке – Перу, Боливију и Колумбију.¹ Поред Јужне Америке, која има највише проблема везаних за кокаински ланац, САД традиционално важе за највеће тржиште кокаина.² Ова земља и данас предњачи у величини тржишта белог праха, али и у броју зависника од те дроге.³

Међутим, трговина кокаином је светски проблем с којим се суочава све већи број европских земаља. Европске статистике показују да је Европа, после САД-а, друго највеће тржиште кокаина⁴, као и да је 2016. примећена рекордна чистоћа ове дроге, заједно са ниским ценама које прате стабилан тренд.⁵ Ови подаци су алармантни и заслужују једно целовито истраживање на тему трговине кокаина у Европи, како бисмо анализом овог питања дали неке одговоре на такав забрињавајући европски тренд. Трговина белим прахом погубно утиче на социјално ткање друштава у којима се одвија, доводи до високог новог корупције и прања новца, као и до уништавања здравља и квалитета живота људи и њихових породица. Стање у Јужној Америци и рат картела који је резултирао рекордним жртвама у том делу света, приморава нас да се забринемо шта чека Европу ако трговина кокаином још више ојача у Европи.

Предмет овог рада биће руте и методи преноса кокаина из Јужне Америке до Европе, како бисмо сагледали размере проблема трговине која се одвија у Европи. Покушаћемо да одговоримо на питања како трговци кокаином непрестано изналазе начине да своју робу допреме до тла Европе, константно проналазећи нове слабо чуване руте. Тако се у последње време говори о значају Западне Африке⁶ за пренос кокаина до Европе због слабих државних институција и лоше граничне контроле тих земаља. Такође, видећемо и који су то субјекти који се баве трговином у Европи и какве су њихове везе са јужноамеричким картелима. Циљ рада је да одговорима на ова питања и проучавањем рута и метода шверца кокаина створимо пуну слику о начину рада организованих криминалних група.

Рад ће се бавити и питањем како је годинама падала цена кокаина и шта је узрок тренду да је, упркос чињеници да је чистоћа ове дроге достигла највиши ниво за последњих 10

¹ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, “*European Drug Report: Trends and Developments*”, Publications office of the European Union, Luxembourg, 2018, pp. 25

² United Nations Office on Drugs and Crime, „*World Drug Report 2018: Analysis of Drug Markets – opiates, cocaine, cannabis, synthetic drugs*“, United Nations publication, Vienna, 2018, pp. 32

³ Ibid, pp.33

⁴ Ibid, pp.32

⁵ Perraudin, F, „*Purity of cocaine in Europe at highest level in decade, report finds*“, <https://www.theguardian.com/society/2018/jun/07/purity-of-cocaine-in-europe-at-highest-level-in-decade-report-finds> (pristupljeno januara 2019)

⁶ UNODC, “*World Drug Report 2018: Executive summary - conclusions and policy implications*”, UNODC, Vienna, 2018, pp.15

година, и његова цена најнижа још од 2006. године.⁷ У раду ћемо анализирати и који су узроци ниске малопродајне цене кокаина. Ово нам је битно да бисмо сагледали који то фактори доприносе, односно не доприносе повећању малопродајних цена, с обзиром да је повећање цена једна од основних тактика европских земаља у борби против ове дроге.⁸

Циљ рада је такође и да истражи путеве кокаина у Европи, па тако можемо уочити одређене разрађене руте унутар Европе којима се креће кокаин до својих одредишта, али и неке новонастале руте. Оно што нас посебно занима је стварање нове Балканске руте за кокаин, која се ствара на већ постављеним темељима хероинске руте.⁹ На Балканској рути видљиви су српски и црногорски трговци дрогом, који вешто користе створена пријатељства и везе са колумбијским картелима, како би што боље експлоатисали ову нову кокаинску руту.¹⁰ Анализа Балканске руте нам је од изузетне важности јер њено стварање може да утиче на безбедност и стабилност Републике Србије у будућности.

У првом делу рада сагледаћемо најпре како је текла историја употребе кокаина, његово порекло, као и начин његове производње у земљама произвођачима. Ово нам је од значаја да бисмо сагледали разлике између некадашњег односа према супстанци која је данас забрањена дрога, а некада је била у широкој употреби и чак била незаменљива као анестетик приликом операција.¹¹ Овде ћемо такође сагледати неке основне особине и ефекте листа коке из које се прави кокаин, и указаћемо на њена позитивна дејства на разне болести.¹² Циљ помињања коке и њене употребе јесте да разлучимо употребу једне биљке која је део традиције домородачких народа Јужне Америке, и злоупотребу кокаина као дроге у модерном западноевропском друштву. У овом делу ћемо такође анализирати руте и методе преноса кокаина из Јужне Америке до Европе. Видећемо да постоје три главне руте преноса до Европе – Северна, Централна и Афричка рута¹³, и које су то земље кроз које се врши транзит дуж ових рута. Ово нам је од посебног значаја да бисмо сагледали које су то улазне тачке кокаина у Европу и које европске земље су најрањивије што се тиче првог додира са огромном количином ове дроге.

У другом делу рада анализираћемо који су то путеви кокаина у Европи. Када кокаин уђе у Европу, он се преноси транзитним земљама до својих одредишта. У Европи такође

⁷ UNODC, „*Heroin and cocaine prices in Europe and USA*“,

https://data.unodc.org/drugs/heroin_and_cocaine_prices_in_eu_and_usa (pristupljeno januara 2019)

⁸ Brombacher, D. and Maihold, G., „*The transatlantic cocaine business: Europe's options as it confronts new drug trafficking routes (WP)*“, Working paper 45/2009, Elcano Royal Institute, Madrid, 2009, pp.17

⁹ Eventon R. and Bewley-Taylor, D., „*An Overview of Recent Changes in Cocaine Trafficking Routes into Europe*“, Background paper commissioned by the EMCDDA for the 2016 EU Drug Markets Report, EMCDDA, 2016, pp.7-8

¹⁰ United Nations Office on Drugs and Crime, „*The illicit drug trade through South-Eastern Europe*“, UNODC, Vienna, 2014, pp.97

¹¹ Grinspoon, L. and Bakalar, J.B., „Coca and cocaine as medicines: an historical review“, *Journal of Ethnopharmacology*, 3, Elsevier Sequoia S.A., Lausanne, printed in Netherlands, Vol. 3, 1981, pp.152

¹² Ibid, pp.149-151

¹³ Wigell, M. and Romero, M., „*Transatlantic drug trade – Europe, Latin America and the need to strengthen anti-narcotics cooperation*“, FIIA Briefing Paper, The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki, 2013, pp.6

разликујемо три главне руте, то су: Југозападна, Северозападна и Балканска рута.¹⁴ Шпанија је преко својих лука у Алхесирасу и Валенсији главна улазна тачка кокаина у Европу.¹⁵ Ово можемо видети и кроз статистике које нам показују огромне количине заплешеног кокаина у тој земљи¹⁶. Битне тачке за трговце представљају и луке Ротердам у Холандији, Антверпен у Белгији и лука Хамбург у Немачкој.¹⁷ Ове земље су битне транзитне руте због својих прометних лука, које онемогућују да се сви контејнери који приспеју контролишу, па је вероватније да се пропусти неки контејнер са великом количином дроге.¹⁸ Напоследку, у овој целини видећемо које су то организоване групе укључене у транспорт. Поред колумбијских група, Нигеријаца и српских и црногорских група, анализираћемо посебно италијанску мафију 'Ндрангету, која убедљиво доминира транспортом кокаина у Европи и сматра се да контролише 80% европског кокаина.¹⁹

У трећој целини бавићемо се злоупотребом кокаина са становишта демографске и социјалне структуре становништва које га користи. Притом нам је важно да разликујемо различите врсте кокаина, као што су кокаин у праху и крек, јер су везани за различит начин конзумације и за одређену врсту становништва. Кокаин у праху се користи већином од стране социјално интегрисаних људи, који уз конзумацију кокаина често користе и алкохол.²⁰ С друге стране, корисници крека су људи углавном са дна друштвене пирамиде, који су неретко конзументи и хероина.²¹ Још једна разлика између корисника крека и кокаина у праху је та што су корисници крека подложнији томе да постану зависници.²² У овом делу поменућемо и негативне последице дугорочног коришћења кокаина, као што су кардиоваскуларна обољења, затим неуролошки ефекти - главобоље, напади, мождани удар и кома, као и разне гастроентеролошке тегобе.²³ На крају треће целине анализираћемо које све стратегије земље Европе имају на располагању у борби против трговине кокаином. Амерички модел рата против дроге показао се неуспешним, и довео само до балон ефекта и пребацивања проблема на друго место. Европа има два

¹⁴ European Monitoring Center for Drug and Drug Addiction, „*Monitoring the Supply of cocaine to Europe*“, EMCDDA, Lisbon, 2008, pp.18

¹⁵ Ordaz, P, „*Spain: Europe's new cocaine gateway*“, https://elpais.com/elpais/2018/07/02/inenglish/1530521093_187450.html (pristupljeno januara 2019)

¹⁶ UNODC, „*Annual Drug Seizures*“, <https://data.unodc.un.org/drugs/seizures> (pristupljeno januara 2019)

¹⁷ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol, „*EU drug markets report: In-depth analysis*“, EMCDDA-Europol Joint publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, pp.106

¹⁸ Brombacher, D. and Maihold, G, „*Cocaine trafficking to Europe-Options of Supply Control*“, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2009, pp.11

¹⁹ Calandra, F, „Between Local and Global: the 'Ndrangheta's Drug Trafficking Route“, *International Annals of Criminology*, University of Palermo, Palermo, Volume 55, 2017, pp.81

²⁰ Hassan, C, Rehm, J, Gossop, M, et.al, „Cocaine use in Europe – A multi-centre study: patterns of use in different groups“, *European Addiction Research*, University of Zurich, Zurich, Vol.10, Issue 4, 2004, pp. 147-155

²¹ Ibid, pp. 149.

²² Ibid, pp. 140

²³ National Institute on Drug Abuse, „*Cocaine - Research report series*“, <https://www.drugabuse.gov/publications/research-reports/cocaine/what-are-short-term-effects-cocaine-use> (pristupljeno januara 2019)

пута у овој борби – смањивање понуде и смањивање потражње.²⁴ На овом месту ћемо анализирати које стратегије су више, а које мање ефикасне, што нам је веома значајно да бисмо могли да одредимо правац којим би европске земље могле да крену у ефикаснију борбу против нарастајућег проблема трговине кокаином.

²⁴ Brombacher, D. and Maihold, G., „*The transatlantic cocaine business: Europe’s options as it confronts new drug trafficking routes (WP)*“, Working paper 45/2009, Elcano Royal Institute, Madrid, 2009, pp.16

I. Порекло и пут кокаина до Европе

У овој првој целини рада ћемо сагледати најпре опште карактеристике кокаина као дроге. Међутим, ово нећемо урадити тако што ћемо се сконцентрисати на хемијски састав кокаина, већ ћемо покушати да схватимо ову дрогу кроз преглед ширег контекста њене употребе и њеног порекла. Жеља нам је да на овом месту пружимо увид у то како је настао изолат кокаина, из ког извора је настао и како се тај изолат употребљавао кроз време.

Увод у ову целину је намењен разумевању биљке коке из које се изолује кокаин, који се касније користи као стимулативна дрога која изазива јаку зависност. Видећемо да кока расте у Колумбији, Боливији и Перуу, и да су стога ове земље произвођачи и дистрибутери кокаина ка целом свету. Истраживања показују да је конзумација лишћа коке без штетних последица по човеково здравље, као и да ова биљка благотворно делује на мноштво обољења.²⁵ Јако је битно да схватимо да кока није исто што и кокаин, и стога је важно да се направи јасан преглед врста коке, њених својстава, као и благодети које њена употреба има на домородачке народе Јужне Америке већ вековима.

Након тога ћемо видети како је откривен и изолован кокаин из коке средином 19. века, затим какву репутацију је уживао и у које сврхе се употребљавао. Репутацију кокаина подигао је Сигмунд Фројд, који је препоручивао кокаин за лечење разних болести.²⁶ Поред Фројда, велики број физичара и научника користио је кокаин да ублажи симптоме нервозе, умора и разних других обољења, а био је и главни састојак најпознатијих пића тога времена, као што је кока кола.²⁷ Период славе кокаина се завршио када су медицински радници уочили негативне последице његове употребе, као што је токсичност и могућност инфаркта. Кокаин је почео да се повезује са бандама и проституткама, и тако је започела легислативна борба против ове дроге предвођена САД-ом.²⁸

Када је кокаин постао део црног тржишта дроге, његову производњу преузеле су банде и оружане групе у земљама произвођачима.²⁹ Видећемо како изгледа процес прављења кокаина, и које су то све фазе кроз које се пролази при његовој производњи, пре него што се добије коначни продукт спреман за тржиште.

И коначно, на крају овог поглавља, биће речи о рутама и методама преноса кокаина из Јужне Америке до Европе. У овом делу бавићемо се проучавањем три основне кокаинске руте – Северном, Централном и Афричком. Видећемо којим путевима, и на који начин се преноси у оквиру сваке од ових рута. У оквиру Северне руте, пошиљка пролази кроз

²⁵ Grinspoon and Bakalar, op.cit.,pp.149-151

²⁶ Ibid, pp.152

²⁷ Ibid, pp.154-155

²⁸ Gootenberg, P, „Cocaine’s Malleable Past“, *Roadmaps to Regulation: Coca, Cocaine and Derivates*, The Beckley Foundation, Oxford, 2016, pp.3-5

²⁹ Ibid, pp.5-6

карипске земље до Европе; Централном рутом се преноси директно до Европе, понекад са преседањем на Зеленортским острвима или Канарима, док се у оквиру Афричке руте кокаин шаље најпре до Западне Африке, па одатле у Европу углавном кроз Шпанију и Португал.³⁰ Што се тиче транспортних метода, најдоминантнији је водени транспорт јер се тако користи учесталост воденог саобраћаја између Латинске Америке и Европе, који чини немогућим да се ове пошиљке открију.

1. Порекло и употреба кокаина

Кокаин је светски позната стимулативна дрога која утиче на функције мозга производећи еуфоријски ефекат. Он се фармаколошки производи из лишћа биљке коке, тако што се изолује и екстрахује алкалоид кокаина.³¹ Марла Тојн наводи да је немачки хемичар Алберт Ниман први изоловао алкалоид кокаина из лишћа коке 1860. године.³² Тада почиње да се разилази историја употребе кокаина и употребе биљке из које он потиче, али и да се погрешно поистовећују. Наиме, да бисмо разумели данашњу злоупотребу и место кокаина као једне од најстаријих дрога, морамо најпре сагледати историјски контекст употребе листа коке, и упознати се са основним ботаничким обележјима ове биљке. Такође, покушаћемо да објаснимо разлику између употребе листа јужноамеричке коке и њених деривата као што су кокаин хидрохлорид (кокаин у праху) и слободна база кокаина, позната као „крек“.

Да бисмо могли да се позабавимо кратком историјом употребе кокаина, најпре ћемо се посветити сагледавању биљке коке и њених врста, као и начина њене употребе од стране домородачких народа у Јужној Америци, како бисмо што ближе објаснили порекло кокаина. Ово нам је битно да бисмо сагледали и разумели историју употребе кокаина, и како се однос према овој супстанци мењао кроз историју.

1.1. Биљка Кока - *Erythroxylum*

Кока жбун припада роду *Erythroxylum* и фамилији *Erythroxylaceae*. *Erythroxylum* укључује око 250 врста, од којих већина расте у тропима Јужне Америке.³³ Пловман разликује две

³⁰ Wigell and Romero, op.cit, pp.6

³¹ Toyne, J.M, "The transformation of Coca to Cocaine: An Overview of Traditional Drug Use and Modern Drug Use", *Totem: The University of Western Ontario Journal of Anthropology*, The Berkeley Electronic Press, Ontario, Vol.7, Issue 1, Article 4, 1999, pp.25

³² Ibid.

³³ Plowman, T, "Coca chewing and the botanical origins of coca (*Erythroxylum* spp.) in South America", *Coca and Cocaine: Effects on People and Policy in Latin America*, Cultural Survival, Inc and Latin American Studies Program: Peterborough, New Hampshire, 1986, pp.9.

главне врсте коке које расту у Јужној Америци: *Erythroxylum coca* и *Erythroxylum novogranatense*.³⁴ Такође, обе врсте имају две подврсте, тако да су све четири култивисане коке у Јужној Америци следеће: *Erythroxylum coca* var. *coca* (Боливијска кока), *E. coca* var. *ipadu* (Амазонијска кока), *E. novogranatense* var. *novogranatense* (Колумбијска кока) и *E. novogranatense* var. *truxillense* (Трухиљо кока).³⁵ Назив кока који је прихваћен у науци и модерном дискурсу води порекло из речи „khoka“, што значи дрво на језику домородачког народа Ајмара, који настањује предео Анда и региона Алтиплано у Јужној Америци.³⁶ Одређени археолошки докази указују на то да су домородачки народи у централном Перуу узгајали коку још у периоду 1900-1750 пре нове ере, као и да је народ настањен на подручју Алто Рамирез користило коку још 1000 пре нове ере.³⁷ Да бисмо видели која врста коке се највише употребљава за производњу кокаина, следе нека основна својства већ поменуте 4 врсте коке.

-*Erythroxylum Coca* var. *coca* – Нуанисо или Боливијска кока је основни извор комерцијалне употребе лишћа коке, као и већине кокаина произведеног у светским размерама.³⁸ Како Пловман наводи, хемијске анализе осушеног лишћа коке са територије Перуа и Боливије показују да ова кока садржи између 0,23 и 0,93 процента кокаина, са просеком од око 0,63 процента кокаина.³⁹ Даље он наводи да се ова кока узгаја на малим и великим плантажама на територији Куско у Перуу и у Боливији.⁴⁰ Добро очуване плантаже могу да дају жетву до 40 година, мада ће продуктивност опасти након 10-15 година.⁴¹

-*Erythroxylum Coca* var. *ipadu* – Ова кока садржи око 0,25 процената кокаина и до средине 1970-их година није постојала комерцијална производња Амазонијске коке.⁴² Тада су колумбијски кријумчари открили да је лако екстраховати кокаин из ове коке, као и да је много лакше производити коку тајно у удаљеним равницама и на подручју Амазоније у источној и југоисточној Колумбији.⁴³

-*Erythroxylum Novogranatense* var. *Truxillense* – Трухило кока - Трухиљо кока се производи данас у речним долинама на северној обали Перуа на надморској висини између 200 и 1.800 метара.⁴⁴ Пловман додаје да сушено лишће Трухиљо коке садржи око 0,72 посто

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid, pp.11

³⁶ Biondich, A.S and Joslin, J.D, "Coca: The History and Medical Significance of an Ancient Andean Tradition", *Emergency Medicine Interational*, Hindawi Publishing Corporation, SUNY Upstate Medical University, New York, Vol.2016, 2016, pp.1.

³⁷ Biondich, A.S and Joslin J.D, "Coca: High Attitude Remedy of the Ancient Incas", *Wilderness and environmental medicine*, Department of Emergency Medicine, SUNY Upstate Medical University, New York, Vol.26, 2015, pp. 567.

³⁸ Plowman, T, op.cit, pp.12

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid, pp.13

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid, pp.16

⁴³ Ibid., pp.16-17

⁴⁴ Ibid., pp.18

кокаина.⁴⁵ Упркос високом садржају кокаина, Пловман истиче да је теже издвојити и кристализовати кокаин из лишћа Трухиљо коке, па се зато ова врста не користи често за његову производњу.⁴⁶

-*Erythroxylum Novogranatense* var. *Novogranatense* – Колумбијска кока - Пловман каже да колумбијска кока садржи приближно 0,77 посто кокаина, као и високу концентрацију супстанци *cinnamoylcocaine* и *methyl salicylate*.⁴⁷ Она је позната само као култивисана биљка и често је можемо наћи у сувљим долинама у Колумбији и уз карипску обалу.⁴⁸ Ова кока се, такође, не користи често за производњу кокаина због потешкоћа у екстраховању, већ се користи углавном за жвакање и као домаћи лек.⁴⁹

1.2. *Кратка историја употребе коке*

Кока је била лек у Јужној Америци већ хиљадама година, и данас се такође користи у одређене медицинске сврхе. Она се користи свакодневно у висоравнима Перуа и Боливије, и има исти статус као чај и кафа у неким другим земљама.⁵⁰ Кока је позната међу становницима Јужне Америке, нарочито у домородачким племенима, као лек за разноврсне болести. Да бисмо сагледали које све благодети има употреба коке као лека, навешћемо резултате следећег истраживања.

У истраживању „Здравствена издржљивост међу сељацима Перуа“ у којој су Хорацио Фабрега и Питер К. Манинг анализирали функције коке, показало се да је кока стандардни лек за више проблема од било које друге биљке – наиме за 8 од укупно 18 проблема.⁵¹ Она се показала као лек против симптома глади, против хладноће, за стања слабости, умора и нелагоде, а корисна је и као помоћ при стомачним проблемима и боловима, укључујући дијареју, грчеве и муку.⁵² Кока садржи витамине це и бе, и сматра се да је важан извор ових витамина за људе из регије Анда.⁵³

Шпански конкистадори су још у 16. веку приметили да Инке користе ову биљку у ритуалне, социјалне и физиолошке сврхе.⁵⁴ Након неуспелог покушаја да икорене њен узгој, шпански освајачи су почели и сами да је узгајају, када је и почео обичај да се радницима даје лишће коке као део дневнице, који постоји и дан данас.⁵⁵

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid., pp.19

⁴⁷ Ibid., pp.21

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Grinspoon, L. and Bakalar, J.B, “Coca and cocaine as medicines“, op.cit., pp.149

⁵¹ Ibid., pp.150.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid., pp.151.

⁵⁴ Biondich, A.S. and Joslin, J, “Coca: High Altitude Remedy of the Ancient Incas”, op.cit., pp.567

⁵⁵ Ibid., pp.567-568

Лишће коке се увек најпре осуши, како би се омогућило брзо испуштање хемијских елемената приликом жвакања.⁵⁶ Осушено лишће се затим ставља у уста и меша са плувачком; смеси се затим додаје пепео спаљене биљке, како би се активирале хемијске супстанце коке.⁵⁷ Количина која се жваће у току дана износи између 25 и 75 грама лишћа дневно.⁵⁸ У једној студији количина 15 нутријената из Боливијске коке је упоређена са количином истих у 50 латиноамеричких јела и испоставило се да кока има више калорија, протеина, угљених хидрата, влакана, калцијума, витамина А, фосфора, гвожђа и рибофлавина.⁵⁹

Марла Тојн наводи да припадници домородачких народа из Анда користе коку због физичких напора везаних за живот на великој надморској висини и због недостатка кисеоника и ниских температура.⁶⁰ Она додаје да кока стимулише централни нервни систем што доводи до отпуштања стреса узрокованог мањком кисеоника на великим надморским висинама.⁶¹

Кокаин присутан у лишћу коке делује као благи стимуланс јер сваки лист садржи око 1 проценат кокаина који, када се узима у тако малој дози, не узрокује веће реакције у телу.⁶² Ефекти регуларне дозе коју узимају становници Анда, која износи око 50 милиграма коке, може се упоредити са ефектима јаче кафе.⁶³

Биондих и Јослин изnose чињеницу да просечан корисник кока лишћа екстрахује око 3,9 грама кокаина недељно.⁶⁴ Ово значи употребу 200-300 милиграма кокаина у периоду од 24 часа. Количина 4,86-5,11 милиграма кокаина се налази у кесици чаја од коке, у зависности од његовог порекла (Боливија или Перу).⁶⁵

За разлику од употребе коке, зависник од кокаина на Западу изложен је много већим количинама дроге. Једна „црта“ кокаина купљеног на улици садржи 20-50 милиграма кокаин хидрохлорида, па је његова концентрација у крви 50 пута већа код употребе чистог изолата, него код употребе кока лишћа.⁶⁶

Док за коку не постоје истраживања која потврђују штетност њеног коришћења, штетност кокаина је доказана. Ово закључују и Биондих и Јослин, заједно са ставом да би употреба коке могла да се преиспита у контексту модерне медицине, као лек за стомачне проблеме, брзо делујући антидепресив, лек за висинке болести, као стимуланс за физичке раднике и као лек против зубобоље.⁶⁷

⁵⁶ Plowman, T, op. cit. pp.6

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid, pp.7

⁶⁰ Toyne, J.M, op.cit., pp.23

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Biondich, A.S. and Joslin, “Coca: The History and Medical Significance of an Andean Tradition”, op.cit., pp.2

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid., pp.5

1.3. Кратка историја употребе кокаина

Као што смо видели, кока је била веома корисна приликом свакодневних активности домородаца. Упркос томе, како Готенберг примећује, она није доживела међународну употребу у колонијалној ери, као што је то био случај са америчким дуваном или мексичким какаоом.⁶⁸

Интерес за коку је порастао након чланка написаног 1859. године од стране Паола Мантегаце, италијанског неуролога који је провео године у Перуу и који је предлагао употребу коке у сврху смањења умора, подизања расположења и сексуалне активности.⁶⁹

Повећан интерес за коку у Европи довео је до изолације кокаина из листа коке од стране немачког хемичара Алберта Нимана 1860. године.⁷⁰

Убрзо након овог открића, у Европи је 1860-их почела да се производи кока, чија је употреба, како наводи Стивен Карч била бенигна као жвакање листа коке.⁷¹ Најпознатије кока вино било је Вин Мариани, а две чаше Мариани вина је садржало око 50 милиграма кокаина, што је једнако једној „црти“ ушмрканог кокаина.⁷²

Значајна година за експанзију кокаина је била 1884. година, када је Сигмунд Фројд објавио свој чувени рад “О коки” (“On Coca”), и када је Карл Колер открио моћ анестетичког дејства кокаина, што је значило напредак локалне анестезије у медицини.⁷³ Гринспун и Бакалар додају да је Фројд на основу сопственог искуства и на препоруку многих физичара пропоручивао коку или кокаин за разне болести и нарочито за симптоме умора, нервозе и мању физичку сметњу познату као неурастенија.⁷⁴ Најзначајнији део Фројдовога рада ипак је било хваљење кокаина као лека против зависности од морфијума и против алкохолизма.⁷⁵

Карч примећује да се након тога производња кокаина у фабрици Мерк у Дармштату драстично повећала.⁷⁶ У то време Мерк је био главни произвођач кокаина у Европи, али у 1883. укупна продукција је била тек око 1,65 килограма кокаина. Произведена количина се затим повећала на 1.442 кг у 1884. години, па на 71.827 кг у 1886.⁷⁷

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Biondich, A.S. and Joslin, J.D, “Coca: High Attitude Remedy of the Ancient Incas”, op.cit., pp. 568.

⁷⁰ Ibid., pp.2

⁷¹ Karch, S.B, “Cocaine: history, use, abuse”, *Journal of the royal society of medicine*, Berkeley, California, Vol. 92, 1999, pp. 394.

⁷² Ibid.

⁷³ Grinspoon, L. and Bakalar, J.B., “Coca and cocaine as medicines”, op.cit., 152.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Karch, S.B, “Cocaine: history, use, abuse”, op.cit.,pp.394.

⁷⁷ Ibid.

Карч додаје да је тада било јако компликовано превозити лишће коке, као и да је оно током транспорта губило пуно концентрације кокаина све док 1885. хемичар који је радио за највећег америчког произвођача кокаина Парке Дејвиса (који је чак платио Фројду да фаворизује њихов бренд уместо Мерка) није осмислио начин за производњу полу-рафинираног кокаина на лицу места.⁷⁸ Достава и складиштење су били поједностављени, цене су пале и понуда полу-рафинираног кокаина је порасла.⁷⁹

Готенберг истиче важан успех фармачеута из Лиме Алфреда Бигнона да на ефикасан и економичан начин направи кокаинску сулфидну пасту из свежег лишћа коке⁸⁰. Овај продукт, данас познат као кокаинска паста (cocaine base pasta, PVC), трансформисало је глобалну индустрију, што је створило двадесетак радњи које су биле повезане са плантажама коке.⁸¹

Наслеђе из овог доба је и најпознатије пиће 20. века, а то је Кока-кола, безалкохолно пиће са екстрактом коке, коју је 1886. по угледу на Вин Мариани направио фармачеут Џон Пембертон.⁸² Након усвајања Закона о дрогама (Drug act) 1906, кокаин из кока-коле је замењен кофеином.⁸³

Након наглог успона, крајем 80-их година 19. века медицински радници постају свесни нус појава употребе кокаина, као што су токсичност, делиријум и инфаркт.⁸⁴ Такође, почела је да се јавља рекреациона употреба кокаина и он је почео да се повезује са бандама, проституткама и расним мањинама као што су црнци на југу САД.⁸⁵ Због овога, многе државе и општине су забраниле кокаин, након чега се појавило сиво тржиште, како у САД тако и у Европи.⁸⁶ Готенберг исправно закључује да какве год да су биле мане легалног кокаина, он није још био довео до глобалне илегалне индустрије кокаина и до масовних социјалних нестабилности узрокованих дрогом крајем 20. века.⁸⁷

Готенберг наводи да су после Другог светског рата борбу за прохибицију кокаина предводиле САД, чије снаге су окупирале и регулисале претходне бастione производње кокаина у Немачкој, Јапану и на Јави.⁸⁸ Он додаје да је Конвенцијом Уједињених нација о дрогама из 1961. године постављен циљ искорењивања кока лишћа у наредних 25 година.⁸⁹ Упркос овим намерама, ницала су илегална поља коке у Андима – у долини Хуалага у Перуу и Чапаре у Боливији – која су слала неколико тона кокаина преко кубанских и чилеанских кријумчара све до Њујорка и Холивуда.⁹⁰ До 1975. године

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Gootenberg, P., "Cocaine's Malleable Past", op. cit., pp.3

⁸¹ Ibid.

⁸² Grinspoon, L. and Bakalar, J.B., "Coca and cocaine as medicines", op. cit., pp.154-155.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Gootenberg, P., op. cit., pp.3

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid., pp. 5

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

појавили су се колумбијски картели који, не само што су ојачали, већ су претворили трговину кокаином у бизнис, шаљући до 100 тона кокаина ка северу.⁹¹ Готенберг закључује да је и Никсонова објава рата против дроге само допринела повећању броја конзумента кокаина.⁹²

Касне 1980-е године обележио је пад цена кокаина у САД-у са 60.000\$ на 15.000 \$ за кило кокаина.⁹³ До средине 90-их година тржиште кокаина имало је око 14 милиона редовних конзумента у целом свету, од чега су половина били Американци.⁹⁴ Поред тога, и производња кокаина у Андима је драстично порасла, са 10 тона 70-их година, затим око 100 тона 80-их, и коначно око 1.000 тона 90-их година од стране перуански, боливијских и колумбијских извора.⁹⁵

Реган је од 1986. године прогласио дрогу као претњу државној безбедности, и обзнанио да су обавезне казне и за починиоце који су први пут продавали или користили дрогу.⁹⁶ Он је такође покренуо војне операције против кријумчара који су трговали кокаином преко Кариба. Ово је имало за последицу једино то што су колумбијски трговци кокаином почели да користе нове руте преко Централне Америке и северног Мексика.⁹⁷ Споро реаговање власти у Перуу и Боливији у гоњењу произвођача коке резултирало је трансфером култивације коке у Колумбију. До 2000. године, Колумбија је постала водећа земља произвођач кокаина, са 163.000 хектара обрадиве коке.⁹⁸

2. Производња кокаина у земљама произвођачима

Сада ћемо укратко видети на који начин се одиграва процес прављења кокаина из лишћа коке у земљама произвођачима. Овај процес је описан у документу⁹⁹ који је објавила Управа за сузбијање наркотика САД-а, позната под скраћеницом DEA (Drug Enforcement Administration). Стога ћемо употребити овај документ као извор да бисмо објаснили процес настанка кокаина у оном облику у коме се злоупотребљава као јака стимулативна дрога. Након тога видећемо које су то кључне групе које контролише производњу и

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid., pp. 6

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid., pp.7

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Drug Enforcement Administration, "Coca Cultivation and Cocaine Processing: An Overview", <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/132907NCJRS.pdf>

шверц кокаина у Јужној Америци и какви су трендови култивације коке и производње кокаина у земљама произвођачима.

2.1. Процес производње кокаина

Према документу DEA, процес настанка кокаина се може поделити у три главне фазе: претварање кока листа у кокаинску пасту, затим претварање пасте у кокаинску базу (овај корак се обично прескочи у Колумбији), и последња фаза је претварање базе у кокаин хидрохлорид (HCl).¹⁰⁰

Прва фаза је претварање кока лишћа у кока пасту. За ову прву фазу користе се јаме у близини места жетве кока лишћа, а често се налазе у близини потока због могућности снабдевања свежеом водом.¹⁰¹ Радници најпре помешају кока лишће са водом и натријум карбонатом, при чему се издваја алкалоид кокаина; овој смеси се потом додаје керозин, и затим неколико радника газе лишће да би се даље екстраховао алкалоид кокаина из алкалне масе.¹⁰² Након тога, вода и лишће се спирају и остају издвојени алкалоид кокаина и керозин.¹⁰³ Алкалоид кокаина се издваја из керозина у раствору разблажене киселине, након чега се у тај раствор додаје натријум карбонат да би се добио талог. Киселина и вода се испирају и затим се талог филтрира и суши, како би створио кока пасту.¹⁰⁴

Друга фаза је претварање пасте у кокаинску базу. Лабораторије потребне за овај процес се често налазе далеко од зона узгајања кока листа, и обично су у близини река и тајних писта потребних за транспорт супстанци између лабораторија.¹⁰⁵ Кока паста се дода у сумпорну киселину или хлороводоничну киселину и воду, након чега се паста раствори. Затим се калијум перманганат и вода додају у кока пасту и киселину да би се издвојили алкалоиди и материјали који су непожељни у коначном производу.¹⁰⁶ Смеса се затим филтрира и одбацује се талог а у процеђену смесу додаје се амонијачна вода и ствара се нови талог.¹⁰⁷ Затим се течност исцеди и остатак талоба се суши под лампама, што за резултат има стварање праха који чини кокаинску базу.¹⁰⁸

Трећа и финална фаза у производњи кокаина је претварање базе у кокаин хидрохлорид (HCl). За разлику од производње кокаинске пасте или базе, производња кокаин хидрохлорида изискује скупе хемикалије које је тешко наћи, и које се обично производе

¹⁰⁰ Drug Enforcement Administration, “Coca Cultivation and Cocaine Processing: An Overview”, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/132907NCJRS.pdf>, (pristupljeno januara 2019), pp.8.

¹⁰¹ Ibid., pp. 9

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

ван земље.¹⁰⁹ Лабораторија за ову фазу производње садржи и спаваонице, просторије за ручавање, канцеларије, генераторе, опрему за филтрирање и сушење. Понекад ове лабораторије имају директну везу са пистом.¹¹⁰ У кокаинску базу се додаје ацетон или етар да би се отклонили непожељни материјали, а затим и хлороводонична киселина разблажена у ацетону. Додавање хлороводоничне киселине узрокује да се кокаин кристализује из једињења као кокаин хидрохлорид.¹¹¹ Кокаин хидрохлорид се суши испод лампи, вентилатора или у микроталасним пећницама.¹¹²

2.2. Боливија и Перу

Према подацима Америпола, у **Боливији** је 2011. заплењено 28,35 тона кокаинске базе, што је повећан број у односу на 2010. годину.¹¹³ Исте године одузете количине кокаин хидрохлорида износиле су 5,6 тона, што је такође повећање у односу на претходну годину.¹¹⁴ Поређења ради, најновији подаци Уједињених нација показују да је у 2017. години заплењено 13,74 тоне кокаинске базе, што је повећање од 13% из 2016. године, када је та бројка била 12,2 тоне, док је заплена кокаин хидрохлорида опала за 78%, са 17,77 тона из 2016. на 3,88 тона у 2017.¹¹⁵

Највећи број акција конфисковања кокаинске базе извршен је у регионима Санта Круз и Кочабамба, док је кокаин хидрохлорид у највећем броју пронађен у региону Санта Круз (46%) и Бени (28%).¹¹⁶ Заједно са овим повећањима, приметно је повећање од 6% површине на којој се гаји кока, са 23.100 хектара у 2016. на 24.500 хектара у 2017, док је највећа површина коке уочена у региону Лос Јунгас де ла Паз (65%), у Кочобамби (34%, што је повећање за 17% од претходне године) и у Севером Ла Пазу (1%).¹¹⁷ Подаци показују и да је цена кока лишћа скочила за 16% у периоду између 2016. и 2017, и то са 8,1 долара по килограму на 9,4 долара по килограму.¹¹⁸

Део површине коке која се гаји у Боливији чинио је 10% укупне светске површине коке у 2016. години, а те године се и завршио тренд смањења гајења коке који је наступио

¹⁰⁹ Ibid, pp.10

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ameripol, „Situational analysis of drug trafficking – a police point of view: Bolivia , Brazil, Colombia, Ecuador, Panama and Peru“, FIIAPP, Madrid, 2013, pp.30

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ UNODC, „Coca cultivation survey 2017, Bolivia – Fact sheet“, https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Bolivia/Bolivia_coca_survey_2017_Summary_and_fact_sheet.pdf, (pristupljeno januara 2019), pp.2

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid, pp.1

¹¹⁸ Ibid, pp.2.

2010. године.¹¹⁹ Тренд смањења био је последица политике „добровољног“ смањивања гајења коке, као и појачаног искорењивања кока лишћа.¹²⁰ Када упоредимо податке о запленама кокаина у Боливији, опажамо драстично повећање са 5,6 тона у 2011. години на чак 17,7 тона у 2016. години. Ови подаци нам вероватно указују на забрињавајући тренд повећања производње кокаина, иако је у 2017. приметан знатан пад одузетих количина у односу на претходну годину.

У 2017. години боливијски председник Ево Моралес, који је и сам бивши фармер на кока пољу, донео је закон којим је дозвољена површина гајења коке повећана са 12.000 хектара на 22.000 хектара.¹²¹ Тек ћемо у наредном периоду моћи да испратимо дејство ове политике на ниво и распрострањеност производње кока лишћа, па и кокаина.

Боливија је такође означена и као произвођач хемијских супстанци. Ове супстанце су неопходне за производњу кокаина, па се зато увозе илегално и легално, нпр. од стране компанија за увоз као супстанце за приватну употребу, па се затим у мањим количинама продају центрима за производњу кокаина.¹²² Главне области у Боливији у којима се производи кокаин су Чапаре, Санта Круз, Лос Јунгас де ла Паз, као и Чикитанија.¹²³ Лабораторије за производњу кокаина су смештене на широком подручју, и изискују велике инвестиције. У склопу ових лабораторија постоји броз различитих просторија, као што су – просторије за рециклирање, одлагање хемијских материја, хидроелектрану, лабораторија за рафинирање..¹²⁴

Након тренда смањивања култивације коке у **Перуу** који је почео 2011. године, наступио је период њеног повећања све до 2016. године, па је укупна површина под коком у Перуу износила 43.900 хектара 2016. године, или 21 % укупне површине коке на светском нивоу.¹²⁵ Ово представља повећање од 9% у односу на 2015. годину, када је површина коке била 40.300 хектара.¹²⁶ У 4 регије у Перуу налази се 84% површине под коком, а то су: Куско (16.914 хектара), Ајакуко (11.593 хектара), Пуно (4.562 хектара) и Јуни (3.660 хектара).¹²⁷ Површина коке од 43.900 хектара, која је укупна површина измерена у 2016. години, може да произведе 105.960 тона кока лишћа, што је 10% више него у 2015.¹²⁸ Када се од ове количине одузме 10.728 тона који се користе за традиционалну употребу, остаје 95.069 тона лишћа који се користе за производњу кокаина, од чега се чак 77% произведе

¹¹⁹ UNODC, „*World Drug Report 2018: Analysis of Drug Markets – opiates, cocaine, cannabis, synthetic drugs*“, United Nation publication, Vienna, 2018, pp. 30

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ „*Bolivia's Morales boosts legal coca production*“, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-39214085>, (pristupljeno januara 2019)

¹²² Ameripol, op.cit., pp.32.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid, pp.33.

¹²⁵ UNODC, „*World Drug Report 2018*“, op.cit, pp.30

¹²⁶ UNODC, „*Fact sheet – Peru coca survey for 2016*“, https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Peru/Peru_Coca_survey_2016_engl_Factsheet_ExSum.pdf, (pristupljeno januara 2019), pp.10

¹²⁷ Ibid, pp.11.

¹²⁸ Ibid.

у долини Апуримак.¹²⁹ Просечна цена сувог лишћа за производњу кокаина је 2016. била 3,1 долара по килограму, што је за 21% мање од 2015. године.¹³⁰ Међутим, просечне цене кокаинске пасте и кокаин хидрохлорида порасле су за 14% у периоду 2015-2016, па су у 2016. износиле 847 долара по килограму, односно 1.289 долара по килограму.¹³¹

Према подацима Беле куће из 2018. године, потенцијална производња кокаина у Перуу достигла је 2017. године највиши ниво у последњих 25 година са 491 тоном произведеног кокаина.¹³² Ово је значајно повећање у односу на 2011. годину, када је процењена количина кокаина била 310 тона.¹³³

Резултат експанзије култивације коке у свим земљама произвођачима је рекордна количина произведеног кокаина у 2016 години. У тој години, производња кокаина је скочила за 25 % у односу на претходну 2015. годину, и достигла количину од 1.410 тона.¹³⁴

Боливијска и перуанска трговина кокаином је подељена између многих раштрканих група.¹³⁵ У Перуу могу да се опазе две фракције групе Sendero Luminoso, које су водиле крвав грађански рат између 1980. и 1992, након чега су остали активни као пружаоци заштите фармерима који се баве узгојем коке.¹³⁶ У овим земљама већина домаће активности се врти око гајења коке, док се процес прављења кокаина углавном врши у Бразилу, и у мањој мери у Аргентини. Групе које доминирају у производњи кокаина су колумбијске и мексичке групе.¹³⁷

2.3. Колумбија

У Колумбији је, према проценама 2011. године, произведено 345 тона чистог кокаина.¹³⁸ Што се тиче истраживања у променама култивације коке у различитим регијама Колумбије, резултати су следећи: култивација је опала у Јужном Боливару са 6.600 кг по хектару 2005. године, на 4.000 кг 2011. године; док је у Кататумбо регији порасла са 4.600

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

¹³² “ONDCP Releases Data on Coca Cultivation and Cocaine Production in Peru and Bolivia”, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/ondcp-releases-data-coca-cultivation-cocaine-production-peru-bolivia/>, (приступљено јануара 2019)

¹³³ Ibid.

¹³⁴ UNODC, “World Drug Report 2018”, op.cit., pp.30

¹³⁵ Chalk, P., „The Latin American Drug Trade – Scope, dimensions, impact and response“, RAND Corporation, Santa Monica, 2011, pp.23

¹³⁶ Ibid, pp.23-24

¹³⁷ Ibid, pp.24

¹³⁸ Ameripol, „Situational analysis of drug trafficking“, op.cit, pp. 59

кг 2005. године, на 5.500 кг 2011. године.¹³⁹ Исте године је колумбијска полиција запленила 79.114 кг кокаин хидрохлорида.¹⁴⁰

Подаци за Колумбију нам говоре да је 2016. године уништено око 4.842 лабораторије, што је највећи број икада забележен.¹⁴¹ Заплене кокаин хидрохлорида су достигле 378 тона исте године, и пресретнуто је 43 тоне кока пасте и кокаинске базе.¹⁴² Производња кокаина је те године износила 866 тона, што је повећање за 34 % у односу на 2015. годину.¹⁴³ Ово је више него двоструко повећање у количини произведеног кокаина у односу на 2011. годину, када је, како смо већ поменули произведено 345 тона кокаина.

У извештају Канцеларије Уједињених нација за дрогу и криминал (United Nations Office on Drugs and Crime) за 2018. годину, наводи се да је глобална експанзија кокаина резултат повећања гајења кока лишћа, пре свега у Колумбији.¹⁴⁴ Наиме, од 2013. до 2016. године, површина на којој се гаји кока на глобалном нивоу порасла је за 76 %, да би достигла 213.000 хектара у 2016. години.¹⁴⁵ У Колумбији, површина култивисања коке у периоду 2000-2013 опала је 70%, да би се утростручила између 2013. и 2016. године. Године 2016. на територији Колумбије се налазило 68,5 % укупне површине прекривене коком, тј. 146.000 хектара таквог земљишта.¹⁴⁶

Главни произвођачи кокаина у Колумбији последње две деценије 20. века била су два картела – Медељин и Кали.¹⁴⁷ На челу Медељин картела био је Пабло Ескобар, један од најопаснијих криминалаца 20. века, који је контролисао 80% тржишта кокаина у САД и био на листи најбогатијих људи света.¹⁴⁸ Кали картел предводили су браћа Орејуела, који су били ривал картелу из Медељина све до почетка 90-их година 20. века и смрти Ескобара, када је Кали преузео примат.¹⁴⁹

У Колумбији најзначајнија група која се бави трговином кокаина традиционално је FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia), која зарађује између 200 и 300 милиона долара годишње од трговине дрогом.¹⁵⁰ Подаци владе САД-а указују на то да је од 2000-их ова група била одговорна за чак 60% кокаина који се увозио у САД.¹⁵¹ Међутим, FARC

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Ibid, pp.60

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid, pp.31

¹⁴⁴ UNODC, “*World Drug Report 2018*”, op.cit, pp. 29

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ignjatović, Đ, Škulić, M, „*Organizovani kriminalitet*“, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 2010, str. 105

¹⁴⁸ Ibid, str. 105-106

¹⁴⁹ Ibid, str. 106-107

¹⁵⁰ Chalk, P, “*The Latin American Drug Trade*“, op.cit, pp.15

¹⁵¹ US Government Accountability Office, „*Drug control – U.S. Counternarcotics Cooperation with Venezuela has Declined*“, Report to the Ranking Member, Committee on Foreign Relations, U.S. Senate, GAO, Washington DC, 2009, <https://www.gao.gov/new.items/d09806.pdf>, pp.4

је данас слабији него што је икада био, након демобилизације која је уследила након мировних разговора са владом Колумбије који су започели 2012. на Куби.¹⁵² Наиме, према проценама безбедносних служби, број припадника ове герилске групе опао је са 20.000 из 2002. године на данашњих 6.000-7.000 припадника, уз још 8.500 цивила који чине мрежу подршке.¹⁵³ Међутим, чак и у случају да се већина јединица ове групе преда и изађе из трговине дрогом, мало је вероватно да ће доћи до великих промена у трговини кокаином и до њеног евентуалног смањења, с обзиром на појаву многих нових група, пре свега из Мексика, које су спремне да попуне празнину која настане.¹⁵⁴

Након демобилизације парамилитарних група уједињених под називом AUC (Autodefensas Unidas de Colombia) у периоду 2002-2010, у Колумбији су се појавиле нове криминалне групе познате под скраћеницом BACRIM (Bandas criminales emergentes).¹⁵⁵ Ове групе се сматрају трећом генерацијом криминалних група у Колумбији, и оне полако стичу контролу над производњом кокаина. Оне пола свог дохотка стичу кроз ту делатност.¹⁵⁶ Према подацима полиције, постоји 78 криминалних група, од којих су 20 активне на интернационалном нивоу, 20 на регионалном, и 38 на локалном нивоу.¹⁵⁷ Тржиште је постало фрагментирано и хоризонтално, тако да не постоји један велики играч који има монопол; напротив, постоји велики број група које тргују посебним илегалним добрима, док неке веће групе, као што је Urabenos, продају лиценце мањим групама или појединцима за обављање појединих задатака.¹⁵⁸

Мексички картели, поготово Синалоа и Гулф картели, доминантни су у извозу кокаина у САД. Постоје бројни докази да је картел Синалоа повећао своје активности у Централној Америци, али и у Латинској Америци, нарочито у Колумбији и Еквадору.¹⁵⁹ Могуће је да је ова повећана активност мексичких картела усмерена на остваривање повећаног увоза у САД али и у Европу.¹⁶⁰ Сматра се и да су мексички картели Лос Зетас и Синалоа први почели да користе Афричку руту за транспорт кокаина до Европе, стварајући везе са најмоћнијом криминалном организацијом у Европи - Ндрангетом.¹⁶¹ Озлоглашени вођа Синалоа картела Хоакин Гузман - Ел Чапо, који је ухапшен 2016. године, користи Гвинеу

¹⁵² Schultze-Kraft, M, „*Evolution of estimated coca cultivation and cocaine production in South America (Bolivia, Colombia and Peru) and of the actors, modalities and routes of cocaine trafficking to Europe*“, Background paper commissioned by the EMCDDA for the 2016 EU Drug Markets Report, EMCDDA, 2016, pp.11

¹⁵³ „*Who are the Farc?*“, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36605769>, (pristupljeno januara 2019)

¹⁵⁴ Schultze-Kraft, M, „*Evolution of estimated coca cultivation and cocaine production*“, op.cit., pp.12

¹⁵⁵ Ibid. pp.8-9

¹⁵⁶ Ibid. pp.9

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid. pp.9-10

¹⁵⁹ Ibid. pp.10

¹⁶⁰ Ibid. pp.11

¹⁶¹ De Los Santos, G, „*Africa: new drug trafficking route*“, <https://www.eluniversal.com.mx/articulo/english/2017/07/1/africa-new-drug-trafficking-route>, (pristupljeno januara 2019)

Бисао као руту за достављање кокаина до Европе, а у том региону постоји чак три фракције Синалоа картела.¹⁶²

Колумбија, Перу и Боливија су једине три земље које се баве производњом кокаина. Међутим, како Питер Ројтер примећује, разлози за то што се још није почело са производњом кокаина у САД или у западној Европи, нису техничке природе.¹⁶³ Кључни разлози за то су велики ризик и велики трошкови који би били потребни за локалне производње ван Латинске Америке.¹⁶⁴

3. Руте и методи трговине кокаином до Европе

Сада ћемо погледати које су то главне руте транспорта кокаина у Европу и колико су се оне промениле у последњих 20-ак година. Такође ћемо видети на које начине се преноси велика количина кокаина до Европе и зашто је тешко лоцирати овакве пошиљке.

Северна Америка (пре свега САД) се налази одмах иза Јужне Америке што се тиче количине заплењеног кокаина, међутим према најновијим статистикама Европа јој се полако примиче. Количина лоцираног кокаина у САД-у 2016. износила је 18 % укупне количине одузетог кокаина те године, док је у Европи, пре свега западној и централној, заплењено 8 % светске количине кокаина.¹⁶⁵ Битно је подвући такође да је први пут у историји рекордан број нађеног кокаина на националном нивоу био у Белгији (3% светске заплене), Шпанији (1 %) и Холандији (1 %).¹⁶⁶ У Европи је број акција откривања кокаина повећан за 50% између 2014. и 2016, и у 2016. је износио 94 тоне кокаина.¹⁶⁷ Иако је ово мање од рекорда из 2006. када је заплењена 121 тона, у последњих неколико година сведочимо порасту количине кокаина на тлу Европе.¹⁶⁸

Ови подаци на глобалном и европском нивоу нам поручују да је у току масовно повећање трговине кокаином у Европи, нарочито у последњих 10 година. Све ово је последица али и узрок разноврсности рута које су шверцери приморани да оснивају, како би омогућили да оволика количина дроге стигне неопажена до своје дестинације у Европи. Сада ћемо сагледати које су главне руте транспорта кокаина из Јужне Америке у Европу, и на који начин се тај транспорт одвија.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Reuter, P, „Assesing the operation of the global drug market - Report 1“, Prepared for the European Commission, RAND Corporation, Santa Monica, California, 2009, pp.3

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ UNODC, „World Drug Report 2018“, op.cit., pp.31

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid, pp.36

¹⁶⁸ Ibid.

Сматра се да постоје три главне руте трговине кокаином до Европе. То су Северна рута (која иде преко Кариба и Азора до Шпаније и Португала), Централна рута (која иде преко Зеленортских Острва или острва Мадеире и Канарских острва), и Афричка рута (од Јужне Америке до западне Африке, па према Шпанији и Португалу).¹⁶⁹

3.1. Северна рута

Северна рута иде од Јужне Америке, преко Карипских острва, до свог одредишта у Европи.¹⁷⁰ Процена Интернационалног тела за наркотице (International Narcotics Control Board) за 2008. годину је да 40 % укупне количине кокаина која се допрема до Европе пролази преко Кариба.¹⁷¹ У првој фази дрога се преноси до Кариба воденим, ваздушним или копненим путем преко земаља као што је Венецуела.¹⁷² Након тога обавља се транспорт до Европе, пре свега воденим путем, најчешће малим и брзим бродовима који се тешко детектују; превоз се такође може обавити и преко приватних јахти, великих контејнера које превозе робу, као и карго бродова.¹⁷³ Кокаин се преноси и летелицама које бацају из ваздуха свежњеве са дрогом пловилима које их чекају далеко од обале.¹⁷⁴ Још један метод преноса кокаина, које је јако ризичан, јесте коришћење тзв. „мула“, односно људи који преносе пакетиће кокаина у свом телу, и то преко комерцијалних летова ка Европи.¹⁷⁵

Међу Карипским острвима, главни чворови за пренос кокаина су Доминиканска Република и Јамајка, иако се запажају и руте транспорта преко источних Кариба.¹⁷⁶ Централна Америка и Кариби су једини регион у коме су заплене кокаина порасле у 2013. години, и скоро се удвостручиле, са 78 тона у 2012. на 162 тоне следеће године, од чега ово повећање највише дугује деветоструком повећању заплене кокаина у Доминиканској Републици.¹⁷⁷ Влада Доминиканске Републике је објавила да је већина детекција направљена преко копнених улаза у земљу, што сугерише да већина кокаина улази из Хаитија.¹⁷⁸ На Јамајки, која је друга по значају тачка транспорта у Карибима, конфискације кокаина су се дуплирале у 2013. години у односу на претходну годину.¹⁷⁹

¹⁶⁹ Wigell, M. and Romero, M, “*Transatlantic drug trade*”, op.cit., pp. 6

¹⁷⁰ EMCDDA, “*Monitoring the Supply of Cocaine to Europe*”, EMCDDA, Lisbon, 2008, pp.15

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ EMCDDA, “*EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis*”, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, pp. 104.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Eventon R. and Bewley-Taylor, D, “*An Overview of Recent Changes in Cocaine Trafficking Routes into Europe*”, Background paper commissioned by the EMCDDA for the 2016 EU Drug Markets Report, EMCDDA, 2016, pp. 5

¹⁷⁹ Ibid.

Од Кариба, кокаин се углавном преноси до Азорских острва воденим путем, или ваздушним путем директним летовима.¹⁸⁰ Евентон и Тејлор истичу важност лингвистичке повезаности и историјских веза карибских и европских земаља. Наиме, Доминиканска Република је важна транспортна тачка до Шпаније, Холандија има рекордне заплене кокаина који стиже са Холандских Антила, затим Јамајка је повезана са Великом Британијом, као што су и Мартиник и Гваделупе са Француском.¹⁸¹

Још један разлог за пораст прометности карибске руте који је битно споменути је и пропали покушај тзв. “рата против дроге”, који је објавио амерички председник Ричард Никсон још пре 40-ак година.¹⁸² Покушај да се проблем дроге смањи употребом оштрих полицијских мера, као што је искорењивање коке, и гоњење малих уличних дилера, био је контрапродуктиван и изнедрио нове транспортне руте кокаина које су ишле кроз Централну Америку.¹⁸³ Током периода 2007-2013 у Мексику је погинуло више од 60.000 људи као последица насиља повезаног с дрогом и војне кампање уперене против локалних нарко-картела.¹⁸⁴ Ова неуспешна акција у Мексику и притисак на картеле довели су до њиховог окретања ка Централној Америци и земљама са нестабилним владама, као што су Гватемала и Хондурас.¹⁸⁵ Као последица, овај регион је достигао највећу стопу насиља на свету, која је три пута већа од светског просека.¹⁸⁶ Дрога се транспортује у легалној роби брзим бродођима или ручно прављеним полу-подморницама од обале Колумбије до Централне Америке.¹⁸⁷

У Јужној Америци значајна транзитна тачка за транспорт кокаина постала је Венецуела.¹⁸⁸ Званични подаци показују да је око четвртине укупне количине кокаина послате из Јужне Америке 2010. године, око 250 тона (што је повећање 4 пута у односу на 2004. годину) прошло кроз Венецуелу, од чега је велика количина завршила у Европи.¹⁸⁹ Такође се наводи да сумњива војна фракција венецуеланске војске, под називом Картел сунца (Cartel de los Soles) има везе са колумбијским нарко картелима, као и са герилском групом FARC (Revolutionary Armed Forces of Colombia), са којом врши размену дроге у замену за наоружање.¹⁹⁰ Венецуела је постала кључна тачка транзита, нарочито за пошиљке које иду воденим путем. Највећа заплена кокаина 2008. године је била 4,1 тона, која је пронађена на комерцијалном пловилу који је долазио из Венецуеле, а такође је нађено и 2,5 тона на рибарском бродођу из исте земље.¹⁹¹ Према подацима Операционог центра за морску анализу (Maritime Analysis Operation Centre), више од

¹⁸⁰ EMCDDA, “EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis”, op.cit., pp.104

¹⁸¹ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.5-6

¹⁸² Wigell, M. and Romero, M, op.cit, pp.3.

¹⁸³ Ibid, pp.3-4

¹⁸⁴ Ibid, pp.4

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Ibid, pp.4.

¹⁸⁷ Ibid, pp.5

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ UNODC, „The Transatlantic Cocaine Market - Research Paper“, UNODC, 2011, pp.25

половине, тј. 51% свих пресретнутих пошиљки преко Атлантика у периоду 2006-2008 године отиснули су се из Венецуеле.¹⁹² Још 11 % пошиљака је лоцирано из разних карипских земаља.¹⁹³

У раздобљу 2012-2016 Колумбија је била најчешће помињана земља полазишта кокаина ка Европи, и то у 20 % случајева укупне заплењене количине кокаина, на другом месту је Бразил са 16% укупне количине, и затим Еквадор и Доминиканска Република са по 9 %.¹⁹⁴ Унутар Европе најчешће земље транзита су биле Шпанија и Холандија, праћене Немачком и Белгијом.¹⁹⁵ Следећи ове податке, не би требало да запоставимо Колумбију као значајну почетну тачку у транспорту велике количине кокаина до Европе.

3.2. Централна рута

Следећа битна рута је Централна рута. Кокаин креће директно из Јужне Америке, претежно Бразила и транспортује се до Европе, понекад са станицама на Канарским острвима, Зеленортским острвима, Мадеири и Азорима када је у питању ваздушни транспорт, или пак у Западној Африци при ваздушном и воденом транспорту.¹⁹⁶ И у овом случају значајне су језичке везе између тачака поласка и доласка – Бразил је чешћи у случајевима заплене кокаина у Португалу него у Шпанији, а на основу података о хапшењима, колумбијски дилери имају значајнију улогу у Шпанији него у Португалу.¹⁹⁷

Бразил је постао значајна почетна тачка у транспорту кокаина, што нам указује на пораст значаја Перуа и Боливије као извора кокаина намењеног Европи.¹⁹⁸ Иако подаци указују на то да је Колумбија изгубила на значају као директна полазна тачка кокаина, велике заплене се непрестано дешавају, укључујући и ону од 7 тона кокаина намењену Холандији, која је извршена 2014. године у Картагени.¹⁹⁹ Око 15 % укупне количине кокаина на тлу Јужне Америке пролази кроз Бразил.²⁰⁰ Велика количина ове дроге се шаље ка Западној Африци, где слабе државе чине плодно тле за транзитне дестинације ка Европи.²⁰¹

Најзначајнији метод преноса кокаина је путем воде. Подаци показују да је 59 % откривеног кокаина у Западној и Централној Европи 2009. године пресретнуто на мору

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ UNODC, “*World Drug Report 2018*”, op.cit, pp.32

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.6

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ EMCDDA, “*EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis*”, op.cit, pp.104.

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Wigell, M. and Romero, M, op.cit, pp.5

²⁰¹ Ibid.

или у лукама.²⁰² На основу индивидуалних података, заплене које су се десиле на мору чине 77% укупне откривене количине у Западној и Централној Европи током периода 2008-2010.²⁰³

У децембру 2014. у луци у Роттердаму нађено је 3.500 кг кокаина који је био скривен у комерцијалном броду који је превозио биљку маниоку са Коста Рике; у Италији велика пошиљка је пронађена у контејнеру који је стигао у калабријску луку из Калифорније и Мексика.²⁰⁴ Извештај УН из 2012. каже да, иако је укупан број заплена у Европи опао, понуда је остала стабилна.²⁰⁵ Уочено је такође, да је заплена контејнера порасла, док је случај са пловилима обрнут, што је указало на то да кријумчари све учесталије користе контејнере и предност великог броја истих који стижу у европске луке из Јужне Америке.²⁰⁶ Мали бродови, такође, могу преносити велику количину дроге, па је тако 2014. јахта са 1 тоном високо квалитетног кокаина пресретнута на обали Ирске.²⁰⁷

Иако је водени транспорт метод преноса највеће количине кокаина, курири који транспортују дрогу комерцијалним летовима чине значајан део кријумчарења. Према подацима из 2010, око 21 % кокаина долази на тај начин.²⁰⁸ Ово се односи и на пошиљке које су најпре биле преко мора, али су у Европу ушле ваздушним путем.²⁰⁹ У Шпанији само 6% кокаина је транспортовано ваздухом, док је највећи број пријављен у Аустрији (90%), Немачкој (62%), Италији (55%), Швајцарској (50%) и Великој Британији (50%).²¹⁰ Што се тиче порекла кокаина који је ушао у Европу ваздушним путем, највише кокаина долази из Колумбије (36%), затим Доминиканске републике (11%), Перуа (11%), Бразила (7%), Боливије, Венецуеле и Еквадора (по 5 %).²¹¹

Иако заплене на аеродромима чине пропорционално велики део укупног броја акција откривања дроге, количина одузета овим путем је релативно мала.²¹² Према подацима из периода 1997-2011, само 11% пресретања пошиљки је било на мору, али су била заслужна за 41% укупне количине откривене дроге.²¹³ У великом броју наврата, чак 37 % укупног броја акција, дрога је пресретнута на летовима, што је чинило свега 5 % укупне количине.²¹⁴ Канарска острва и Зеленортска острва су важне транзитне станице приликом пошиљки приватним авионима из Јужне Америке до Европе.²¹⁵

²⁰² UNODC, „*The Transatlantic Cocaine Market - Research Paper*“, op.cit. pp.25

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.7

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ UNODC, „*The Transatlantic Cocaine Market*“, op.cit. pp.24

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ibid.

²¹² Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.7

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Ibid.

3.3. Афричка рута

Трећа значајна рута је Афричка рута која се протеже од Јужне Америке до Западне Африке, и одатле до Шпаније и Португала у Европу.²¹⁶ Количина заплетењеног кокаина у афричким земљама порасла је са 0,8 тона 1998. године на 5,5 тона 2007. године, затим пала 2010. године на 3,8 тона, да би 2015. године још више пала на 1,2 тоне.²¹⁷ Овај пад у откривању дроге последњих година, дешава се паралелно са смањеним помињањем афричких земаља као транзитних земаља у европским извештајима везаним за кокаин.²¹⁸ Овај тренд је пре последица смањене могућности контроле и пријављивања, него што одражава стварно стање ствари, на шта нас упућују неке велике количине пресретнутог кокаина који је био намењен за Африку.²¹⁹ Подаци нам говоре следеће: боливијске власти су откриле најпре 5,9 тона кокаина намењених западној Африци 2015. године, а затим чак 8 тона кокаина намењених Обали Слоновачи 2016. године, док је 2017. године власт Цибутија пронашла 0,5 тона кокаина у контејнеру који је путовао из Бразила до Шпаније.²²⁰

Кокаин се допрема до Африке воденим путем, тако што бродити за риболов или мали бродови купе кокаин који је бачен са матичног брода, или ваздушним путем, а затим се кријумчари у Европу.²²¹ Свега 3 % кокаина који пролази кроз овај регион је откривено у периоду 2004-2009.²²² Између 2005. и 2011. направљено је свега 20 акција откривања дроге, али су количине биле огромне – 2,5 тона у контејнерима који су путовали из Јужне Америке.²²³ Највећа количина је детектована 2006. године од стране нигеријских власти – 14 тона у контејнеру који је превозио цемент из Перуа.²²⁴ У Гани је одузето 125 кг кокаина 2010. године из контејнера који је дошао из САД, и прошао кроз Панаму.²²⁵ На основу ових података, власти су уочиле да је важан начин преноса кокаина кријумчарење унутар контејнера који долазе воденим путем из Јужне Америке. Они су уочили три главна метода кријумчарења у контејнерима: као део теретних пошилики, унутар конструкције контејнера и као тзв. “rip-off” пошилику – у том случају се кокаин складишти на лако видљивим местима углавном у спортским торбама, како би се омогућило брзо преузимање приликом отварања контејнера.²²⁶

²¹⁶ Wigell, M. and Romero, M, “*Transatlantic drug trade*”, op.cit., pp. 6

²¹⁷ UNODC, „*World Drug Report 2017 – Market analysis of plant-based drugs. Opiates, cocaine, cannabis*“, United Nations, Vienna, 2017, pp.33

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Ibid.

²²¹ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.6

²²² UNODC, „*The Transatlantic Cocaine Market*“, op.cit. pp.26

²²³ Ibid, pp.29

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid, pp.29

Уочени су и тзв. нарко летови из Јужне Америке, али у мањем проценту него водени транспорти.²²⁷ Како наводи UNODC, између 2000. и 2009. 69% свих заплена чинили су курири преко летова, међутим, оне су чиниле свега 14% укупне количине пронађеног кокаина.²²⁸

Када је Афричка рута почела да се развија, најчешће помињана полазишна тачка у Јужној Америци, према подацима о конфискацијама, био је Бразил, затим Венецуела, док су главне тачке улаза у Европу из Африке биле Шпанија и Португал.²²⁹ Као најчешће транзитне тачке истакнуте су Гвинеја Бисао и Гвинеја, као и регија од Гане до Нигерије, док су Сенегал и Гвинеа Бисао означене као битне тачке пролаза курира ваздушним путем.²³⁰ Као традиционална рута за пренос канабиса, Мароко је забележио и пораст у запленама кокаина између 2004. и 2005. године, и то са 4 кг на 843 кг.²³¹

Количина одузетог кокаина се дуплирала 2016. године у односу на претходну годину, показују подаци UNODC из 2018. године.²³² Такође, Северна Африка је искусила повећање 6 пута, и чинила чак 69% укупне откривене количине у овом региону у 2016, што чини контраст у односу на претходне године када је већина акција извршено у Западној и Централној Африци.²³³

Од Африке, кокаин се у Европу преноси путем воде, ваздуха и земље.²³⁴ Значај воденог транспорта кокаина из Африке у Европу је од мањег значаја него овај начин транспорта из Јужне Америке у Европу, али је такође доста битан.²³⁵ Шпанска морнарица је 2006. пресрела бродич на обали Галиције који се запутио из Марока, запленила 1,8 тона кокаина и ухапсила 28 људи.²³⁶ Још једна велика акција догодила се на Зеленортским острвима 2007, када је пронађено 500 кг намењених Португалу.²³⁷ Неколико година раније, 2004. године у Тогоу је пресретнута пошиљка 410 кг кокаина из Венецуеле намењена Шпанији.²³⁸ Иако је релативно мало количине дроге откривено на овај начин, мора да се има у виду да је само у Холандију 2008. и 2009. године приспело 178.000 контејнера из Африке.²³⁹ Овако велики број контејнера онемогућава контролисање и проверу свих контејнера, што одговара кријумчарима и повећава вероватноћу за успешну доставу кокаина.

²²⁷ Ibid, pp.30

²²⁸ Ibid.

²²⁹ Eventon, R., Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.6

²³⁰ Ibid.

²³¹ Ibid.

²³² UNODC, "World Drug Report 2018: Executive summary - conclusions and policy implications", UNODC, Vienna, 2018, pp.15

²³³ Ibid.

²³⁴ UNODC, „The Transatlantic Cocaine Market“ op.cit, pp.33

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Ibid, pp.34

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid.

²³⁹ Ibid.

Чини се да највећи део кокаина из Африке у Европу стиже преко курира на комерцијалним летовима, који крију дрогу у својој утроби или у пртљагу.²⁴⁰ Сматра се да је оваква организација специјалност група из Нигерије, који често шаљу више курира с малим количинама дроге на истом лету.²⁴¹ Један овакав случај десио се 2006. када је холандска полиција ухапсила 32 особе на истом лету из Гвинее Бисаа, од којих је 28 било из Нигерије.²⁴² У октобру 2007. ухапшено је 22 курира на лету из Бамака, од којих су 19 били Нигеријци.²⁴³ Најчешћи начин преноса кокаина овом методом је гутањем дроге, па је тако 2010. од ухапшених 45 чак 34 носило дрогу у цревима; а њихове најчешће дестинације су Италија, Шпанија и Велика Британија.²⁴⁴

Што се тиче копнених рута, постоје нагађања да се кокаин кријумчари преко Сахаре, од Малија, Мауританије до Марока.²⁴⁵ Групе које доминирају црним тржиштем у овој регији су Турези и Ал Каида Исламског Магреба (AQIM), за које се сматра да су умешани у трговину кокаином.²⁴⁶ Мароко је јако важна станица за трговце дрогом до Европе.²⁴⁷ Податак који потврђује тезу о све већем коришћењу ове земље као транзитне руте јесте да је у фебруару 2018. заплешено 541 кг кокаина који је долазио контејнером из Бразила, намењен за Казабланку; и то само 5 месеци након рекордне количине од 2,4 тоне нађене близу Рабата, што је највећа количина кокаина икад нађена у некој северноафричкој земљи.²⁴⁸

Уочено је, такође, да су јужноевропске земље постале тачке уласка кокаина у Европу последњих година.²⁴⁹ Међутим, и даље је количина кокаина која пролази кроз овај регион релативно мала у односу на западну и централну Европу, када се узму у обзир откривене количине.²⁵⁰ Године 2012. у југоисточној Европи пронађено је 365 кг кокаина, што представља само 1 % заплена извршених те године у западној и централној Европи; 2009. у југоисточној Европи пресретнуто је 4% количине забележене у западној и централној Европи.²⁵¹ У 2016. запажено је троструко повећање заплешеног кокаина на југоистоку него у претходној години, што указује на све већи значај који ове земље имају у кријумчарењу кокаина.²⁵²

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Ibid, pp.35.

²⁴⁴ Ibid, pp.36.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Ibid, pp.37

²⁴⁸ Yahia, J.B, „Drug trafficking – In Morocco, is cocaine the new cannabis“,

<https://enactafrica.org/research/trend-reports/in-morocco-is-cocaine-the-new-cannabis> (pristupljeno januara 2019)

²⁴⁹ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.8

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² UNODC, „World Drug Report 2018: Analysis Of Drug Markets – opiates, cocaine, cannabis, synthetic drugs“, op.cit., pp. 32

Још неке руте које су никле последњих година су руте од Бразила до Турске преко Суецког канала, затим Јужна Америка-Јужна Африка-Румунија; Јужна Америка-Турска-Румунија-Бугарска-Италија.²⁵³ Такође, уочено је повећање кријумчарења у Естонији, Летонији и Литванији 2010. године, што указује на повећан значај Балтичке регије у дистрибуцији кокаина.²⁵⁴ Повремене заплене у Балканским земљама такође указују на повећање изложености ове регије трговини кокаином.²⁵⁵ Балканску борбу са кокаином ћемо мало детаљније обрадити у следећим целинама.

У овом делу рада видели смо како се употреба кокаина мењала кроз историју и кроз епохе. Кокаин је био распрострањен у свакодневној употреби услед својих анестетичких дејстава и био је хваљен од разних научника и стручњака 19. века као лек за све болести. Он је у другој половини 19. века био кључан лек у медицини, нарочито након што је Карл Колер открио његову анестетичку моћ приликом вршења операција.²⁵⁶ Након што су откривене одређене нус појаве кокаина, САД су забраниле његов увоз, што је довело до стварања сивог тржишта у САД-у и Европи.²⁵⁷ Тек након забране увоза и коришћења, дошло је до праве експанзије трговине кокаином, која је узроковала општи хаос у земљама Латинске Америке, толико да је чак од неких земаља направила нарко државе.

До 1975. године појавили су се колумбијски картели који, не само што су ојачали, већ су претворили трговину кокаином у бизнис, шаљући до 100 тона кокаина ка северу.²⁵⁸ Касне 1980-е године обележио је пад цена кокаина у САД-у са 60.000 \$ на 15.000 \$ за кило кокаина.²⁵⁹ До средине 90-их година тржиште кокаина имало је око 14 милиона редовних конзумента у целом свету, од чега су половина били Американци.²⁶⁰ Сви напори америчких председника, нарочито Никсона који је објавио чувени рат против дроге, били су контрапродуктивни и довели су до балон ефекта, то јест до пребацивања са познатих кријумчарских рута на нове.

У последњој декади десила се промена на тржишту кокаина. У периоду 1998-2009 конзумација кокаина се дуплирала у Европи, са 63 на 124 тоне, док је у Сједињеним Државама опала са 267 на 157 тона.²⁶¹ У извештају Канцеларије Уједињених нација за дрогу и криминал (United Nations Office on Drugs and Crime) за 2018. годину, наводи се да је глобална експанзија кокаина резултат повећања гајења кока лишћа, пре свега у Колумбији.²⁶² Наиме, од 2013. до 2016. године, површина на којој се гаји кока на

²⁵³ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.8

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Grinspoon, L. and Bakalar, J.B, op.cit.,152

²⁵⁷ Gootenberg, P, „Cocaine's Malleable Past“, op.cit., pp.3

²⁵⁸ Ibid.,pp.6

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ Wigell, M. and Romero, M, op.cit., pp.3

²⁶² UNODC, „World Drug Report 2018: Analysis Of Drug Markets – opiates, cocaine, cannabis, synthetic drugs“, op.cit.,pp.29-30

глобалном нивоу порасла је за 76 %, да би достигла 213.000 хектара у 2016. години.²⁶³ Оно што такође указује на то да је тржиште кокаине у Европи у огромном порасту јесте и податак да су 2016. рекордне заплене кокаина забележиле чак три европске земље (Белгија, Шпанија и Холандија).²⁶⁴

Оно што је битно истаћи је да постоје три главне руте трговине кокаином до Европе. То су Северна рута (која иде преко Кариба и Азора до Шпаније и Португала), Централна рута (која иде преко Зеленортских Острва или острва Мадеире и Канарских острва), и Афричка рута (од Јужне Америке до западне Африке, па према Шпанији и Португалу).²⁶⁵ Најчешће полазишне тачке из Јужне Америке су Бразил²⁶⁶ и Венецуела²⁶⁷, док су одредишта најчешће Шпанија, Португал и Холандија, и то преко својих прометних лука које омогућују несметану пошиљку кокаина путем контејнера с робом из Латинске Америке.²⁶⁸ Кокаин се такође преноси и ваздушним путем, преко комерцијалних летова, и то најчешће ка Аустрији, Немачкој, Италији, Швајцарској и Великој Британији.²⁶⁹

Поред ових већ познатих рута, у последње време се уочавају нове руте које воде преко земаља југоисточне Европе, пре свега преко Бугарске, Грчке и Албаније. Сматра се да се паралелно са већ утабаном хероинском рутом на балканском тлу ствара и кокаинска рута, која ће представљати претњу земљама овог региона у будућем периоду.²⁷⁰ Нове кокаинске руте које се стварају међу земљама југоисточне Европе нам указују на непрестану флексибилност трговаца дроге и њихову спремност да се изнова прилагођавају новим трендовима како би избегли да буду ухваћени.

²⁶³ Ibid, pp.29

²⁶⁴ Ibid., pp.31

²⁶⁵ Wigell, M. and Romero, M, op.cit.,pp.6

²⁶⁶ EMCDDA, “EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis”, op.cit, pp.104.

²⁶⁷ UNODC, „The Transatlantic Cocaine Market“ op.cit, pp. 25

²⁶⁸ Ibid.

²⁶⁹ Ibid.

²⁷⁰ UNODC, “World Drug Report 2018: Analysis Of Drug Markets – opiates, cocaine, cannabis, synthetic drugs”, op.cit.,pp.32

II. Руте и субјекти трговине кокаином у Европи

У овој целини ћемо се сконцентрисати на руте трговине кокаина у Европи, након што он доспе на тло Европе. Док смо у претходном поглављу видели које су то полазне тачке кокаина до Европе, у овом поглављу ћемо видети које су то главне тачке приспећа у Европу. Покушаћемо да одговоримо на питање које су то европске земље највише погођене трговином кокаина, које су земље уласка, а које транзитне земље, као и које су то руте и правци којима се ова дрога креће по старом континенту.

Осим традиционалних кокаинских рута, сагледаћемо нове руте које се појављују захваљујући константним променама и флексибилности тржишта кокаина. Поред традиционалних земаља које представљају улазне тачке за кокаин, као што су Шпанија и Португал, стварају се нове тачке на Балканском полуострву паралелно са већ традиционалним хероинским рутама.²⁷¹ Ове хероинске руте сада користе шверцери италијанског али и српског и црногорског порекла како би снабдевали остатак Европе белим прахом.²⁷² Поред земаља Иберијског полуострва важне транзитне руте су још и Француска, Холандија и Велика Британија.²⁷³

Ова целина ће се бавити и питањем које су то организоване криминалне групе доминантне у увозу и дистрибуцији кокаина кроз Европу. Иако су Колумбијци очекивано главни у допремању кокаина до Европе, истичу се још неке европске групе које прете да преузму примат од ове земље произвођача. Истражићемо која је улога европских криминалних група у овом кокаинском ланцу, као и то које су групе најдоминантније на кокаинском тржишту. Видећемо и колики утицај имају италијанске мафије у овом транспортном ланцу, као најстарије и најорганизованије криминалне групе у Европи.

Што се тиче мафије посебно ћемо се осврнути на италијанску мафију 'Ндрангету, пореклом из регије Калабрија, на њен значај, улогу и начин на који учествује у активностима везаним за шверц кокаина. 'Ндрангета доминира европским кокаинским тржиштем, најпре захваљујући разгранатим везама и својим огранцима које има у Колумбији.²⁷⁴

На крају ове целине поменућемо утицај који имигрантске групе у Европи имају у трговини кокаином и какве улоге они обично имају у малопродаји и продаји на велико у европским градовима. Ове групе су обично на дну малопродајног кокаинског ланца и представљају ситне дилере због своје социјалне маргинализације у друштвима у којима

²⁷¹ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.7-8

²⁷² Markina, Levi, Antonopoulos, et.al, „*Financing of organized crime*“, Center for the Study of Democracy, University of Trento, 2015, pp. 83-84

²⁷³ Brombacher, D. and Maihold, G, „*Cocaine trafficking to Europe – Options of Supply Control*“, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2009, pp.11

²⁷⁴ Calandra, F, „Between Local and Global: the 'Ndrangheta's Drug Trafficking Route“, *International Annals of Criminology*, University of Palermo, Palermo, Vol. 55, 2017, pp.83

живе.²⁷⁵ Међутим, неке имигрантске групе, као што су Колумбијци, Албанци и Нигеријци, чине значајан фактор у трговини и дистрибуцији кокаина на велико.²⁷⁶

1. Руте трговине кокаином у Европи

Главне тачке уласка кокаина у Европу су Шпанија и Португал на југу, и луке у Холандији и Белгији на северу.²⁷⁷ У периоду 2011-2014, земље које су заплениле највећу количину кокаина су Шпанија (око 50 %) и Белгија, затим Француска, Италија, Уједињено Краљевство и Португал.²⁷⁸ У току 2006. године шпанске власти су пресреле око 50 тона кокаина, углавном на мору, што је чинило 41 % укупне пронађене количине те године.²⁷⁹

Када упоредимо податке из 2006. и касније из раздобља 2011-2014, можемо уочити да је укупан проценат заплениеног кокаина у Шпанији опао за 9 %. Узимајући ове податке с резервом, можемо да закључимо да се, иако је Иберијско полуострво и даље примарна дестинација кокаина из Јужне Америке, одређена количина дроге преусмерава у остале делове Европе.

Према подацима Интерпола, велика количина кокаина улази у Европу кроз западни Балкан и југоисточну Европу; наиме, велике пошиљке стижу у луке Јадранског и Црног мора.²⁸⁰ До ове експанзије је дошло услед либерализације тржишта на овом подручју, као и због веза које криминалне групе са Балкана имају са картелима у Јужној Америци.²⁸¹ Иако је у раздобљу 2011-2014 у земљама источне Европе заплениено свега 2% укупне количине кокаина, сматра се да се ствара нова Балканска рута за кокаин, која ће се преклапати са већ успостављеном хероинском рутом на овом подручју, али и нови „Балкански картел“.²⁸²

Иако подаци упућују на стварање нових рута у Европи, и даље се сматра да постоје две главне руте кокаина у Европи. То су: Југозападна рута – са криминалним групама лоцираним на Иберијском полуострву, који користе Француску као важну транзитну руту; и Северозападна рута – са криминалним групама лоцираним у Холандији и Белгији и у њиховој околини.²⁸³ Ми ћемо овим двама рутама додати и трећу, већ поменућу Балканску руту, која обухвата балканске државе попут Грчке, Румуније и Бугарске, које

²⁷⁵ Paoli, L. And Reuter, P, „Drug Trafficking and Ethnic Minorities in Western Europe“, *European Journal Criminology*, SAGE Publications, London, Vol. 5, Issue 1, 2008, pp.22

²⁷⁶ Ibid, pp.17

²⁷⁷ EMCDDA, „EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis“, op.cit, pp.107.

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ EMCDDA, „Monitoring the supply of cocaine to Europe“, op.cit, pp.17

²⁸⁰ UNODC, „Drug situation analysis report – South Eastern Europe“, UNODC, Vienna, 2011, pp.7

²⁸¹ Ibid.

²⁸² EMCDDA, „EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis“, op.cit, pp.107

²⁸³ EMCDDA, „Monitoring the supply of cocaine to Europe“, op.cit, pp.18

су погодне транзитне земље за пренос кокаина до Западне и Централне Европе због својих лука.²⁸⁴

1.1. Југозападна рута

Тренутно се Југозападна рута, тј. земље Иберијског полуострва, сматра најпрометнијом рутом којом кокаин улази у Европу.²⁸⁵ Курири из Латинске Америке, преко комерцијалних летова за Европу, успешно преносе дрогу скривену у свом пртљагу или одећи, а такође и уз помоћ рибарских бродиха, глисера или чак и подморница, како би избегли да буду примећени.²⁸⁶ С обзиром да је Шпанија најчешћа тачка уласка кокаина у Европу, тамо су и највеће заплене ове дроге.²⁸⁷ Побољшана сарадња између полиција Латинске Америке и Европе, довела је до пада заплена кокаина у Шпанији и Европи за 50% после 2006. године; ово међутим може бити и резултат нових транспортних рута кроз Африку, где су границе под мањом контролом власти, и где већ постоји транспортна рута за канабис кроз Мароко.²⁸⁸ Мексички картели користе руте преко Карипских земаља, нарочито преко Доминиканске републике, за пренос кокаина до Шпаније.²⁸⁹

Кокаин се традиционално транспортовао из Колумбије до Галиције, северне регије у Шпанији. Иако је и даље активна, рута преко Галиције уступила је место југу Шпаније, где је сада кључна тачка уласка кокаина у Шпанију, па тако и у Европу.²⁹⁰ У Шпанији је приметно и повећање криминалних мрежа које се баве кријумчарењем – италијанска мафија и мексички картели поставили су нове тимове у Шпанији за дистрибуцију широм Европе.²⁹¹

Лука Алхесирас, која се налази 20 км од Гибралтарског мореуза, заједно са Валенсијом и Барселоном, постала је главна тачка уласка кокаина у Европу.²⁹² Десила се и промена у структури организација које се баве кријумчарењем кокаина. Представник вишег суда у Шпанији Игнасио де Лукас каже да оне више не представљају хијерархијске структуре,

²⁸⁴ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.8

²⁸⁵ Maftel, L, “*Illegal drug markets in Europe: the negative consequences of globalization*”. *Working papers series*, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Iasi, Volume 4, Issue 2, 2012, pp.171.

²⁸⁶ Ibid, pp.171-172

²⁸⁷ Gratius, S, “*Europe and Latin America: combating drugs and drug trafficking*”, Report for Committee on Foreign Affairs of the European Parliament, Brussels, 2012, pp.5

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ Ibid, pp.6

²⁹² Ordaz, P, “*Spain: Europe’s new cocaine gateway*”, https://elpais.com/elpais/2018/07/02/inenglish/1530521093_187450.html (pristupljeno januara 2019)

као раније, већ флексибилне и динамичне структуре са великим прометом људи кроз организацију, што је отежало могућност да се оне гоне као криминалне организације.²⁹³

Друга земља Иберијског полуострва је Португал, који је транзитна земља кокаина који долази из Бразила, пре свега захваљујући језичким и културним везама ове две државе.²⁹⁴ Према подацима UNODC из 2011, колумбијски кријумчари немају значајну улогу у овој земљи.²⁹⁵ Већина кријумчара ухапшених 2008, а који нису Португалци, били су са Зеленортских острва (27%), и Гвинеје Бисао (19%).²⁹⁶

Важна транспортна рута у Европи је и Француска. Она је транзитна тачка за кокаин са Ибериског полуострва. У 2009. години већина ухапшених страних кријумчара било је из западно-европских земаља као што су Шпанија, Португал, Холандија, Италија и Велика Британија, али и из Северне Африке, пре свега Марока, Алжира и Туниса.²⁹⁷ Француска није имала велики проблем с дрогом раније, међутим ситуација се променила последњих година, поготово са експанзијом Афричке руте од 2004. године.²⁹⁸ Држављани Нигерије су постали доминантна група кријумчара 2006, када су чинили чак трећину свих ухапшених страних кријумчара.²⁹⁹ Чести су и курири који транспортују кокаин у телима из земаља као што су Нигерија, Бенин, Того, Сенегал, Гвинеја и Гвинеја Бисао.³⁰⁰

1.2. Северозападна рута

Друга главна транспортна рута у Европи је Северозападна рута, која обухвата Француску, Белгију, Холандију, Немачку и Велику Британију.³⁰¹ Значај овог региона је високо развијена транспортна инфраструктура, одличне везе са земљама произвођачима и транзитним зонама путем аеродрома и морских лука, затим приступ транс-европским коридорима и присуство великих заједница у дијаспорама, што све привлачи организовани криминал.³⁰² Немачка, услед своје позиције у центру Европе и великог броја граница, представља савршену транзитну земљу за транспорт дроге из северозападне у јужну и источну Европу.³⁰³

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ EMCDDA, „Portugal: Country Drug Report 2018”, EMCDDA, 2018, pp.21

²⁹⁵ UNODC, „The Transatlantic Cocaine Market”, op.cit., pp.38

²⁹⁶ Ibid.

²⁹⁷ Ibid, pp.40

²⁹⁸ Ibid.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Brombacher, D. and Maihold, G, „Cocaine trafficking to Europe-Options of Supply Control”, op.cit., pp.11

³⁰² Ibid.

³⁰³ Ibid.

Курири који преносе дрогу у својим телима представљају велику претњу европском тлу. Њихове полазне тачке углавном су карипске земље које су језички повезане са Француском, Британијом и Холандијом, али и Мексико у последње време.³⁰⁴ Привремено Холандске власти су претраживале све путнике на летовима који су стизали у Амстердам, на аеродром Схипол, а који су долазили из високо ризичних земаља за шверц кокаина (Холандски Антили, Суринам и Венецуела); што је за последицу имало 175 хапшења месечно у 2005. години.³⁰⁵ У поређењу са Холандијом, у Немачкој је забележен мали број оваквих заплена на аеродромима – нешто више од трећине укупне количине од 1,8 тона заплењеног кокаина у Немачкој 2007.³⁰⁶

Према подацима EMCDDA, заплене лучких контејнера које шверцују кокаин чиниле су чак три четвртине свих акција откривања на мору у периоду 2012-2013, у односу на 2006, када су чиниле само 1/10.³⁰⁷ Највеће луке у Европи су Ротердам у Холандији (осма најпрометнија лука на свету), и Антверпен у Белгији, и оне су кључне луке за овакав начин кријумчарења кокаина скривеног у контејнерима.³⁰⁸ Након што је 10.000 кг кокаина заплењено у Ротердаму у 2013. години, холандска полиција је проценила да 25-50% кокаина који стиже у Европу, сада стиже преко ове луке, кроз коју прође око 11 милиона контејнера годишње, од којих је свега 50.000 скенирано.³⁰⁹

Међутим, и Шпанија такође пријављује огроман број пресретнутих контејнера који стиже кроз Алхесирас и Валенсију, као и Немачка, нарочито кроз њену луку Хамбург.³¹⁰ Како наводе Бјули-Тејлор и Евентон, кокаин који стиже до ове Северозападне руте се углавном шаље заједно са легалном робом у контејнерима, док је метод преноса пакетића кокаина који су бачени с великих бродова и затим покупљени бродићима, редак у овом случају.³¹¹ Они додају и да опажена разлика у понуди и процењеној употреби кокаина може указивати на то да Европа постаје транзитна станица на рути која води до тржишта у Русији, Кини, блиском Истоку, и можда чак и земљама Океаније.³¹² Холандија, Немачка и Велика Британија су идентификоване, на основу заплена у Аустралији, као примарне транзитне тачке у Европи.³¹³

Шверц кокаина у Великој Британији, која је највеће тржиште кокаина у Европи, контролишу локални криминалци, који увозе дрогу са Иберијског полуострва и у мањој мери из Холандије.³¹⁴ Око три четвртине количине кокаина се увози на овај начин. Већина

³⁰⁴ Ibid, pp.11-12

³⁰⁵ Ibid, pp.12

³⁰⁶ Ibid.

³⁰⁷ EMCDDA, „*EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis*”, op.cit, pp.105-106

³⁰⁸ Ibid, pp.106

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.7

³¹² Ibid.

³¹³ Ibid.

³¹⁴ UNODC, „*The Transatlantic Cocaine Market*“, op.cit, pp.39

ових локалних група има чланове у Шпанији или у Холандији, који организују пошиљке до ове земље.³¹⁵

1.3. Балканска рута

Након 2000. године, заплене кокаина у јужној Европи довеле су до тога да се све више помиње употреба Балканске руте за шверц кокаина, и да шверцери користе ову већ устаљену руту за транспорт хероина.³¹⁶ Сматра се да су Румунија, Грчка и Бугарска примарне тачке уласка кокаина у овом региону јер су заплене најчешће вршене у лукама у Солуну, Констанци и Варни.³¹⁷

У Солуну је 2011. године одузето 291 кг кокаина скривених у дрвеним даскама које су долазиле из Уругваја и пролазиле кроз Шпанију.³¹⁸ Наредне године, забележена је још једна заплена од 167 кг.³¹⁹ Турске власти су запазиле да се неке организације које се баве шверцом хероина сада баве и трговином кокаина, што је навело на закључак да постоји преклапање већ успостављене хероинске руте и новоосноване кокаинске.³²⁰

Сматра се да је Грчка најчешћа тачка уласка кокаина у овај део Европе јер константно бележи неке од највећих заплена у својим лукама.³²¹ Иако су нађене количине у Грчкој опале са 1 тоне у 2004, на 200 кг у 2012, то не мора да значи да шверц кокаина опада, поготово кад се узме у обзир откривање лабораторија за производњу кокаина.³²² Од Грчке, кокаин путује северно до Македоније и Бугарске, затим од Бугарске у Румунију и Мађарску, и затим у западну и централну Европу.³²³

Кокаин такође улази у луке на Црном мору, за директан транспорт у западну Европу.³²⁴ У 2011, откривено је 159 кг у контејнеру у Констанци у Румунији, а овај кокаин је био намењен Холандији, где би се вероватно препаковао и био спреман за западноевропско тржиште.³²⁵ Крајем марта 2019. године на обали Црног мора у Румунији полиција је нашла преко 1 тоне кокаина чистоће 90% и тржишне вредности 300 милиона евра, за који

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit, pp.7-8

³¹⁷ Ibid, pp.8

³¹⁸ UNODC, „The illicit drug trade through South-Eastern Europe“, UNODC, Vienna, 2014, pp. 93

³¹⁹ Ibid.

³²⁰ Ibid, pp.93-94

³²¹ Ibid., pp.94

³²² Ibid.

³²³ Ibid. pp.96

³²⁴ Ibid.pp.94

³²⁵ Ibid.

се верује да је стигао морским путем из Јужне Америке.³²⁶ Овом приликом ухапшена су два српска држављанина за које се сумњичи да су са неким члановима црногорског шкаљарског клана намеравали да кокаин, који је наводно дошао из Колумбије, дистрибуирају ка западној Европи.³²⁷

У Бугарској кокаин улази кроз Варну и Бургас; међутим у јулу 2012. откривено је 66 кг кокаина у Русеу, највећој бугарској луци, који је дошао из луке у Антверпену, и затим је требало опет да се врати у западну Европу.³²⁸ Ово нам такође указује на то да су се организоване групе на Балкану преорјентисале на трговину кокаином.

Што се тиче јадранске обале, подаци показују да она није транспортна рута од значаја; наиме у 2011. и 2012. у Хрватској је заплењено 4,3 кг и 5,7 кг, док је у Црној Гори за ове две године пронађено само 0,4 кг.³²⁹

Турска, напротив, представља још једну руту која добија на значају. У Турској је примећен пораст откривеног кокаина на 475 кг у 2012. години, и турска полиција истиче да ће кокаин постати значајна претња за ову земљу у блиској будућности.³³⁰

Оно што је веома занимљиво је да су организоване криминалне групе западног Балкана поставиле базе у Латинској Америци, што им омогућава максималан профит тако што набављају кокаин директно од произвођача.³³¹ У овоме се нарочито истичу групе из Србије и Црне Горе, које су успоставиле директан контакт са групама из Јужне Америке.³³² У последње време су Бугари, Срби и Црногорци означени као шверцери кокаина из Јужне Америке у луке Антверпен и Хамбург.³³³ Године 2011. група коју су чинили Бугарин, Колумбијац и Шпанац пресретнута је на Зеленортским острвима, и заплењено је 3 тоне кокаина.³³⁴ Две године касније, шпанске власти су ухапсиле Бугарина и Србина на приватном броду са 590 кг кокаина у луци Сотогранде у Шпанији.³³⁵

Године 2009. близу Монтевидеа у акцији „Балкански ратник“, заједничкој операцији америчке DEA, српске Безбедносно информативне агенције и уругвајске полиције заплењено је 3 тоне кокаина које је шверцовао Дарко Шарић, Србин познат под надимком

³²⁶ Jovanovic, B, „*Rumunska policija zaplenila tonu kokaina, uhapšeni srpski državljani*“, <https://www.krik.rs/rumunska-policija-zaplenila-tonu-kokaina-uhapseni-srpski-drzavljeni/> (pristupljeno januara 2019)

³²⁷ Derikonjic, M, „*Škaljarci*“ *švercovali kokain preko Rumunije*“, <http://www.politika.rs/sr/clanak/426133/Skaljarci-svercovali-kokain-preko-Rumunije> (pristupljeno januara 2019)

³²⁸ UNODC, „*The illicit drug trade through South-Eastern Europe*“, op.cit., pp. 94

³²⁹ Ibid, pp.95

³³⁰ Ibid, pp.96.

³³¹ Ibid, pp.97

³³² Ibid.

³³³ Ibid.

³³⁴ Ibid.

³³⁵ Ibid.

„балкански краљ кокаина“.³³⁶ Шарић је био вођа моћне балканске криминалне групе која је увозила огромне количине кокаина на европско тржиште у периоду 2006-2009 из Бразила, Аргентине и Уругваја, који је био намењен тржиштима у Италији, Шпанији, Грчкој и осталим западноевропским земљама.³³⁷ Када се Шарић предао 2014, тужилац је поднео 8 оптужница против њега за прање новца и трговину 5,7 тона кокаина.³³⁸

Албанске групе се често помињу као учесници у трансатлантској трговини кокаином; италијанске власти тврде да су Албанци и Нигеријци најчешћи прекршиоци закона у вези са дрогом.³³⁹ У Албанији су такође извршене велике заплене, и откривене лабораторије – 2015. локална полиција је открила једну за коју је влада тврдила да је највећа и најмодернија икад виђена на Балкану.³⁴⁰

Након свих ових података и увида, нема сумње да је југоисточна Европа значајнија рута за транспорт кокаина него икада раније. Међутим, количине које се открију у овом региону и даље остају мале – 365 кг је нађено у 2012. години, што је било једнако свега 1% одузете количине у западној и централној Европи те године, и чак 2009, када су заплене достигле врхунац у источној Европи, представљале су само 4 % укупне количине.³⁴¹

Врхунац заплена су доживеле и Естонија, Летонија и Литванија 2010. године.³⁴² Ово може да указује на домаћу употребу, као и на шверц кроз балтички регион, где подаци показују да већина дроге стиже путем мора и даље се креће ка источној Европи и можда Скандинавији.³⁴³ Као и у случају Балкана, и ови шверцери могу да се ослоне на велики број лука и аеродрома и лако могу да мењају руте.³⁴⁴

2. Субјекти трговине кокаином у Европи

Према извештају Европског центра за мониторинг дроге, у прошлости су производња и шверц кокаина у Европи били организовани од стране криминалаца који нису из Европе,

³³⁶ Spaic, I, „*The long trial of the Balkan „Cocaine king“*“, <https://www.occrp.org/en/blog/4910-the-long-trial-of-the-balkan-cocaine-king> (pristupljeno januara 2019)

³³⁷ Ibid.

³³⁸ Ibid.

³³⁹ UNODC, „*The illicit drug trade through South-Eastern Europe*“, op.cit., pp.97-98

³⁴⁰ Eventon, R. and Bewley-Taylor, D, op.cit., pp.8

³⁴¹ Ibid.

³⁴² Ibid.

³⁴³ Ibid.

³⁴⁴ Ibid.

међутим ова слика се мења у последњих неколико година.³⁴⁵ Наиме, уочава се тренд фрагментације криминалних група из Јужне Америке, пре свега колумбијских и мексичких, и њиховог „брендирања“ – ове групе су усвојиле метод продавања лиценци криминалним групама у Европи, али и индивидуалцима који нису део њихових група.³⁴⁶ Мексички шверцери све више улазе на тржиште кокаина у Јужној Америци и шире своје локалне мреже како би избацили посреднике у трансферу кокаина, док уједно покушавају да ојачају свој утицај у Европи, нарочито у Шпанији.³⁴⁷ Они су искористили демобилизацију FARC, најдоминантније колумбијске организације која се бави шверцом кокаина, а која је последица мировних разговора с владом Колумбије који су започети у Хавани 2012. године.³⁴⁸

Организоване криминалне групе настоје да контролишу цео пут кокаина, од почетне до крајње тачке, путем корупције радника на свим великим лукама и аеродромима у Европи, с намером да појачају своје могућности преноса дроге без проблема у било ком тренутку.³⁴⁹ Како истиче Летициа Паоли, у свим европским земљама са релативно ефикасним државним апаратом, ко год је укључен у шверц дроге или друге илегалне активности и услуге, мора да ради без и против државе.³⁵⁰ Она додаје да су сви играчи на илегалним тржиштима приморани да раде под претњом да буду ухапшени и да им имовина буде конфискована.³⁵¹ Ако су они које се баве илегалним активностима посебно вешти у корумпирању представника државних институција или ако су институције слабе и неефикасне, ризик је знатно смањен, али у већини европских земаља он не може потпуно да се одстрани.³⁵²

Сви предузетници који се баве илегалним активностима, па и шверцом дроге, труде се да структуришу такве односе са сарадницим и клијентима који пружају ограничене информације о њиховим улогама.³⁵³ Паоли истиче да је због константне претње од полицијске интервенције, време трајања криминалних радњи релативно кратко. Она закључује да због свих ових разлога тржишта дроге на западу воде мала, и не превише институцијализована предузећа, која стога лакше могу да избегну напад агенција за спровођење закона.³⁵⁴

³⁴⁵ EMCDDA, *“EU Drug Markets Report: In-depth Analysis”*, op.cit, pp.108-109

³⁴⁶ Ibid.

³⁴⁷ Ibid, pp.109

³⁴⁸ Otis, J, „*The FARC and Colombia’s Illegal Drug Trade*“, Wilson Center, Smithsonian institution, Washington DC, 2014, pp.2

³⁴⁹ EMCDDA, *“EU Drug Markets Report: In-depth Analysis”*, pp.109

³⁵⁰ Paoli, L, „*The illegal drugs market*“, *Journal of Modern Italian Studies*, Taylor & Francis Ltd, London, Volume 9, Issue 2, 2004, pp.197

³⁵¹ Ibid.

³⁵² Ibid.

³⁵³ Ibid.

³⁵⁴ Ibid, pp.98

Утицај колумбијских група је опао након притиска полиције да растури главне картеле. Међутим, мексички картели су искористили ово у своју корист и повећали своје деловање у Јужној Америци.³⁵⁵ Упркос релативном паду утицаја, колумбијске групе настављају да играју кључну улогу у допремању кокаина до Европе. Оне су се настаниле у земљама ЕУ да организују своје операције и сарађују са европским криминалним групама, пре свега шпанским и италијанским криминалним организацијама.³⁵⁶

2.1. Европске криминалне групе

Европске криминалне групе су профитирале од све више отвореног тржишта кокаина, које је последица фрагментације колумбијских криминалних група и повећане улоге других латиноамеричких група у трговини кокаином.³⁵⁷ Неке групе из Холандије, Шпаније, Британије и Италије су важни брокери у трговини кокаина у Европи, и раде директно са јужноамеричким картелима.³⁵⁸

Што се тиче британских криминалних група, када је у питању увоз велике количине кокаина, службе су откриле комплексне групе које се протежу дуж граница земље и које често одликују чврсте етничке и сродничке везе.³⁵⁹ Ове групе се одликују и јасном поделом рада на куповину и набавку кокаина, транспорт, складиштење, продају дроге и односе с клијентима и руковање новцем.³⁶⁰ Упркос томе, срж организације оваквих мрежа не броји више од 4 или 5 људи.³⁶¹ Допремање кокаина до Британије врши се из Колумбије.³⁶² Испод овог ланца продаје на велико, налази се средњи ланац трговине кокаина, који се састоји од комплексних и флексибилних група који раде у малим тимовима и снабдевају широк дијапазон купаца.³⁶³ Лондон је традиционално највеће тржиште дроге у Британији.³⁶⁴ Након њега, истиче се Ливерпул, одакле криминалне групе успостављају продају даље у североисточној Енглеској, где је раније кокаин био скоро незапажен, а од 2000-их кошта свега 35 фунти по граму.³⁶⁵

³⁵⁵ EMCDDA, "EU Drug Markets Report: In-depth Analysis", op.cit., pp.109

³⁵⁶ Ibid.

³⁵⁷ Ibid.

³⁵⁸ Ibid.

³⁵⁹ Pearson, G. and Hobbs, R, "Middle market drug distribution", Home office research study (227), The home office, London, 2001, pp.33

³⁶⁰ Ibid.

³⁶¹ Ibid.

³⁶² Ibid, pp.36.

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ Ibid.,pp.38

³⁶⁵ Ibid.,pp.39

Према подацима британске Националне агенције за криминал (National Crime Agency), албанска мафија преузима готово цело тржиште кокаина у Великој Британији, које вреди око 5 милијарди фунти.³⁶⁶ Албанци су променили модел трговине кокаином, и почели директно да сарађују са колумбијским картелима који контролишу производњу коке.³⁶⁷ Албанци су куповали кило кокаина по цени између 4.000 и 5.500 фунти, док су ривалске групе набављале кокаин од холандских продаваца по цени 22.500 фунти за кило.³⁶⁸ Ово је резултирало тиме што је кокаин данас најјефтинији још од 90-их година и најчистији у последњих 10 година.³⁶⁹ Албанска мафија такође блиско сарађује са италијанском мафијом 'Ндрангетом, што јој је омогућило приступ најбитнијим европским лукама – Ротердаму и Антверпену.³⁷⁰

Трговина кокаином је једна од најразвијенијих илегалних тржишта у Шпанији. Његова експанзија је почела 80-их година када су групе из Галиције (северна Шпанија), које су се до тада бавиле шверцом дувана, преусмериле своје активности на трговину кокаином.³⁷¹ Организоване криминалне групе из Галиције су се добро сналазиле на северозападној обали Шпаније и имале своје легалне послове у индустрији риболова, што је добро дошло колумбијским шверцерима да уђу на европско тржиште.³⁷² Тако су групе из Галиције постале експерти у транспорту кокаина са мора на обалу Шпаније, док су накнаду примале 50% у новцу и 50% у роби, коју су продавале на локалним тржиштима.³⁷³ Међутим, ова сарадња више није толико изражена због неколико разлога: сада се кокаин углавном увози кроз јужне делове Шпаније као што су Алхесирас, Валенсија и Барселона; колумбијски картели су успоставили своје базе у Шпанији и Европи; борба против организованог криминала створила је нове руте кокаина кроз земље западне Африке.³⁷⁴

Како наводе Клеманс и Ван де Бунт, природа организованог криминала у Холандији могла би се описати као транзитни криминал – криминалне групе су примарно укључене у интернационалну илегалну трговину, па је Холандија дестинација, транзитна земља или, у случају синтетичких дрога, произвођач.³⁷⁵ Они додају да су пирамидалне структуре

³⁶⁶ Townsend, M., „*Kings of cocaine: how the Albanian mafia seized control of the UK drugs trade*“, <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/13/kings-of-cocaine-albanian-mafia-uk-drugs-crime>, (pristupljeno januara 2019)

³⁶⁷ Ibid.

³⁶⁸ Ibid.

³⁶⁹ Ibid.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ Markina, A., Levi, M., Antonopoulos, et.al., „*Financing of organized crime*“, op.cit., pp.162

³⁷² Ibid.

³⁷³ Ibid.

³⁷⁴ Ibid, pp.162-163

³⁷⁵ Bunt, H.G, van de, Kleemans, E.R, Bokhorst, R.J, et.al, „*Organized crime in the Netherlands*“, Third report of the Organized Crime Monitor, Boom Juridische Uitgevers, The Hague, 2007, pp.172

са стриктном хијерархијом и јасном поделом рада пре изузетак него правило и да је боље криминалне структуре описати као криминалне мреже.³⁷⁶

Постоји неколико корака између увоза и малопродаје, како цитирају Корфа и Вербраека у свом истраживању Грутер и Ван де Мхеен.³⁷⁷ Они додају да малопродајни дилери нису укључени само у један ниво продаје, наиме да продавац на кило може да буде активан и на тржишту где се дрога продаје на граме.³⁷⁸ Они такође сматрају да су организационе форме ових група флексибилне и да се не може говорити о стриктним хијерархијским структурама.³⁷⁹ Грутер и Ван де Мхеен су истраживали малопродају кокаина у Роттердаму и интервјуисали 38 уличних делера.³⁸⁰ Оно што су сазнали је да је популаран начин увоза кокаина у Холандију кроз Схипол аеродром у Амстердаму – чак 20 од 38 интервјуисаних дилера је путовало ван земље и шверцовало кокаин у земљу тако што је прогутало мале лопте дроге или их сакривало у пртљагу или на телу.³⁸¹ Они су пријавили да су за 100 грама увезеног кокаина добијали 450 евра, а они који су гутали кокаин успевали су да пренесу 300-1.000 грама сваки пут.³⁸²

Недавна студија холандске полиције фокусира се на присуство `Ндрангете у Холандији, и она је открила да чланови `Ндрангете користе италијанске имигранте да обављају послове за њих.³⁸³ Чланови `Ндрангете користе Холандију као уточиште од полицијског гоњења у Италији, али и за трговину дрогом, јер је Холандија важна транзитна тачка за шверц дроге, па и кокаина.<sup>384</sup> Лука у Роттердаму је важна тачка за увоз дроге за `Ндрангету, што потврђују заплене кокаина у овој луци, као што је она од 44 кг кокаина намењена `Ндрангети.³⁸⁵ Присуство мафије у Холандији примећено је још 80-их година, када је ухваћено неколико чланова римске групе „banda della Magliana”, који су имали везу са колумбијским шверцерима за увоз дроге за италијанско тржиште.³⁸⁶ Један припадник Каморе је такође ухваћен са 23 кила кокаина, који је био део кокаинског ланца из Колумбије, преко Венецуеле, и затим до Холандије и Белгије.³⁸⁷

Присуство италијанске мафије у осталим европским земљама је нарастајуће питање и постало је једно од главних теоријских проблема у истраживању организованог

³⁷⁶ Ibid, pp.173.

³⁷⁷ Gruter, P. and Van de Mheen, D, „Dutch cocaine trade: The perspective of Rotterdam cocaine retail dealers“, *Crime Law and Social change*, IVO Addiction Research Institute Rotterdam, Rotterdam, Volume 44, Issue 1, 2005, pp.3

³⁷⁸ Ibid.

³⁷⁹ Ibid.

³⁸⁰ Gruter, P. and Van de Mheen, D, „Dutch cocaine trade“, op.cit, pp. 2-10

³⁸¹ Ibid, pp.6

³⁸² Ibid.

³⁸³ De Boer, M. and Kleemans, E, “Italian Mafia in the Netherlands”, *Sicurezza e scienze sociali*, Vol.1, Issue 3, 2013, pp. 8

³⁸⁴ Ibid.

³⁸⁵ Ibid, pp.6

³⁸⁶ Ibid, pp.3

³⁸⁷ Ibid, pp.3-4

криминала.³⁸⁸ Италијанско министарство унутрашњих послова спровело је истраживање на основу помињања све 4 мафије (Камора, `Ндрангета, Коза Ностра и Сакра Корона Унита) у извештајима европских земаља у раздобљу 2000-2011 и закључило да је италијанска мафија у шверцу дроге најактивнија у Шпанији и Холандији.<sup>389</sup> Присуство италијанске мафије је сконцентрисано на три земље: Шпанију, Холандију и Немачку, од којих `Ндрангета бележи највише помињања у извештајима чак 39 земаља, док је Камора присутна у више земаља – 44 земље.³⁹⁰ Камора је најприсутнија у Шпанији, `Ндрангета у Немачкој, Сакра Корона Унита у Албанији, а Коза Ностра у Венецуели; једино је у Холандији забележено присуство све 4 мафије.<sup>391</sup> Главна активност мафије је трговина дрогом, која чини чак 38% активности у 44 различите земље, од којих `Ндрангета заузима примарно место захваљујући свом стабилном присуству у земљама у којима је активна.³⁹² Присуство Каморе је запажено у Шпанији, нарочито у Мадриду, Барселони, на Коста дел Сол и Коста Брави; стога што припадници мафије традиционално сматрају Шпанију земљом ниског ризика за детекцију.³⁹³ Још један разлог ове јаке везе је и чињеница да је Камора зачета у Шпанији и проширила се на Италију за време владавине династије Бурбон.³⁹⁴ Као један од скорашњих примера су два припадника Каморе који су се преселили у Шпанију, а који су били повезани са трговином дроге у Шпанији и задржали чврсте везе са домовином.³⁹⁵

Међутим, иако мафија игра велику улогу у трговини дрогом, она нема монопол над овим тржиштем, јер чак и у Италији велики број флексибилних група доминира тржиштем дроге.³⁹⁶ Како наводи Летициа Паоли, ниједна индивидуална група није успела да контролише цело тржиште дроге у граду, јер је сваки урбани центар снабдевен из мноштва различитих независних канала, са изузетком јужне Калабрије и западне Сицилије, који су под јаким утицајем мафије.³⁹⁷ Она додаје да у Италији трговину дрогом најчешће воде породичне компаније чији чланови су повезани крвним везама и групе које се образују око харизматичног лидера³⁹⁸, као и групе од 3 до 10 људи који се спајају, раздвајају и понову уједињују у групу по потреби; чак су и припадници локалног подземља у централној и северној Италији такође организовани као групе и тимови.³⁹⁹

³⁸⁸ Calderoni, F., Berlusconi, G., Garofalo, L., et al., „The Italian mafias in the world: A systematic assessment of the mobility of criminal groups“, *European Journal of Criminology*, Sage Publications, Volume 13, Issue 4, 2016, pp.1

³⁸⁹ Ibid, pp. 4

³⁹⁰ Ibid, pp. 8

³⁹¹ Ibid.

³⁹² Ibid.

³⁹³ Ibid, pp.12

³⁹⁴ Ignjatović, Đ, Škulić, M., „Organizovani kriminalitet“, op.cit, str.71

³⁹⁵ Calderoni, F., Berlusconi, G., Garofalo, L., et al., „The Italian mafias in the world“, op.cit, pp.14.

³⁹⁶ Paoli, L., „The illegal drugs market“, *Journal of Modern Italian Studies*, Taylor & Francis Ltd, London, Volume 9, Issue 2, 2004, pp.203

³⁹⁷ Ibid.

³⁹⁸ Ibid, pp.201

³⁹⁹ Ibid.

Једна од група странаца који су активни на италијанском тржишту кокаина су Срби и Црногорци, који су успели да се наметну као играчи на овом тржишту упркос сталном присуству италијанских криминалних група.⁴⁰⁰ Ове групе увозе велику количину кокаина у Италију (од неколико кила до неколико тона), захваљујући својим везама са произвођачима из Јужне Америке, али такође извозе кокаин из Италије ка другим европским земљама.⁴⁰¹ Српске групе су битан такмац на тржишту кокаина због своје парамилитарне структуре, као и због свог искуства у шверцу дувана и оружја за време конфликта након распада Југославије, те стога постају и значајан снабдевач кокаином за италијанске криминалне групе.⁴⁰² Ове групе увозе кокаин путем мора директно из Јужне Америке, или га транспортују путем копна користећи Балканску руту, а затим врше транспорт из Италије у Хрватску, или директно у луке на Јадранској обали.⁴⁰³

2.2. `Ндрангета

Сада ћемо анализирати најмоћнију италијанску мафију `Ндрангету из Калабрије, с обзиром да је то најутицајнија група која се бави трговином кокаина у Европи. `Ндрангети је присуство на свих 5 континената омогућило да постане изузетно моћна сила и доминантна организована криминална група на европском тржишту кокаина.

Како наводи Ђорђе Игњатовић, порекло имена `Ндрангета је у грчком језику, од речи „andra gateo“, што значи „понашати се као прави човек“.<sup>404</sup> Још једна битна одлика `Ндрангете и разлог њеног успеха је то што се ова организација уграђује у друштво у коме делује и залаже за одређен концепт тог друштва.⁴⁰⁵

`Ндрангета представља стабилну коалицију стотину такозваних “фамилија” тј. мафијашких група, коју чини између три и пет хиљада мушких чланова.⁴⁰⁶ Њена јака структура се заснива на ритуалима иницијације кроз коју пролази сваки члан ове мафије, када се код појединца успоставља потпуно нови идентитет који је у потпуности подређен мафији.⁴⁰⁷ Захваљујући својим распрострањеним гранама, фамилије `Ндрангете су играле

⁴⁰⁰ Markina, A., Levi, M., Antonopoulos, G. et.al, „*Financing of organized crime*“, op.cit., pp.83.

⁴⁰¹ Ibid.

⁴⁰² Ibid, pp.84

⁴⁰³ Ibid.

⁴⁰⁴ Ignjatović, Đ, Škulić, M, „*Organizovani kriminalitet*“, op.cit, str.71

⁴⁰⁵ Ibid.

⁴⁰⁶ Paoli, L, „Italian Organized Crime: Mafia Associations and Criminal Enterprises“, *Global Crime*, Taylor & Francis Ltd, Volume 6, Issue 1, 2004, pp.20

⁴⁰⁷ Ibid, pp.21-22

велику улогу у трговини наркотика 90-их година, када су увозиле велике количине кокаина и хашиша из Латинске Америке и Северне Африке.⁴⁰⁸

Како Франческа Каландра наводи у свом раду о надмоћној улози `Ндрангете на тржишту кокаина, Еуриспес извештај из 2008. године проценио је да 62% од укупне зараде `Ндрангете од 44 милијарде евра чини зарада од трговине дрогом, а понајвише кокаином.⁴⁰⁹ Запањујућ је податак који говори да ова мафија из Калабрије контролише чак 80% европске трговине кокаином, и остварује зараду од око 60 милијарди долара годишње.⁴¹⁰ Ова група је већ након Другог светског рата успешно користила имигранте који су се запутили у Немачку, САД, Аустралију, Белгију, Колумбију и Француску, користећи породичне везе да рашире свој утицај по целом свету.⁴¹¹

Најпре је `Ндрангета била фокусирана на киднаповање због откупа, и овај капитал је касније 80-их уложила у трговину дрогом, најпре хероином, па затим кокаином, што је довело до тога да чланови ове групе имају толико новца да не могу да га потроше.<sup>412</sup> На почетку је `Ндрангета куповала дрогу од Коза Ностре, која је имала директан контакт са колумбијским картелима, али је од 90-их година већ имала мрежу представника у Колумбији која је директно контролисала снабдевање кокаином, и планирала све транспортне активности.⁴¹³

Сада ћемо поменути најважније анти-мафија операције које су откриле битне чињенице о активностима и кокаинским рутама ове моћне мафије, при чему ћемо се ослонити на рад Каландре.⁴¹⁴

Операција Decollo I, II, III откриле су како чланови ове мафије из регије Вибо Валентија остају поуздан партнер јужноамеричких картела.⁴¹⁵ Најважније откриће ове операције у периоду 2001-2010 је важност `Ндрангете на светском тржишту кокаина, брокера који посредују између произвођача и купца у земљи произвођача, као и сарадње ове калабријске групе са осталим италијанским групама и са страним криминалним групама.⁴¹⁶

Операција Buongustaio која је извршена 2012-2013 открила је ланац сарадње између калабријске `ндрине Ietto-Cua-Picella из Аспромонтеа, бразилске групе Rivera-Pereira у Сао Паолу и холандске Радомам групе.⁴¹⁷ Ова операција је потврдила флексибилност

⁴⁰⁸ Ibid, pp.23

⁴⁰⁹ Calandra, F, „Between Local and Global“, op.cit, pp.80

⁴¹⁰ Ibid, pp.81

⁴¹¹ Ibid, pp.82

⁴¹² Ibid.

⁴¹³ Ibid, pp.83

⁴¹⁴ Calandra, F, „Between Local and Global“, op.cit, pp. 83-86

⁴¹⁵ Ibid, pp.83-84

⁴¹⁶ Ibid, pp.84

⁴¹⁷ Ibid.

калабријских кланова, као и чињеницу да је `Ндрангета највећи купац и главни прималац кокаинских пошиљки у луци Ђоја Тауро.⁴¹⁸

Операције Columbus I, II су откриле шверцерску мрежу преко Коста Рике, Њујорка и Калабрије, тј. постојање мреже увоза кокаина стациониране у Калабрији, а распрострањене преко целог света, углавном у Европи.⁴¹⁹ Откривен је још и значај брокера за калабријске кланове у Мексику, Коста Рики, Боливији и Перуу, и постојање структуре налик породичном бизнису у сржи мреже.⁴²⁰

У операцији New Bridge откивена је кључна улога луке Ђоја Тауро, али и сарадња између фамилије Гамбино и чланова `Ндрангете који припадају клановима Урсино и Симонета са источне обале Ређо Калабрије.⁴²¹

У операцији All Inside такође је потврђена улога луке Ђоја Тауро као симбола територијалне контроле три локалне `ндрине које су надзирале пристајање контејнера, цене у лукама и транспорт дроге камионима.⁴²² У овој операцији откривене су три руте: Калифорнија Експрес рута (пошиљке из Северне Америке стижу у Панаму кроз Калифорнију и Мексико, из Панама купе мање пошиљке из Чилеа, Перуа и Колумбије и северног Бразила пре доласка у Ђоју Тауро), Медуза рута (пошиљке стижу у Валенсију пре свог одредишта у Ђоју Тауро), и рута између Аргентине и Ђоје Тауро.⁴²³

На основу ових чињеница можемо закључити да је деловање ове мафије изузетно распрострањено и доминантно на европском кокаинском тржишту. `Ндрангета сарађује са разним, како европским, тако и светским криминалним групама, услед чега је присутна у свим аспектима трговине кокаином до Европе.

2.3. *Имигрантске групе*

Игњатовић наводи да је и у Америци и у Европи примећено да су припадници етничких мањина често учиниоци кривичних дела повезаних са трговином наркотицима, и то услед њихове тежње да се попну на друштвеној лествици у друштвима у којима живе.⁴²⁴

⁴¹⁸ Ibid.

⁴¹⁹ Ibid, pp.85.

⁴²⁰ Ibid.

⁴²¹ Ibid.

⁴²² Ibid, pp.85-86

⁴²³ Ibid, pp.86

⁴²⁴ Ignjatović, Ђ, „Organizovani kriminalitet i etnička pripadnost“, *Pravni život*, Udruženje Pravnika Srbije, br. 9, 2008, str. 4-5

Он издваја следеће факторе који подстичу учешће етничких мањина у организованом криминалитету, а то су: низак социо-економски статус и културна маргинализација, имигрантска дијаспора у државама конзументима, јаке фамилијарне и локалне везе, географска близина производње или путева трафикинга и приступ контроли наркотика у домицилним државама.⁴²⁵

Многи чланови етничких мањина имају низак социјални и економски положај у земљама у које су се доселили и углавном нису добро интегрисани, истичу Паоли и Ројтер.⁴²⁶ Кад се узме у обзир низак културни и социјални статус имиграната, није ни чудо што они најчешће заузимају најниже и најопасније послове у дистрибуцији дроге, често радећи као улични тркачи.⁴²⁷

Три групе које су укључене у увоз и дистрибуцију хероина и кокаина имају велике дијаспоре у бар једној западноевропској земљи.⁴²⁸ Турака у Европи има чак 5 милиона, који путем честих комуникацијских и поштанских веза са својом матичном државом омогућавају непримећен проток хероина.⁴²⁹ Велика дијаспора Албанаца (1,4 милиона ван Албаније) омогућила је пораст броја Албанаца у трговини хероином.⁴³⁰ Од 90-их година из Колумбије се одселило чак 10% становника, од којих пола милиона живи у Европи – а пола од овог броја живи у Шпанији, што објашњава јаку везу између колумбијских шверцера и Шпаније.⁴³¹

Према подацима UNODC трговина кокаином до Европе већином је организована од стране колумбијских криминалних група.⁴³² Оне се баве увозом и дистрибуцијом на велико, али је њихова малопродаја ограничена на Шпанију.⁴³³ Паоли и Ројтер, међутим кажу да, иако се Колумбијци баве шверцом и продајом на велико, ипак су најчешћи дистрибутери домаћи криминалци, као што су припадници 'Ндрангете у Италији, али се у трговини кокаином истичу и неке етничке мањине, као што су Нигеријци и Албанци.⁴³⁴

Нигеријци су значајни увозници и дистрибутери кокаина у Европи.⁴³⁵ У скорије време они су се настанили у Амстердаму, где раде као курири на летовима из Холандских Антила или Суринама.⁴³⁶ Откад је појачана контрола на директним летовима, они користе

⁴²⁵ Ibid, str. 13

⁴²⁶ Paoli, L. and Reuter, P., „Drug Trafficking and Ethnic Minorities in Western Europe, op.cit, pp.22

⁴²⁷ Ibid.

⁴²⁸ Ibid, pp.24.

⁴²⁹ Ibid.

⁴³⁰ Ibid.

⁴³¹ Ibid.

⁴³² UNODC, „*The Transatlantic Cocaine Market*“, op.cit, pp.38

⁴³³ Ibid.

⁴³⁴ Paoli, L. and Reuter, P., „Drug Trafficking and Ethnic Minorities in Western Europe“, op.cit, pp.17

⁴³⁵ Ibid, pp.30

⁴³⁶ UNODC, „*The Transatlantic Cocaine Market*“, op.cit, pp.39

друге транзитне руте као што су Доминиканска Република, Перу и Мексико.⁴³⁷ Групе из Западне Африке (Нигерије, Гане) укључене су и у допремање кокаина из те регије до Британије.⁴³⁸ Мала количина ове дроге се допрема из Бразила од стране Нигеријаца који су тамо активни.⁴³⁹ Нигеријци чине највећи број шверцера у Француској (2006. су чинили чак трећину ухапшених страних шверцера кокаином).⁴⁴⁰

Игњатовић ову ангажованост Нигеријаца у трговини наркотицима објашњава њиховом предузетничком способношћу, моралном дезорјентисаношћу услед корумпираности њихових влада током дужег периода, затим slabим цивилним друштвом.⁴⁴¹ Он додаје да овоме погодује и то што становници Нигерије имају сроднике по целом свету, као и постојање јаким трговинских веза са многим државама.⁴⁴²

Колумбијци су највише настањени у Шпанији.⁴⁴³ У периоду 2004-2007, између 21% и 26% свих странаца који су ухапшени због трговине кокаином били су Колумбијци.⁴⁴⁴ Колумбијци су традиционално сарађивали са криминалним групама у Галицији, тако да ови подаци не изненађују.⁴⁴⁵ Они су такође активни на италијанском тржишту, где сарађују са италијанским криминалним групама, нарочито са 'Ндрангетом с којом договарају велике пошиљке кокаина путем контејнера.⁴⁴⁶ У Холандији се налази колумбијска заједница са подручја Кали и Медељин, те је 90-их година број колумбијских затвореника био 20 пута већи него број холандских затвореника.⁴⁴⁷

Као што смо већ поменули, Албанци играју велику улогу на тржишту кокаина у Великој Британији и користе своје директне везе са највећим дистрибутерима кокаина - колумбијским картелима и италијанском мафијом, пре свега калабријским групама. Поред активности Албанаца на кокаинском тржишту Велике Британије, они су активни и у земљама западне Европе, с обзиром на бројност Албанаца у дијаспори широм Европе. Ово потврђује податак да је 2018. у Албанији заплењено рекордних 613 кила кокаина, који су пронађени међу пошиљком банаана пореклом из Колумбије.⁴⁴⁸ Албанац оптужен за овај шверц кокаина ухапшен је у Немачкој⁴⁴⁹, што нам указује да је ова пошиљка била намењена управо земљама западне Европе.

⁴³⁷ Ibid.

⁴³⁸ Ibid.

⁴³⁹ Ibid.

⁴⁴⁰ Ibid, pp.40

⁴⁴¹ Ignjatović, Đ, „Organizovani kriminalitet i etnička pripadnost“, op.cit, str. 18

⁴⁴² Ibid.

⁴⁴³ UNODC, „The Transatlantic Cocaine Market“, op.cit, pp.40

⁴⁴⁴ Ibid, pp.38

⁴⁴⁵ Ibid.

⁴⁴⁶ Ibid, pp.39-40

⁴⁴⁷ Ibid, pp.39

⁴⁴⁸ „Germany arrests Albanian over record cocaine smuggling“, <https://www.thelocal.de/20180505/germany-arrests-albanian-over-record-cocaine-smuggling> (pristupljeno januara 2019)

⁴⁴⁹ Ibid.

У овој целини смо се најпре осврнули на руте кокаина у Европи и видели смо да постоје две главне руте. Прва је Југозападна рута, која се традиционално сматра најпрометнијом и обухвата криминалне групе на Иберијском полуострву.⁴⁵⁰ Међутим, и у оквиру ове руте можемо видети померања, и то из правца Галиције ка југу Шпаније.⁴⁵¹ Друга рута је Северозападна, која обухвата активности на подручју Холандије, Белгије, Француске и Немачке.⁴⁵² Холандија је битна тачка уласка кокаина у Европу, с обзиром да има најпрометнију луку у коју свакодневно стиже огроман број контејнера од којих не могу сви бити прегледани.⁴⁵³ Због високо развијене транспортне инфраструктуре и великог броја аеродрома, пуно је курира који транспортују кокаин тако што гутају кесице.

Још једна рута која се помаља и све више добија на значају је Балканска рута за кокаин. Оно што је занимљиво је да су организоване криминалне групе западног Балкана поставиле базе у Латинској Америци, што им омогућава максималан профит тако што набављају кокаин директно од произвођача. У овоме се нарочито истичу групе из Србије и Црне Горе, које су успоставиле директан контакт са групама из Јужне Америке.⁴⁵⁴ Албанске групе су такође означене као веома активне у шверцу кокаина, нарочито у Великој Британији, где преузимају примат на кокаинском тржишту.⁴⁵⁵ Сви подаци упућују на то да Балкан има значајнију улогу у кокаинском ланцу него икада раније, што је претња регионалној и националној безбедности које морамо бити свесни у будућности.

У другом делу ове целине стекли смо увид у структуру група који шверцују кокаин у Европи. Најпре смо видели које то европске групе играју значајну улогу – од којих се издвајају британске, холандске и италијанске групе. Сазнали смо да је најмоћнија организација на европском тржишту 'Ндрангета за коју се сматра да контролише 80% европског кокаина.⁴⁵⁶ Од имигрантских група најистакнутији су Колумбијци који су традиционално највише настањени у Шпанији (половина укупног броја Колумбијаца у Европи).⁴⁵⁷ Активни су и Нигеријци, који се истичу као значајни увозници и дистрибутери кокаина у Европу.⁴⁵⁸ Албанци се такође истичу, јер поред хероина који им је био главни извор зараде, све више улазе на тржиште кокаина у Европи, што потврђује недавна рекордна заплена кокаина у тој земљи.⁴⁵⁹

⁴⁵⁰ Maftai, L, "Illegal drug markets in Europe: the negative consequences of globalization", op.cit., pp.171.

⁴⁵¹ Gratius, S, "Europe and Latin America: combating drugs and drug trafficking, op.cit, pp.5

⁴⁵² Brombacher, D. and Maihold, G, "Cocaine trafficking to Europe-Options of Supply Control", op.cit., pp.11

⁴⁵³ EMCDDA, "EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis", op.cit, pp.106

⁴⁵⁴ Markina, A., Levi, M., Antonopoulos, G. et.al, "Financing of organized crime", op.cit., pp.83.

⁴⁵⁵ Townsend, M, "Kings of cocaine: how the Albanian mafia seized control of the UK drugs trade", op.cit., <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/13/kings-of-cocaine-albanian-mafia-uk-drugs-crime>, (pristupljeno januara 2019)

⁴⁵⁶ Calandra, F, "Between Local and Global", op.cit, pp.81

⁴⁵⁷ Paoli, L. and Reuter, P, "Drug Trafficking and Ethnic Minorities in Western Europe, op.cit, pp.24

⁴⁵⁸ Ibid, pp.30

⁴⁵⁹ "Germany arrests Albanian over record cocaine smuggling", <https://www.thelocal.de/20180505/germany-arrests-albanian-over-record-cocaine-smuggling> (pristupljeno januara 2019)

III. Злоупотреба кокаина и европска борба против трговине кокаином

У овој целини ћемо најпре видети на који начин се успоставља цена кокаина на тржишту и које све компоненте чине да је veleпродајна цена кокаина толико висока. Анализираћемо трендове пада малопродатне цене кокаина и пораст чистоће кокаина, која је у 2016. достигла рекордно високу вредност.⁴⁶⁰ Такође, видећемо које су то вредности малопродатне цене кокаина у европским земаљама и како се оне крећу. На европском тржишту кокаина, у готово свим земљама примећен је константан пад цене још од 80-их година.⁴⁶¹ Сторти и Грауве сматрају да је утицај глобализације кључан у одржавању ниске малопродатне цене кокаина, тако што отварањем нових афричких рута смањује количину новца за које су сиромашни трговци из овог дела света спремни да ризикују да буду ухапшени или чак убијени.⁴⁶²

У овој целини видећемо и да је Европа друго највеће светско тржиште кокаина, а да је 85% европских зависника од кокаина из Западне и Централне Европе.⁴⁶³ Највећа стопа злоупотребе ове дроге је у Великој Британији, Шпанији и Холандији.⁴⁶⁴ Кокаин се најчешће користи као рекреациона дрога у виду праха који се ушмркава. Кокаин у виду крека користи мањи број популације која је маргинализована и мање социјално интегрисана.⁴⁶⁵ Направићемо кратак преглед старосних група, метода коришћења кокаина и учесталост конзумирања ове дроге у три земље са високом стопом злоупотребе кокаина – Великој Британији, Холандији и Италији. Такође ћемо видети који све облици кокаина постоје и на који начин се конзумирају. Рекреациона злоупотреба кокаина везује се за кокаин у праху који се најчешће уноси ушмркивањем, док је злоупотреба крека и интравенозно уношење кокаина везано за виши степен зависности од ове дроге.⁴⁶⁶ Такође ћемо поменути и бројне негативне последице на ум и тело које поризводи дугорочна конзумација белог праха.

⁴⁶⁰ Perraudin, F, „Purity of cocaine in Europe at highest level in decade, report finds“, op.cit, <https://www.theguardian.com/society/2018/jun/07/purity-of-cocaine-in-europe-at-highest-level-in-decade-report-finds> (pristupljeno januara 2019)

⁴⁶¹ Paoli, L, „Pilot Project to Describe and Analyse Local Drug Markets — First Phase Final Report: Illegal Drug Markets in Frankfurt and Milan“, EMCDDA, Lisbon, 2000, pp.71-73, 118-120

⁴⁶² Storti, C.C and Grauwe, P.D, „The cocaine and heroin markets in the era of globalisation and drug reduction policies“, *International Journal of Drug Policy*, Elsevier, Amsterdam, Volume 20, Issue 6, 2009, pp. 495

⁴⁶³ UNODC, „World Drug Report 2018“, op.cit.,pp.36

⁴⁶⁴ Ibid, pp. 35

⁴⁶⁵ Hassan, C.,Rehm, J., Gossop, M. Et.al, „Cocaine use in Europe – A multi-centre study: Methodology and prevalence estimates“, *European Addiction Research*, Karger AG, Basel, Vol.10, , 2004, pp.149.

⁴⁶⁶ Ibid.

На крају овог дела видећемо на који начин се европске земље боре против трговине кокаином и које су то најефикасније стратегије за ову борбу. Њих можемо поделити на смањивање понуде и смањивање потражње.⁴⁶⁷ Видећемо и да већина земаља заговара различите тактике смањивања понуде, што укључује акције као што су искорењивање коке, заплене на транзитној рути кокаина, алтернативни развој и друге.⁴⁶⁸ Ове тактике су се често показале неуспешним, и доводиле до балон ефекта тј. пребацивања проблема шверца дрогом на друге локације, уместо решавања овог проблема. Смањивање потражње је усмерено на одговарање зависника од дроге од даље злоупотребе кроз различите третмане и едукативне програме и у фокус ставља здравље пацијената. Овде ћемо истаћи један пример такве стратегије, а то је декриминализација која је на снази у Португалу од 2001. и изнећемо неке њене позитивне последице које је имала на целокупни проблем с дрогом у овој земљи, како бисмо истакли вредност и значај могуће примене овог модела на остале европске земље.⁴⁶⁹

1. Квалитет и цене кокаина

Упркос напорима да се сузбије снабдевање дрогом, незаконита трговина дрогом остала је на истом нивоу а малопродајне цене значајно су пале у Европи и у САД-у.⁴⁷⁰ Истраживања из 2006. године показују да су малопродајне цене кокаина и хероина пале на мање од половине њихове вредности из 1990.⁴⁷¹ Даље, статистике нам говоре да је и у периоду 2006-2016 такође пала како малопродајна, тако и цена продаје на велико. Примећено је да овај пад цена узрокује повећано коришћење ових дрога како у Европи, тако и у САД-у.⁴⁷²

Према подацима Европског центра за мониторинг дроге, у 2005. години просечна малопродајна цена кокаина у Европи варирала је од 45 евра по граму у Пољској до преко 100 евра по граму на Кипру, Румунији и Норвешкој, док је у већини земаља цена била 50-80 евра/грам.⁴⁷³ У поређењу са хероином, чистоћа кокаина на малопродајном нивоу је велика и варира 24-78% у Европи, док већина земаља пријављује чистоћу између 30% и

⁴⁶⁷ Brombacher, D. and Maihold, G, op.cit., pp.16

⁴⁶⁸ Ibid, pp.16-17

⁴⁶⁹ Bajekal, N, „Want to Win the War on Drugs? Portugal Might Have the Answer“, <http://time.com/longform/portugal-drug-use-decriminalization/>, (pristupljeno januara 2019)

⁴⁷⁰ Storti, C.C. and Grauwe, P.D, „The cocaine and heroin markets“, op.cit.,pp. 488.

⁴⁷¹ Ibid.

⁴⁷² Ibid.

⁴⁷³ EMCDDA, „Cocaine and crack cocaine: a growing public health issue“, EMCDDA, Belgium, 2007, pp.19

60 %. У раздобљу 2000-2005 примећен је пад, како у просечној цени кокаина, тако и у просечној чистоћи кокаина у европским земљама.⁴⁷⁴

Међутим, уочен је пораст чистоће кокаина последњих година, толико да је у 2016. години она достигла највиши ниво у последњих 10 година, према истраживањима ЕУ.⁴⁷⁵ Европски центар за мониторинг дроге је у свом извештају за 2018. годину закључио да је тренд раста чистоће кокаина, који је започео још 2010. године, достигао највиши ниво 2016, иако су цене кокаина остале стабилне.⁴⁷⁶ У извештају EMCDDA из 2016. наводи се да су истраживања из 2014. показала да малопродајна цена кокаина варира од земље до земље и креће се у распону 46-91 евра по граму.⁴⁷⁷ Чистоћа такође варира али је генерално на нивоу од 64% или мање.⁴⁷⁸ Подаци су показали да се просечна чистоћа кокаина повећавала са 34% из 2009. године, и чини се да се стабилизовала на 40%.⁴⁷⁹

Подаци Уједињених нација показују значајан пад цена кокаина по граму у већини европских земаља у раздобљу 2006-2016. У Италији је цена у овом периоду пала са 92,6 евра на 77,5 евра по граму; у Шпанији са 67,7 евра на 57 евра; у Француској са 86,4 евра на 63 евра; у Великој Британији је примећено велико смањење цене са 77,5 евра на 48 евра; драстично смањење је уочено у Норвешкој, где је цена грама кокаина пала са 134 евра на 82 евра.⁴⁸⁰ С друге стране, у Холандији се повећала цена грама кокаина у овом периоду, и то са 53,4 евра из 2006. на 61,4 евра у 2016. години, међутим ова цена је стабилна од 2013.⁴⁸¹ Ове статистике нам такође показују да малопродајне цене кокаина у европским земљама линеарно прате тренд промене цена кокаина на велико у истим земљама, одн. цене кокаина на кило су се смањиле у свим земљама где је уочен пад малопродајних цена.⁴⁸²

⁴⁷⁴ Ibid.

⁴⁷⁵ Perraudin, F, „Purity of cocaine in Europe at highest level in decade, report finds“, op.cit, <https://www.theguardian.com/society/2018/jun/07/purity-of-cocaine-in-europe-at-highest-level-in-decade-report-finds>

⁴⁷⁶ EMCDDA, „European Drug Report: Trends and Developments“, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018, pp.26-27

⁴⁷⁷ EMCDDA, „EU Drug Markets Report: In-depth Analysis“, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, pp.110

⁴⁷⁸ Ibid.

⁴⁷⁹ Ibid.

⁴⁸⁰ UNODC, „Heroin and cocaine prices in Europe and USA“, https://data.unodc.org/drugs/heroin_and_cocaine_prices_in_eu_and_usa, (pristupljeno januara 2019)

⁴⁸¹ Ibid.

⁴⁸² Ibid.

1.1. Почетак пада цена кокаина

У свом истраживању тржишта дроге у Франкфурту и Милану, Летиција Паоли је уочила овај тренд пада цене кокаина још у периоду од 1980-их до 2000. године.⁴⁸³ Сада ћемо на основу њене студије случаја видети колико је опала цена кокаина на ова два европска тржишта.

У Франкфурту је раних 80-их година грам кокаина коштао до 350 немачких марака, или 179 евра, док је просечна чистоћа била висока, тако да је и неискусан купац могао лако да набави кокаин са чистоћом 30-40 %. ⁴⁸⁴ Године 1989. цена је била 102-128 евра, у зависности од чистоће кокаина; и током 90-их година је и даље опадала.⁴⁸⁵ Према подацима полиције 1999. године цене су варирале 36-66 евра.⁴⁸⁶ Што се тиче цене на велико, килограм кокаина доброг колумбијског квалитета коштао је 40.903-46.010 евра, а уз добре везе могао је да се купи и за 25.565 евра.⁴⁸⁷ Примећује се такође да је тада пад цене на велико био мањи од пада малопродајне цене, што се може објаснити чињеницом да се кокаин више „сече“ другим супстанцама него у прошлости.⁴⁸⁸

На тржишту Милана се крајем 80-их година кило кокаина могло купити за 50 милиона лира или 25.822 евра, у шта су кријумчари додавали лактозу и правили 2 кила од једног, која су затим продавали од 10 грама до пола кила по цени од 52 до 72 евра по граму; тако да су имали профит 78-119 евра по граму.⁴⁸⁹ Крајем 80-их и почетком 90-их година Серђи група је продавала кокаин за 46.481 евра по килу, да би се цена килограма кокаина вратила на ниво из 80-их година, тј. 25.822 евра.⁴⁹⁰ Међутим, тенденције су се промениле раних 2000-их, када је цена на велико порасла због акције колумбијских власти на сузбијању кокаина, тако да је цена износила 100 милиона лира или 51.646 евра.⁴⁹¹ Грам кокаина је могао да се набави за око 78 евра.⁴⁹²

⁴⁸³ Paoli, L, „*Pilot Project to Describe and Analyse Local Drug Markets — First Phase Final Report: Illegal Drug Markets in Frankfurt and Milan*”, EMCDDA, Lisbon, 2000.

⁴⁸⁴ Ibid, pp.72

⁴⁸⁵ Ibid.

⁴⁸⁶ Ibid.

⁴⁸⁷ Ibid.

⁴⁸⁸ Ibid.

⁴⁸⁹ Ibid, pp.118

⁴⁹⁰ Ibid.

⁴⁹¹ Ibid

⁴⁹² Ibid,pp.119

Што се тиче тржишта у Великој Британији, малопродајна цена је у константном паду у периоду 2000-2009. Наиме, 2000. године грам кокаина коштао је 65 фунти или 76 евра, док је 2009. цена грама била 35 фунти тј. око 41 евра.⁴⁹³ Упоредо са тим, цена килограма кокаина порасла је са 23.356 евра на 60.726 евра у истом периоду, док је просечна чистоћа килограма кокаина била 65-70 %.⁴⁹⁴

Просечна цена 1 кила кокаина у 14 европских земаља износила је 20.000-66.751 евра 2009. године.⁴⁹⁵ Међутим, уочило се да су цене нешто веће у Британији и Италији, 40-50.000 евра.⁴⁹⁶ Овде уочавамо да је цена на велико порасла у Италији, и то да се готово удвостручила, са око 25.000 евра 90-их година, на око 50.000 евра 2009.године. Међутим, као што смо већ поменули, тренд пада продаје на велико актуелан је од 2006. године на овамо. Он је уочен у Италији у периоду 2006-2016 године, када је цена кила кокаина пала са 47.128 евра на 38.738 евра; у Шпаније је пала са 36.700 на 34.363 евра; у Великој Британији пала је са 45.367 евра на 39.821 евра; у Француској са 44.697 на 34.101 евра.⁴⁹⁷

1.2. *Формирање цене кокаина*

Бромбахер и Маихолд у свом раду из 2009. године наводе како се успоставља цена кокаина.⁴⁹⁸ Наиме, за количину кока лишћа потребну да се произведе кило кокаина, фармер коке добије око 250 евра, међутим, то кило има комерцијалну вредност од око 1.200 евра за посредника у земљи произвођачу.⁴⁹⁹ То исто кило, док је у транзиту, има великопродајну цену између 12.000 и 15.000 евра, док килограм релативно чистог кокаина, који се касније меша са адитивима, на улицама Мадрида има цену 80.000 евра, у зависности од чистоће и количине доза.⁵⁰⁰

Они високу цену кокаина на тржишту упркос малим трошковима производње објашњавају ризицима којима се излажу они који учествују у трговини дроге, као што су ризик од хапшења и ризик од тога да постану жртве насиља које је својствено илегалним тржиштима дроге.⁵⁰¹ У исто време, дрога и њене хемијске компоненте губе се у

⁴⁹³ EMCDDA, „*Pilot study on wholesale drug prices in Europe*“, Publications Office of European Union, Luxembourg, 2011, pp.22

⁴⁹⁴ Ibid.

⁴⁹⁵ Ibid, pp.43

⁴⁹⁶ Ibid.

⁴⁹⁷ UNODC, „*Heroin and cocaine prices in Europe and USA*“, op.cit,

https://data.unodc.org/drugs/heroin_and_cocaine_prices_in_eu_and_usa

⁴⁹⁸ Brombacher, D., Maihold, G, „*The transatlantic cocaine business*“, op.cit, pp.18

⁴⁹⁹ Ibid.

⁵⁰⁰ Ibid, pp.18-19

⁵⁰¹ Ibid, pp.18

запленама, што такође доводи до пораста цене.⁵⁰² У нормалним условима, да не постоје ови ризици илегалног тржишта, доза кокаина или хероина коштала би као таблета аспирина.⁵⁰³

Клаудија Сторти и Пол де Граве такође су се бавили начином на који се успостављају цене кокаина.⁵⁰⁴ Они објашњавају да свега 1% малопродајне цене кокаина чини цена производње кокаина у земљама произвођачима, те да већину цене чини тзв. "маргина посредовања" (intermediation margin), односно разлика између цене кокаина на велико и мало у земљама конзументима.⁵⁰⁵ Фактори који утичу на маргину посредовања су: 1) накнада за ризик – с обзиром да су казне и ризици трговине дрогом велики, људи се обично неће упуштати у ове активности без велике надокнаде, што чини фиксни део ове маргине великом, 2) ефикасност посредовања – што је ефикаснији процес посредовања (транспорт, дистрибуција), ниже су цене и смањује се број посредника, па се тако смањује накнада за ризик.⁵⁰⁶

Они су дошли до закључка да је разлог смањивања малопродајне цене драстично смањење маргине посредовања; маргина између цене на велико и мало у земљи конзументу смањила се за 50% између 1990. и 2004, док се маргина између цене произвођача и цене на велико у земљи кориснику смањила још више, за 60-80% у истом том периоду.⁵⁰⁷

Узрок како за смањење маргине посредовања, тако и за пад малопродајне цене кокаина јесте глобализација, која делује на смањење цена на три начина: утицај на структуру тржишта, утицај на накнаду за ризик и утицај на ефикасност.⁵⁰⁸

Сада ћемо видети како су они тестирали свој модел утицаја глобализације на случају Западне Африке. Ницање нове руте произвело је више конкуренције у међународној трговини дрогом и тако поткопало моћ старих трговаца. Наиме, тржиште је постало више отворено и то је узроковало смањивање марже, па последично и пад малопродајне цене.⁵⁰⁹ Сиромаштво у афричким земљама узроковало је велики број јефтиних радника који су вољни да преузимају велике ризике, као што је гутање велике количине кокаина, у поређењу са јужноамеричким шверцерима.⁵¹⁰ Ово је смањило накнаду за ризик која се исплаћује шверцерима, што је умањило маргину између цена производње и цена на

⁵⁰² Ibid.

⁵⁰³ Ibid.

⁵⁰⁴ Storti, C.C. and Grauwe, P.D, „Globalization and the Price Decline of Illicit drugs“, *CESifo Working Paper No.1990, Category 7: Trade Policy*, CESifo Group Munich, Munich, 2007

⁵⁰⁵ Ibid, pp. 4

⁵⁰⁶ Ibid, pp.5

⁵⁰⁷ Ibid, pp.14

⁵⁰⁸ Storti, C.C. and Grauwe, P.D, „The cocaine and heroin markets“, op.cit, pp.494.

⁵⁰⁹ Ibid, pp.495

⁵¹⁰ Ibid.

велико.⁵¹¹ Ризик је такође опао и због ниског нивоа сигурности у Западној Африци у односу на остале руте.⁵¹² Појава „low cost“ авиона омогућило је пренос мале количине дроге од стране јефтиних афричких шверцера, а техничке иновације у морском транспорту и раст ваздушног саобраћаја отежали су детекцију.⁵¹³ Сви ови ефекти су снизили трошкове међународног шверца и допринели опадању малопродајне цене кокаина у Европи.⁵¹⁴

Процене показују да је постепено растао проценат индивидуалних заплена кокаина у Европи који је пролазио кроз Африку, са 5 % у 2004, на 9% у 2005, затим 12% у 2006. и 22% у 2007. години.⁵¹⁵ Такав тренд се наставио, па се у 2016. години број откривања у том региону дуплирао у односу на 2015.⁵¹⁶ Данас се, као што смо већ анализирали, Афричка рута сматра за све прометнију руту кокаина до Европе.

2. Злоупотреба кокаина у Европи

У последње две декаде десила се промена на тржишту кокаина. У периоду 1998-2009 злоупотреба кокаина се дуплирала у Европи, са 63 на 124 тоне, док је у Сједињеним Државама опала са 267 на 157 тона.⁵¹⁷ Кокаин је најраспрострањенија стимулативна дрога у Европи, са тржишном вредношћу од око 5,7 милијарди евра годишње, према подацима Европског центра за мониторинг дроге и зависности од дроге из 2016. године (Europe Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction).⁵¹⁸

У 2016. години број људи који злоупотребљавају кокаин повећао се 7% на глобалном нивоу у односу на годину пре те, и достигао 18,2 милиона зависника, док је повећање примећено у већини региона.⁵¹⁹ Више од половине зависника од кокаина живи у Северној и Јужној Америци, док их у Северној Америци има највише, чак 34% укупног броја зависника на глобалном нивоу, а скоро једна четвртина живи у Европи, и то Западној и Централној Европи (око једне петине укупног броја).⁵²⁰

⁵¹¹ Ibid.

⁵¹² Ibid.

⁵¹³ Ibid.

⁵¹⁴ Ibid.

⁵¹⁵ Ibid.

⁵¹⁶ UNODC, „*World Drug Report 2018*“, op.cit.,pp.31

⁵¹⁷ Wigell, M. and Romero, M, „Transatlantic Drug Trade“, op.cit., pp.3

⁵¹⁸ EMCDDA, „*Perspectives on Drugs: Cocaine trafficking to Europe*“, EMCDDA, Lisbon, 2016, pp. 1

⁵¹⁹ UNODC, „*World Drug Report 2018*“,op.cit. pp. 33

⁵²⁰ Ibid.

Глобална распрострањеност злоупотребе кокаина процењена је на око 0,4 процента светске популације старости 15-64 година, иако постоје варијације од региона до региона.⁵²¹ Као што смо већ рекли, кокаин је највише у злоупотреби у Северној Америци, и то у САД-у (2,4 % популације старости 15-64 година) и Канади (1,5 % становништва). У Западној и Централној Европи кокаин је најраспрострањенији у Великој Британији (2,3 % људи старости 16-59 година), у Шпанији (2 % популације старости 15-64 година) и у Холандији (1,9 % становника старости 15-64).⁵²²

Уједињене нације процењују да 70% свих европских зависника од кокаина живи у Европској унији, а више од 85% живи у Западној и Централној Европи.⁵²³ Истраживања на основу анализа отпадних вода показала су ширење европског тржишта кокаина што се тиче количине која се конзумира сваке године.⁵²⁴ Анализе бензоилекголина (метаболит кокаина) у отпадним водама градова у западној, централној и југоисточној Европи указују на повећање конзумације кокаина у периоду 2011-2017, а нарочито у последње две године тог раздобља.⁵²⁵ Неке државе су искусиле повећану злоупотребу кокаина од стране младих људи још од средине 90-их; кокаин се у веома високој мери користи на журкама и у дискотекама.⁵²⁶

Рекреациони корисници кокаина углавном ушмркавају кокаин у облику прашка (кокаин хидрохлорид), док зависници из маргинализованих група углавном убризгавају кокаин путем игле или користе крек кокаин.⁵²⁷ У Европи крек се користи у малој мери и то међу маргинализованом популацијом у неким градовима.⁵²⁸

Процењено је да је 17 милиона одраслих особа (старост 15-64 година), тј. 5,1 % ове старосне групе пробало кокаин бар једном у свом животу; од којих је око 2,3 милиона становника старости 15-34 (1,9% укупног броја ове старосне групе) користило кокаин у прошлој години.⁵²⁹ Једино у Данској, Ирској, Шпанији, Холандији и у Великој Британији кокаин је конзумирало преко 2,5 % људи доби 15-34 године.⁵³⁰ Шпанија и Велика Британија пријавиле су раст употребе кокаина до 2008, што је праћено стабилизовањем или падом тог тренда; у Италији је примећен пад од 2005. године, али се сматра да се сада ситуација стабилизovala, док је у Француској је уочен раст употребе 2014. године, када је она порасла за 2 %.⁵³¹

⁵²¹ Ibid, pp.35

⁵²² Ibid.

⁵²³ Ibid., pp.36

⁵²⁴ Ibid.

⁵²⁵ Ibid

⁵²⁶ EMCDDA, „Cocaine and crack cocaine“, op.cit.,pp.9

⁵²⁷ Ibid.

⁵²⁸ Ibid.

⁵²⁹ EMCDDA, „European Drug report: Trends and Developments“, op.cit., pp.43

⁵³⁰ Ibid.

⁵³¹ Ibid.

У Шпанији је истраживање из 2016-17 показало да је високоризична злоупотреба кокаина међу популацијом 14-18 година распрострањена међу 0,43 % те групе.⁵³² Године 2015. у Немачкој процењена је високоризична злоупотреба кокаина код 0,2 % одрасле популације, док је у Италији ова бројка процењена на 0,65%, а у Португалу 0,98%.⁵³³ У Шпанији, Италији и Великој Британији број оних који су тражили лечење везано за злоупотребу кокаина чини 73% укупног броја људи у Европи који су кренули на третман одвикавања од кокаина.⁵³⁴ У 2016. години кокаин је наведен као примарна дрога злоупотребе од стране више од 67.000 пацијената, од којих су око 30.000 били нови пацијенти.⁵³⁵ Након периода пада, између 2014. и 2016. број пацијената који су се први пут пријавили за лечење порастао је за преко петину.⁵³⁶ Иако је већина ових пацијената била из Италије и Велике Британије, скоро све земље су пријавиле повећање у овом периоду.⁵³⁷

Већина људи који траже помоћ у лечењу везану за злоупотребу кокаина користе кокаин у праху (51.000 или 10% свих пацијената на лечењу од дроге у 2016.години), и већина пацијената који су се први пут пријавили за лечење користе само кокаин (31% пацијената који користе кокаин у праху), мада има и оних који кокаин комбинују са алкохолом, канабисом и другим супстанцама.⁵³⁸ Ови пацијенти су обично добро социјално интегрисани и са стабилним условима за живот и регуларним запослењем.⁵³⁹ Другу групу пацијената чине обично маргинализовани зависници, који се углавном пријављују за лечење од крека (8.300, тј. 2 % укупног броја пацијената на одвикавању у 2016.), од којих већина злоупотребљава хероин као другу дрогу.⁵⁴⁰ Што се тиче пола, од укупног броја људи који се пријављују на лечење од кокаина, 14 % чине жене, а 86% мушкарци.⁵⁴¹

2.1. Велика Британија

Бројна истраживања 90-их година показала су да су све 4 државе Велике Британије имале неколико пута већи број зависника од дроге него било која европска држава.⁵⁴² Почетком 2000-их, повећање потражње и смањење цена кокаина довели су до тога да све више људи

⁵³² Ibid, pp.44

⁵³³ Ibid.

⁵³⁴ Ibid.

⁵³⁵ Ibid

⁵³⁶ Ibid.

⁵³⁷ Ibid

⁵³⁸ Ibid., pp.45

⁵³⁹ Ibid.

⁵⁴⁰ Ibid.

⁵⁴¹ Ibid.

⁵⁴² Markina, A., Todovrov, B.,Antonopoulos, et.al, „Financing of organized crime“, op.cit., pp.105

злоупотребљава ову дрогу.⁵⁴³ До 2011. године било је 4 милиона зависника од кокаина у западној и централној Европи, док је у Британији забележен њихов највећи број, коју је пратила Шпанија на другом месту.⁵⁴⁴

Друга најчешће коришћена дрога у 2017. години међу старосном групом 16-59 година био је кокаин у праху (са 2,6 % те популације, или 875.000 људи).⁵⁴⁵ Он је такође други по злоупотреби, после канабиса, и међу старосном групом 16-24 године (6 % или око 361.000 младих).⁵⁴⁶

Тренд пораста злоупотребе кокаина у праху примећен је још 2000. године, када је примећен пораст на 2 % популације 16-59 година, у односу на 1996. годину, када је било 0,6 % зависника групе 16-59; у истом периоду примећен је оштар пораст конзумирања у старосној групи 16-24 година (са 1,3% на 5,2%).⁵⁴⁷ Овај пораст је затим праћен споријим повећањем до 2008/9, када је број зависника обе старосне групе, и 16-59 и 16-24, достигао врхунац – и то 3%, односно 6,5%.⁵⁴⁸

Од 2008/9 злоупотреба је опадала све до 2012/13, када је почела опет да расте за обе старосне групе.⁵⁴⁹ Статистика показује да се од 2011/12 догодио значајан раст у злоупотреби кокаина у праху у обе старосне групе.⁵⁵⁰ Између 2011/12 и 2017/18 конзумирање кокаина у праху повећало се са 2,1 на 2,6 посто међу групом 16-59 година, и са 4,1 на 6 посто међу људима групе 16-24 године.⁵⁵¹

Према истраживањима зависници од кокаина у праху могу долазити из различитих демографских група. С једне стране, кокаин је популаран међу онима који употребљавају више врста дрога, а са друге стране његова злоупотреба је распрострањена у клубовима за време ноћног провода као рекреативна дрога.⁵⁵² Стога, кокаин није увек дрога која се користи од стране проблематичних људи, па се чак контролисана потражња може уочити и међу вишом класом пословних људи, али посебно је популаран међу младим људима који често излазе и конзумирају алкохол.⁵⁵³

⁵⁴³ Ibid.

⁵⁴⁴ Ibid.

⁵⁴⁵ Home Office, „*Drug Misuse: Findings from the 2017/18 Crime Survey for England and Wales*“, Home Office, London, 2018, pp. 5

⁵⁴⁶ Ibid.

⁵⁴⁷ Ibid.

⁵⁴⁸ Ibid.

⁵⁴⁹ Ibid.

⁵⁵⁰ Ibid.

⁵⁵¹ Ibid.

⁵⁵² Markina, A., Todovrov, B., Antonopoulos, G., et.al, „*Financing of organized crime*“, op.cit. pp.106-107

⁵⁵³ Ibid., pp.107

Уочене су и константне промене у начину на који се долази до дроге. На пример, у истраживању из 2014. наводи се да све већи број конзумента купује дрогу преко интернета, међу којима предњаче Британци.⁵⁵⁴

2.2. Холандија

У Холандији кокаин злоупотребљавају различите популације, које се могу поделити у две групе – социјално интегрисани зависници који шмрчу кокаин у праху и маргинализовани зависници од крека који пуше или удишу дрогу, међу којима су многи корисници и хероина.⁵⁵⁵

Том Фријнс и Маргарет фон Лар су у свом истраживању дошли до следећих резултата што се тиче зависника старосне групе 15-64 године: најме, 68% корисника кокаина су ретки корисници (који користе кокаин мање од 11 дана годишње), затим 20% чине повремени корисници (учесталост конзумирања је између 11 и 50 дана годишње) и 12% су чести корисници (између 51 и 365 дана у години).⁵⁵⁶ Они су дошли и до резултата који показују да корисник који ретко конзумира кокаин користи 0,52 грама по дану употребе, корисник који понекад конзумира користи 0,8 грама по дану употребе, а онај који спада у групу честе употребе користи 1,28 грама по дану у ком конзумира кокаин.⁵⁵⁷

Грутер и Мин (Gruter and Mheen) спровели су интервјуе са дилерима кокаина у Роттердаму и открили распрострањеност злоупотребе крека међу корисницима.⁵⁵⁸ Они су уочили да је на малопродајном нивоу продаја кокаина у праху и крека одвојена, тако да дилери обично продају једно или друго.⁵⁵⁹ Поред крека, они продају и хероин јер многе муштерије користе обе ове дроге.⁵⁶⁰ Постоје две врсте муштерија: они који користе кокаин у праху, које описују као уредне људе са добрим послом, док се купци крека често описују као губитници, наркомани и проблематични људи.⁵⁶¹ Према речима једног дилера : „Окружење у којем се користи кокаин у праху је потпуно другачије од оног где

⁵⁵⁴ Ibid, pp.108

⁵⁵⁵ Frijns, T. and Von Laar, M, “Amphetamine, ecstasy and cocaine: typology of users, availability and consumption estimates”, *Further insights into aspects of the EU illicit drugs market*, Document prepared for European Commission, Publications Office of the European Union, Luxemburg, 2013, pp.237

⁵⁵⁶ Ibid., pp.239.

⁵⁵⁷ Ibid.

⁵⁵⁸ Gruter, P., Van de Mheen, D, „Dutch Cocaine Trade: The perspective of Rotterdam cocaine retail dealers“, *Crime Law and Social Change*, IVO Addiction Research Institute Rotterdam, Rotterdam, Volume 44, Issue 1, 2005

⁵⁵⁹ Ibid, pp.7

⁵⁶⁰ Ibid.

⁵⁶¹ Ibid.

се користи крек. У њему је стандард већи и они често желе веће количине. Језик је потпуно другачији. Више је шик и елитније“.⁵⁶²

Сматра се да 70-80 % зависника од хероина у Холандији користи и крек.⁵⁶³ Број корисника крека није познат, међутим истраживање је показало да 43-50 % зависника од крека користи ову дрогу 6-7 пута недељно; с тим што се не зна да ли они који користе само крек имају различит шаблон употребе од оних који поред крека користе и хероин.⁵⁶⁴

Међутим, како каже Зајц, упркос предвиђањима и паници да ће се десити епидемија крека у Европи, то се није десило.⁵⁶⁵ Тржишта крека се ипак јесу развила 90-их година најпре у Британији па у Француској, нарочито у градовима као што су Лондон, Париз и Амстердам.⁵⁶⁶ Пушење крека је било повезано са социо-економском немаштином у сиромашним деловима великих градова, као и са здравственим проблемима најпре младих припадника, како домаћег становништва, тако и припадника етничких мањина, код којих је употреба крека само продубљивала њихов тежак друштвени положај.⁵⁶⁷

2.3. Италија

Италија спада међу државе са високом стопом злоупотребе кокаина (међу популацијом старости 15-64 године), што је сврстава у групу земаља као што су Велика Британија, Шпанија, Холандија, Данска.⁵⁶⁸ На националном нивоу, кокаин је друга дрога по употреби после канабиса.⁵⁶⁹ Злоупотреба кокаина је 2012. била процењена на 1,86 % популације из већ поменуте старосне групе, а у 2013. на 2,05%.⁵⁷⁰

Према подацима из 2018. проценат зависника од кокаина је опао са нивоа из 2013. и процењено је да је претходне године 1,9% младих (15-34 године) конзумирало кокаин.⁵⁷¹ Међутим, подаци нам говоре да је у 2016. било највише корисника кокаина који су се први пут јавили за лечење, док је број за хероин и канабис био мањи.⁵⁷² Број пацијената

⁵⁶² Ibid.

⁵⁶³ Frijns, T. and Von Laar, M, “Amphetamine, ecstasy and cocaine”, op.cit., pp.239

⁵⁶⁴ Ibid., pp.239-240

⁵⁶⁵ Zaitch, D, „*Trafficking cocaine: Colombian Drug Entrepreneurs in the Netherlands*“, The Kluwer Law International, The Hague, 2002, pp.80

⁵⁶⁶ Ibid.

⁵⁶⁷ Ibid.

⁵⁶⁸ Markina, A., Todovrov, B., Antonopoulos, M. et.al, „*Financing of organized crime*“, op.cit., pp.79

⁵⁶⁹ Ibid.

⁵⁷⁰ Ibid.

⁵⁷¹ EMCDDA, „*Country drug report 2018: Italy*“, http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2018/italy/drug-use_en (pristupljeno фебруара 2019)

⁵⁷² Ibid.

који су се први пут јавили за лечење, а који као прву дрогу наводе кокаин, повећава се у Италији од 2013. године.⁵⁷³

Летициа Паоли примећује да се корисници ове дроге не могу сврстати у одређену социјалну, демографску или културну групу, нити се њихова повремена злоупотреба дроге може објаснити наводном маргинализацијом.⁵⁷⁴ Корисници дроге могу да се нађу у свим друштвеним нивоима и старосним групама, од 15 до 25 година старости.⁵⁷⁵ Већина су средњошколци или студенти, канцеларијски или слободни радници или незапослени, одн. појединци који се тешко издвајају од „нормалних“ људи који не узимају дрогу.⁵⁷⁶

2.4. Република Србија

Према подацима Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ за 2014. годину, илегалне дроге бар једном у животу пробало је 8% популације старости 18-64 године (10,8 % мушкараца и 5,2 % жена), док за становништво доби 18-34 године та бројка износи 12,8 %.⁵⁷⁷ Од свих дрога, најчешће се злоупотребљава канабис, и то од стране 7,7 % становништва 18-64 године, а 12,4 % Срба старости 18-34 године пробало је ову дрогу.⁵⁷⁸ Кокаин је у злоупотреби међу 0,6 % популације 18-64 године, и у 1 % групе између 18 и 34 године.⁵⁷⁹ Статистике показују да је преваленца кокаина ниска и у последњих 12 месеци од датума истраживања (јун 2014. године), па је у години која је претходила, кокаин користило 0,1 % људи 18-64 године и 0,2 % становништва 18-34 године.⁵⁸⁰

Према овим подацима, кокаин је у Србији у злоупотреби на ниском нивоу у односу на остале илегалне дроге, па се тако налази иза канабиса, екстазија, а на истом месту као амфетамини.⁵⁸¹ Узрок ниској преваленцији кокаина можемо тражити у чињеници да је он у Србији јако скуп у односу на животни стандард грађана, и да се стога ова дрога сматра супстанцом коју себи може да приушти само богато становништво. На то нам упућују и

⁵⁷³ Ibid.

⁵⁷⁴ Paoli, L, „The Illegal Drugs Market“, *Journal of Modern Italian Studies*, Taylor & Francis Ltd, London, Volume 9, Issue 2, 2004, pp.189

⁵⁷⁵ Ibid.

⁵⁷⁶ Ibid.

⁵⁷⁷ Kilibarda, B, Mravčik, V, Sieroslavski, J, i dr, „Nacionalno istraživanje o stilovima života stanovništva Srbije 2014. godine – korišćenje psihoaktivnih supstanci i igre na sreću“, Institut za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“, 2014, str. 21, <http://www.batut.org.rs/download/publikacije/Izvestaj%20srpski%20web.pdf>

⁵⁷⁸ Ibid.

⁵⁷⁹ Ibid.

⁵⁸⁰ Ibid.

⁵⁸¹ Ibid.

подаци Министарства унутрашњих послова, који показују да је цена кокаина у Србији између 40.000 и 50.000 евра по килограму, односно 80-100 евра по граму.⁵⁸²

Приликом кријумчарења кокаина у Србију, примећено је коришћење курира, који преко комерцијалних летова из западноевропских земаља у својим телима или пртљагу доносе дрогу на аеродром „Никола Тесла“.⁵⁸³ С обзиром да оваквих случајева има мало и да извештај МУП-а из 2015. показује како заплене кокаина просечно износе 5 кг годишње у последњих 5 година, може се рећи да Србија не представља значајно тржиште ове супстанце.⁵⁸⁴

Међутим, преступници из Србије већином су припадници балканских криминалних организација које су, као што смо већ поменули, повезане са јужноамеричким картелима, од којих и набављају кокаин за продају у Западној Европи. Они су орјентисани на овај део Европе јер је цена кокаина тамо највиша, те продајом могу да зараде и до 100 милиона евра годишње.⁵⁸⁵ Најзначајни овакав случај био је хапшење већ поменутог Дарка Шарића, српског нарко-боса, који је оптужен за шверц чак 5,7 тона кокаина из Јужне Америке у Европу.

Држање опојних дрога за сопствену употребу није представљало кривично дело све до измена кривичног законодавства 2003. године, када се кривичним делом прогласило и поседовање дрога чија намена није продавање, већ употреба у личне сврхе.⁵⁸⁶

Јован Тирић поставља питање оправданости и ефикасности ових измена Кривичног Законика.⁵⁸⁷ Он такође разматра да ли је наркоманију ефикасније лечити у болници или кажњавати наркомане затворским казнама, где могу заразити друге болестима повезаним са болести зависности.⁵⁸⁸ Још један проблем који се рађа пенализацијом поседовања дроге је и проблем пренатрпаности затвора, који би се само погоршао услед масовног затварања због поседовања дроге за личну употребу.⁵⁸⁹

Законом о изменама и допунама Закона о психоактивним контролисаним супстанцама из 2018, оснива се Центар за мониторинг дрога и зависности од дрога (по узору на истоимено европско тело чија је скраћеница EMCDDA), који је задужен за „послове који се односе на систем раног упозоравања у циљу брзе размене података о производњи, трговини, употреби и ризицима од појаве нових психоактивних супстанци како би се спречиле њихове штетне последице, правовремено реаговало у случају појаве нове

⁵⁸² Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, „Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala“, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 2015, str. 22, http://arhiva.mup.gov.rs/cms/resursi.nsf/SOKTA_procena_pretnji.pdf

⁵⁸³ Ibid, str. 20

⁵⁸⁴ Ibid, str. 22

⁵⁸⁵ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2285815/sverceri-kokaina-sa-balkana-usmereni-na-zapadnu-evropu.html>

⁵⁸⁶ Ignjatović, Đ, Škulić, M, „Organizovani kriminalitet“, op.cit, str. 207

⁵⁸⁷ Ćirić, J, „Droga i pravo na život“, *Pravni život*, Udruženje Pravnika Srbije, br. 9, 2008, str.117-118

⁵⁸⁸ Ibid.

⁵⁸⁹ Ibid, str.118

психоактивне супстанце на тржишту и постигла брза комуникација између компетентних тела на националном и европском нивоу“, али и за сарадњу са EMCDDA.⁵⁹⁰

На основу ове измене Закона, можемо закључити да је намера законодавца да се приближи европским стандардима и методама борбе против дрога. Ово усклађивање Закона са европским мерама и оснивање тела налик европском Центру за мониторинг дроге и зависности од дроге (EMCDDA), које ће комуницирати са истоименим европским телом, пожељно је услед значајне улоге српских трговаца дрогом у кријумчарском ланцу који се протеже од земаља произвођача кокаина до европских земаља конзумента. Међутим, тек ћемо у наредном периоду бити у прилици да пратимо како ће ове измене функционисати и да ли ће имати конкретан резултат.

3. Методе и последице злоупотребе кокаина

Кокаин као нелегална дрога може се наћи на улицама у виду белог кристалног праха, који дилери често разређују или „секу“ неким супстанцама које нису психоактивне, као што су брашно, талк или сода бикарбона, како би увећали профит.⁵⁹¹ Они могу мешати кокаин и са другим дрогама као што је прокаин (хемијски анестетик) или амфетаминима (психоактивни стимуланс), док неки корисници користе кокаин са хероином, што се назива спидбол („speedball“).⁵⁹²

Људи користе две хемијске форме кокаина: у форми хидрохлоридне соли, која је растворљива у води и кокаинску базу, која се не раствара у води.⁵⁹³ Зависници шмрчу или уносе путем инјекције хидрохлоридну со (кокаин у праху).⁵⁹⁴ Кокаинска база се прави тако што се дрога помеша са амонијаком или содом бикарбоном и водом, а затим се загрева док се не изгуби хидрохлоридна со, те тако настаје супстанца која је погодна за пушење.⁵⁹⁵ Овај облик кокаина носи улични назив „крек“ због звука који се испушта током пушења ове супстанце (crackling sound – пуцкетање).⁵⁹⁶

⁵⁹⁰ Službeni glasnik Republike Srbije, “Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama”, br. 99/2010, 57/2018, čl. 4a

⁵⁹¹ National Institute on Drug Abuse, „Cocaine“, *Research report series*, <https://d14rmgtrwzf5a.cloudfront.net/sites/default/files/1141-cocaine.pdf>, pp.3. (pristupljeno februara 2019)

⁵⁹² Ibid.

⁵⁹³ Ibid, pp.4

⁵⁹⁴ Ibid.

⁵⁹⁵ Ibid.

⁵⁹⁶ Ibid.

3.1. Методе злоупотребе кокаина

Начини злоупотребе кокаина најчешће су: унос интравенозним инјекцијама, ушмркивањем и пушењем ове дроге.⁵⁹⁷ Крек може да се користи тако што се поспе по марихуани или дувану и затим пуши.⁵⁹⁸ Крек се често злоупотребљава заједно са опијатима, а нарочито са хероином.⁵⁹⁹ Пушење крека постало је популарно у САД-у 80-их година због свог брзог дејства (делује за 7-10 секунди), лакоће коришћења и погрешног веровања да је пушење кокаина мање вероватно да изазове зависност и здравствене последице од уношења кокаина у праху интравенозним путем.⁶⁰⁰ Пушење крека изазива тренутну реакцију и осећај еуфорије који траје 2-20 минута.⁶⁰¹ Међутим, употреба крека није учестала у Европи као што је у САД-у. Већина корисника у Европи користи кокаин у праху, а већа злоупотреба крека може се приметити једино у Великој Британији, где је забележено чак 80% случајева коришћења крека по први пут на територији целе Европе.⁶⁰²

Људи који користе кокаин у праху уносе дрогу ушмркивањем тј. интраназално, приликом чега се преко мембрана у носу дрога уноси у крвоток; користе је орално тј. трљају дрогу на десни и интравенозно, приликом чега се кокаин раствара у води и инјекцијом уноси у крвоток, што доприноси већем и бржем ефекту.⁶⁰³

Оно што је битно да разумемо је да је начин злоупотребе кокаина важан фактор у развоју зависности од ове дроге. Наиме, зависност од кокаина може да се ствара годинама када се кокаин ушмркава, док интравенозно уношење и пушење кокаина може да доведе до зависности за неколико месеци, или чак и неколико недеља.⁶⁰⁴

У студији коју су спровели Хасан, Рем, Госоп и други, спроведено је истраживање у 9 европских градова (Лондон, Беч, Цирих, Париз, Барселона, Будимпешта, Даблин, Хамбург и Рим) о злоупотреби кокаина у праху и крека међу три различите групе – међу зависницима од кокаина који су на лечењу, социјално маргинализованим зависницима који нису на лечењу и социјално интегрисаним зависницима који нису на лечењу.⁶⁰⁵

⁵⁹⁷ Drug Enforcement Administration, „Cocaine (Street Names: Coke, Snow, Crack, Rock)“, https://www.deadiversion.usdoj.gov/drug_chem_info/cocaine.pdf, (pristupljeno februar 2019)

⁵⁹⁸ Ibid.

⁵⁹⁹ Ibid.

⁶⁰⁰ Ibid.

⁶⁰¹ Ibid.

⁶⁰² Kilmer, B. and Pacula, R.L., „Estimating the size of the global drug market – A demand-side approach, Report 2“, Prepared for the European Commission, RAND Corporation, Santa Monica, California, 2009, pp.32.

⁶⁰³ National Institute on Drug Abuse, „Cocaine“, op.cit., <https://www.drugabuse.gov/publications/research-reports/cocaine/what-cocaine>, pp. 7, (pristupljeno februar 2019)

⁶⁰⁴ Hassan, C., Rehm, J. A., Gossop, M. et al., „Cocaine use in Europe – A multi-centre study: Methodology and prevalence estimates“, *European Addiction Research*, Karger AG, Basel, Vol.10, 2004, pp.140.

⁶⁰⁵ Ibid., pp.147-155

Што се тиче различитих начина злоупотребе кокаина кључна је разлика између конзумирања кокаина у праху и крека. Наиме, крек је повезан са различитим степеном и начином коришћења, подложности за стварање зависности, групама конзумента али и различитим резултатима лечења, у односу на кокаин у праху.⁶⁰⁶

Резултати овог истраживања су показали да је 86% свих испитаних у претходних 30 дана пре интервјуа користило кокаин у праху, док је крек конзумирало 27% испитаника.⁶⁰⁷ Кокаин у праху, као и крек, највише су користили припадници маргинализоване групе, затим они на лечењу, па интегрисани учесници.⁶⁰⁸ Међутим, учесталост коришћења кокаина у праху била је мала у маргинализованим групама у Лондону, Паризу и Хамбургу, док је злоупотреба крека била изражена у маргинализованој групи и групи на лечењу.⁶⁰⁹ Најчешће је коришћење само једне врсте кокаина, и то кокаина у праху, код 73% укупног броја испитаних, док је 14% користило само крек, мада је 12% користило и крек и прах, од којих највећи део припада маргинализованој групи.⁶¹⁰

Међу испитаницима коришћени су сви начини конзумације кокаина, али је орална употреба најређа, и уочена је код свега 7 конзумента (од укупно 1.855).⁶¹¹ Међу интегрисаном групом преовладава ушмркивање кокаина у праху (95%), док је 4% ове групе пушило кокаин а 2% је уносило дрогу инјекцијама.⁶¹² У остале две групе око 60% је интравенозно уносило кокаин, око једне трећине је ушмркивало, а 5-6% је пушило.⁶¹³ Око 90% свих корисника крека пуши кокаин, док 10% уноси дрогу интравенозно, мада је уношење крека инјекцијама ограничено на Париз и Лондон.⁶¹⁴ Такође је уочено да већина оних који користе кокаин путем шприца, такође користе и хероин (78%).⁶¹⁵

Битно је приметити да се кокаин углавном користи уз још неку супстанцу. Међу интегрисаном групом најчешће је коришћен алкохол, а најређе у маргинализованој групи, у којој се најчешће користи хероин.⁶¹⁶

Разлози за коришћење више супстанци могу бити продужавање ефекта, модификација ефекта, замена за примарну дрогу или социјална ситуација.⁶¹⁷ Када се користе заједно, алкохол и кокаин стварају кокаетилен, активни метаболит који је токсичнији и траје три

⁶⁰⁶ Ibid., pp.148

⁶⁰⁷ Ibid., pp.149

⁶⁰⁸ Ibid.

⁶⁰⁹ Ibid.

⁶¹⁰ Ibid., pp.149-150

⁶¹¹ Ibid.

⁶¹² Ibid., pp.150

⁶¹³ Ibid.

⁶¹⁴ Ibid., pp.151

⁶¹⁵ Ibid.

⁶¹⁶ Ibid., pp.152

⁶¹⁷ Gossop, M., Manning, V. and Ridge, G., „Concurrent use of alcohol and cocaine: differences in patterns of use and problems among users of crack cocaine and cocaine powder“, *Alcohol and Alcoholism*, Oxford University Press, Oxford, Vol.41, Issue 2, 2006, pp.121

пута дуже од кокаина.⁶¹⁸ Комбинована злоупотреба алкохола и кокаина може да произведе дужи и интензивнији осећај еуфорије него употреба само једне супстанце засебно, а може и да смањи непријатан осећај током спуштања са кокаина.⁶¹⁹

Иако зависници од кокаина у праху чешће конзумирају алкохол и имају епизоде тешког пијанства, зависници од крека чешће користе кокаин и имају виши ниво зависности.⁶²⁰ Такође, они чешће користе друге дроге поред алкохола и кокаина, и то оне са јаким седативским ефектима као што су хероин и бензодиазепини.⁶²¹

3.2. *Последице злоупотребе кокаина*

Кокаин повећава дозу допамина у мозгу који је задужен за контролу покрета и осећај задовољства.⁶²² Кокаин спречава рециклирање допамина, па тако долази до нагомилавања велике количине допамина у мозгу, што подстиче поновну злоупотребу дроге у још већој количини јер временом мозак постане мање осетљив на ову навалу допамина.⁶²³

Интензитет еуфоричних ефеката од коришћења кокаина зависи од тога колико брзо дрога допре до мозга, што зависи од дозе и метода употребе.⁶²⁴ Приликом пушења или интравенозног уноса, кокаин допире до мозга за неколико секунди, што резултира брзим налетом еуфорије, док је приликом шмркања кокаина еуфорија мање интензивна и до ње долази спорије због спорог доласка дроге до мозга.⁶²⁵ Ефекти кокаина су немир, узбуђеност, иритабилност и анксиозност.⁶²⁶

Први ефекти кокаина трају од неколико минута до сат времена, и могу привремено да смање потребу за сном и храном.⁶²⁷ Трајање ефекта дроге такође зависи од начина коришћења кокаина, наиме што се дрога брже апсорбује интензивнија је еуфорија али

⁶¹⁸ Ibid.

⁶¹⁹ Ibid.

⁶²⁰ Ibid., pp.123.

⁶²¹ Ibid.

⁶²² National Institute on Drug Abuse, „*Drug Facts-Cocaine*“, <https://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/cocaine>, pp.2, (pristupljeno february 2019)

⁶²³ Ibid.

⁶²⁴ Drug Enforcement Administration, „*Drugs of Abuse, A DEA resource guide*“, 2017 edition, DEA, U.S. Department of Justice, 2017, pp.51

⁶²⁵ Ibid.

⁶²⁶ Ibid.

⁶²⁷ National Institute on Drug Abuse, „*Cocaine*“, op.cit, <https://d14rmgtrwzf5a.cloudfront.net/sites/default/files/1141-cocaine.pdf>, pp.13, (pristupljeno february 2019)

краће траје; шмркање кокаина производи спорији осећај еуфорије али може да траје 15-30 минута, док пушење производи брже ефекте али они краће трају, само 5-10 минута.⁶²⁸

Злоупотреба кокаина може довести до озбиљних медицинских обољења. Најчешћа су кардиоваскуларна обољења, укључујући и срчани напад; затим неуролошки ефекти као што су главобоље, напади, мождани удар и кома; и гастроентеролошке тегобе, као што су абдоминални бол и мучнина.⁶²⁹ У ретким случајевима може чак доћи и до смрти приликом прве злоупотребе кокаина или непосредно након тога - смрт наступа најчешће услед срчаних застоја или напада.⁶³⁰

Као што смо већ поменули, са регуларном употребом ствара се толеранција, па су зависницима потребне веће дозе и чешће коришћење како би осетио ефекте које је осетио приликом првог коришћења дроге.⁶³¹ Ово доводи до конзумације кокаина у великим налетима када се он уноси константно и у великим дозама, што доводи до повећане иритабилности, немира, напада панике, параноје, па чак и до психозе приликом које зависник губи додир са стварношћу и доживљава халуцинације.⁶³²

Неке дугорочне последице зависе од метода коришћења – шмркање: губитак чула мириса, крварење из носа, проблеми с гутањем; пушење: кашаљ, астма, респираторни проблеми и упала плућа; орално: оштећење црева услед смањеног крвотока; инјекцијама: већи ризик за обољевање од HIV-а, хепатитиса це и осталих болести крви.⁶³³

Звисници од кокаина могу да оболе од разних неуролошких обољења, као што је крварење у мозгу, а такође постоји опасност од Паркинсонове болести и поремећаја кретања, нарочито након више година употребе кокаина.⁶³⁴

У својој студији Бола, Ротман и Кадет потврдили су ефекте злоупотребе кокаина на неуролошке функције као што су памћење, егzekутивне функције, визуелноспацијалне функције, психомоторна брзина и мануелна агилност.⁶³⁵ Они су открили да је број грама кокаина који је коришћен током недеље најчешћи предсказатељ перформанси на

⁶²⁸ Ibid.

⁶²⁹ Ibid.,pp.13

⁶³⁰ Ibid.

⁶³¹ Ibid,pp. 15

⁶³² Ibid.

⁶³³ National Institute on Drug Abuse, „Drug Facts-Cocaine“, op.cit., <https://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/cocaine>, pp.3 (pristupljeno februara 2019)

⁶³⁴ National Institute on Drug Abuse, „Cocaine“, op.cit., <https://d14rmgtrwzf5a.cloudfront.net/sites/default/files/1141-cocaine.pdf> , pp.16,

⁶³⁵ Bolla, K.,Rothman, R.,Cadet, J.L., „Dose-Related Neurobehavioral Effects of Chronic Cocaine Use“, *The Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences*, American Psychiatric Press, Inc., Washington, Vol.11, 1999, pp.364

неуролошким тестовима и да они који користе више од 2 грама кокаина недељно имају лошије резултате од оних који користе мање од 2 грама недељно.⁶³⁶

Ова студија је открила и да хронични тешки конзументи кокаина показују опадање у неуробихејвиоралним перформансама, упркос апстиненцији од 4 недеље.⁶³⁷ Откривена је и веза са дозом која се конзумира, тако да што више грама недељно се користи, то су ниже перформансе.⁶³⁸ Такође је интензитет злоупотребе кокаина (број грама недељно) значајнији за промене у овим перформансама него учесталост тј. број употреба недељно, или трајање (број година) употребе кокаина.⁶³⁹

Према извештају Европског центра за мониторинг дроге (EMCDDA) из 2014. године, највише хитних случајева везаних за злоупотребу кокаина пријављено је у Шпанији (2.386 у 2011. години), затим у Великој Британији (2.247 отпуста из болнице у 2010/11 години), Италији (1.898 пријема у болницу 2009), Холандији (896 пријема у 2011) и Данској (150 регистрованих пацијената на одељењу хитне помоћи у 2011).⁶⁴⁰

Извештаји из болница везани за пријеме пацијената услед злоупотребе кокаина показују да ови пацијенти имају бројне физичке и неуропсихијатријске последице.⁶⁴¹ Симптоми који се везују за акутне проблеме услед коришћења кокаина укључују анксиозност, агресију, стање иритираности и нападе.⁶⁴² Акутни и потенцијално животно опасни проблеми су и хипертермија (веома повишена телесна температура), затим психијатријски проблеми који укључују суицидалне мисли и психозе; срчани проблеми могу укључивати тахикардију, аритмије и бол у грудима услед акутног коронарног синдрома и инфаркта миокарда.⁶⁴³

Иако се многи хитни случајеви неће завршити фатално, неке државе ипак пријављују значајан број пацијената код којих је узрок смрти злоупотреба кокаина.⁶⁴⁴ Вероватно је да многе смрти услед конзумације кокаина прођу непријављено и да је укупна смртност од кокаина потцењена.⁶⁴⁵ У Европи, већина смрти од кокаина пријављена је у Шпанији (300 смртних случајева у 2010), и у Великој Британији (152 случаја у којима се помиње

⁶³⁶ Ibid, pp.364-365

⁶³⁷ Ibid, pp.366

⁶³⁸ Ibid.

⁶³⁹ Ibid.

⁶⁴⁰ EMCDDA, "Perspectives on Drugs – Emergency health consequences of cocaine use in Europe", EMCDDA, Luxembourg, 2014, pp.1-2

⁶⁴¹ Ibid, pp.3

⁶⁴² Ibid.

⁶⁴³ Ibid.

⁶⁴⁴ Ibid.

⁶⁴⁵ Ibid.

кокаин у смртовници у 2011), што одражава висок ниво употребе кокаина у овим земљама.⁶⁴⁶

4. Борба европских земаља против трговине кокаином

Како је Европа друго највеће тржиште кокаина на свету, она је принуђена да изналази начине да се ефикасно бори против трговине дрогом. У овој борби европске земље нису изоловане и оне су схватиле да једино заједничким снагама, како међусобно, тако и са земљама пре свега Латинске Америке, може доћи до ефикаснијег супростављања овом светском проблему.

Дрога негативно утиче на кључне социјалне компоненте као што су здравље, дужина животног века, образовање, запосленост, људска права и смањивање сиромаштва.⁶⁴⁷ Поред утицаја на здравље и породичну структуру, проблем дроге такође условљава високе социјалне и економске трошкове које утичу на економију, животну средину, политичке процесе, али и на друштвено биће које је предуслов за функционалне демократије.⁶⁴⁸ С друге стране, лоши животни услови омогућавају постојање и одржавање проблема дроге и захтевају конкретне мере уместо борбе против њених последица, кроз такозвани рат против дроге.⁶⁴⁹

Мићо Бошковић помиње став В.И. Бурмистрова, који заступа делање на отклањању узрока организованог криминалитета и предузимање мера међу којима су правне, идеолошке и друштвено-економске мере које чине саставни део планских мера друштвеног развоја.⁶⁵⁰ Међутим, како додаје Бошковић, није довољан само превентиван рад на сузбијању криминалитета, о чему сведочи пракса капиталистичких земаља у којима се користи прислушкивање, постављање информатора и шпијуна, а људи из врха организованог криминалитета остају некажњени.⁶⁵¹ С друге стране, неуспешним су се показала и кривична гоњења вођа организованих криминалних група, која су довела до замењивања ових вођа неким другим (депортованог Лакија Лучана заменио Френк Костело), а нису озбиљно нанела ударац овим организацијама.⁶⁵² Бошковић закључује да се успех ове борбе може постићи једино комбинацијом свих елемената борбе, тј.

⁶⁴⁶ Ibid.

⁶⁴⁷ Selleslaghs, J, „The EU’s performance in Latin America’s fight against drugs and related organized crime“, *Global Affairs*, Taylor & Francis Ltd, London, 2:5, 2016, pp.529.

⁶⁴⁸ Ibid.

⁶⁴⁹ Ibid.

⁶⁵⁰ Bošković, M, „Organizovani kriminalitet – prvi deo – kriminološki i kriminalistički aspekti“, *Policajska akademija*, 1998, str. 114.

⁶⁵¹ Ibid, str. 116.

⁶⁵² Ibid, str. 116-117.

идентификацијом облика криминалитета и избором најефикаснијих превентивних и репресивних метода од стране стручног и органолизованог тима надлежних органа.⁶⁵³

Као што примећују Бромбахер и Маихолд, а што је дефинисало и Веће Европске уније 2016. године, борба против дроге своди се на две основне стратегије: 1) контрола понуде и 2) смањивање потражње.⁶⁵⁴

4.1. Контрола понуде

Контрола понуде може се применити на сваку фазу производње и у сваком делу комерцијалног ланца трговине кокаина, од култивације коке до продаје дроге финалном купцу.⁶⁵⁵ Стратегије контроле понуде укључују: контролу хемијских супстанци, искорењивање усева коке, алтернативне мере развоја, полицијске акције на границама и дуж транзитних рута и кривично гоњење актера у земљама производње, транзита и конзумирања кокаина.⁶⁵⁶

Употреба стратегија за контролу понуде кокаина, од кривичног гоњења актера у шверцу дроге, преко покушаја искорењивања усева коке, до заплена кока лишћа, кока пасте и кокаинске базе, за циљ има да кроз ове активности учини дрогу тежом за набавку, па самим тим и да подигне цену кокаина, што би довело до смањене потражње и употребе.⁶⁵⁷ Некада се веровало да алкалоидни наркотици имају ригидну еластичност потражње, која је близу нули, што би значило да повећање цене не би утицало на смањену употребу кокаина, и да би конзументи платили било коју цену да набаве дрогу.⁶⁵⁸ Међутим, сада већина стручњака верује да је еластичност потражње за кокаином висока, и да износи између -0.5 и -1, што заправо значи да ће се, ако цена дроге скочи за 10%, потражња спустити 5-10%.⁶⁵⁹

Када дође до заплене робе, произвођачи од ње немају профит, те стога морају да повећају цену већ постојеће робе у продаји, како би покрили трошкове производње.⁶⁶⁰ Програми контроле понуде, не само што индиректно доводе до повећања цена заплена кокаина,

⁶⁵³ Ibid, str.117.

⁶⁵⁴ Brombacher, D., Maihold, G, „The transatlantic cocaine business“, op.cit, pp.16; Selleslaghs, J, „The EU’s performance“, op.cit, pp.532.

⁶⁵⁵ Ibid.

⁶⁵⁶ Ibid, pp.16-17

⁶⁵⁷ Ibid, pp.17

⁶⁵⁸ Ibid.

⁶⁵⁹ Ibid.

⁶⁶⁰ Rydell, C.P., Eveeringham, S.S., „Controlling cocaine – Supply Versus Demand Programs“, Prepared for the Office of National Drug Control Policy, United States Army, Drug Policy Research Center, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 1994, pp. 10

већ намећу и финансијске санкције произвођачима, а то су на пример: директни губици за произвођача кроз губитак имовине, као и повећање цена производње кроз компензацију радницима због ризика да буду ухапшени.⁶⁶¹ Још један начин на који је ова стратегија ефикасна, јесте тај што подиже цене дистрибуције, тј. трговци дрогом имају додатне трошкове услед прикривања производа и његове дистрибуције, затим чувања робе од полицијске заплене, прикупљања информација о акцијама полиције и других начина помоћу којих они предупредују откривање њихове робе и активности.⁶⁶²

Милан Шкулић, међутим, наводи да трговци дрогом никад нису на губитку јер највећи део промета остаје неоткривен, па се из тог товара покривају губици.⁶⁶³ Он објашњава да услед закона понуде и потражње, чак и у случају обимније заплене дроге (а ретко се деси да се пронађе више од 15% укупне количине), повећањем цена се из преостале количине робе остварује исти профит који би се остварио и пре заплене.⁶⁶⁴

Ћирић сматра да би се у борби против трговине дрогом морале спровести економске мере у земљама произвођачима како би се обесхрабрили произвођачи наркотика.⁶⁶⁵ Он додаје да би се подстицањем алтернативног развоја, тј. подстицањем сељака из Колумбије, Перуа и Боливије да се са гајења коке преорјентишу на гајење кромпира, остварили ефикаснији резултати него само полицијским интервенцијама.⁶⁶⁶

Међутим, контрола понуде са собом увек носи ризик да произведе тзв. „балон ефекат“ – што је метафора за проблем који се једноставно пребаци на друго место уместо да се реши.⁶⁶⁷ Ово описује тенденцију усева коке да се преселе на ново место као одговор на кампање искорењивања.⁶⁶⁸ Овај ефекат се догодио 90-их када је кока била предмет искорењивања у Перуу и Боливији, што је узроковало појављивање нових усева у Колумбији; али и када је било интензивног опрашивања коке хербицидима у колумбијској држави Путумајо, да би она била засађена у другим државама, као што су Араука, Каука, Гуила, Мета, Сантандер.⁶⁶⁹

Бромбахер и Маихолд такође критикују стратегију искорењивања коке и износе чињеницу да, упркос тој тактици, комерцијална вредност кокаина на тржиштима у ЕУ и САД-у константно пада још од 1980-их година, што баца сумњу на ефикасност

⁶⁶¹ Ibid.

⁶⁶² Ibid.

⁶⁶³ Ignjatović, Đ, Škulić, M, „Organizovani kriminalitet“, op.cit, str. 205

⁶⁶⁴ Ibid.

⁶⁶⁵ Ćirić, J, „Droga i pravo na život“, op.cit, str.123

⁶⁶⁶ Ibid, str.124

⁶⁶⁷ Brombacher, D., Maihold, G, „The Transatlantic cocaine business“, op.cit, pp.20

⁶⁶⁸ Windle, J. and Farrell, G, “Popping the Balloon Effect: Assessing Drug Law Enforcement in Terms of Displacement, Diffusion and the Containment Hypothesis”, *Substance Use and Misuse*, Taylor & Francis Ltd, London, Vol. 47, Issue 8/9, 2012, pp.3

⁶⁶⁹ Ibid. pp.4

искорењивања.⁶⁷⁰ Они одбацују аргумент да сваки уништен усев коке значи мање кокаина на тржишту; наима, култивација коке и њена обрада у кокаин је вођена законима понуде и потражње, тако да је и производња кокаина одређена потражњом.⁶⁷¹

Што се тиче заплене кокаина близу земље произвођача, Бромбахер и Маихолд наводе такође један пример неефикасности ове стратегије и деловања балон ефекта.⁶⁷² У сарадњи Сједињених Држава и власти из Лиме, 80-их и 90-их година на снази је било пресретање ваздушног саобраћаја на североисточној граници Перуа, како би се онемогућили летови између земаља које су једине тада гајиле коку – Боливије и Перуа и земље која је производила кокаин – Колумбије, у којој су биле лабораторије за прераду кокаина.⁶⁷³ Колумбијски шверцери кокаина су на ово реаговали тако што су успоставили алтернативне руте преко Бразила, где стриктна контрола ваздушног саобраћаја није постојала у том тренутку, и што је још битније, почели су да охрабрују гајење коке у својој земљи.⁶⁷⁴

Уочљиво је да, иако је контрола транзита близу земаља произвођача ефикасна у броју заплена (56% свих конфискација у 2006. години одиграло се у Јужној и Централној Америци, и више од пола пресретнуте количине 2006. године, тј. скоро 400 тона откривено је у раној фази комерцијалног ланца), има ограничен утицај на финалну цену и на доступност кокаина за купце.⁶⁷⁵ Разлози за ово су следећи: заплењена дрога може се брзо заменити другом захваљујући близини места где се она производи; у овој фази цена кокаина је и даље веома мала; одузета количина се лако надомешћује оном дрогом која је на тржишту тако што се у њу додају адитиви у каснијој фази.⁶⁷⁶

Међутим, акције откривања које се врше близу земаља конзументата имају веће шансе за ефикасност и утицај на финалне цене кокаина.⁶⁷⁷ Близу урбаних тржишта кокаина у европским земљама или у САД-у, цена дроге је већа: 10 тона кокаина нађених у луци Санта Марта у Колумбији има исту тржишну вредност као тона која је одузета у територијалним водама Гане.⁶⁷⁸ Само заплене које се врше близу конзументата имаће ефекат на цену и могући утицај на доступност дроге, тако што ће замена конфисковане дроге бити тежа због даљине извора, и јер ће трговци трошкове својих губитака вероватно пребацивати на финалне конзументе.⁶⁷⁹ Стога, контрола транзита близу земаља Европе које

⁶⁷⁰ Brombacher, D., Maihold, G., „*The Transatlantic cocaine business*“, op.cit, pp.24

⁶⁷¹ Ibid.

⁶⁷² Ibid, pp.30

⁶⁷³ Ibid.

⁶⁷⁴ Ibid.

⁶⁷⁵ Ibid, pp.31

⁶⁷⁶ Ibid.

⁶⁷⁷ Ibid.

⁶⁷⁸ Ibid.

⁶⁷⁹ Ibid.

су конзументи кокаина је најефикаснија метода за борбу против трговине кокаином што се тиче стратегија за контролу понуде.

Важна иницијатива ЕУ за сузбијање трговине кокаином која се одвија кроз земље западне Африке била је 2007. године, када је седам земаља ЕУ (Француска, Ирска, Италија, Холандија, Португал, Шпанија и Велика Британија) потписало споразум о оснивању МАОС-Н (Maritime Analysis and Operations Centre-Narcotics) у Лисабону.⁶⁸⁰ Ово је регионална иницијатива предвиђена да координише пресретање дроге која се преноси путем ваздуха или мора преко Атлантика у циљу спречавања дроге да доспе до европских тржишта, ускраћивања зараде трговцима услед достављања дроге и генералног смањивања трговине дрогом.⁶⁸¹ Током прве године постојања ове организације, услед координације њених чланица, пронађено је 30 тона кокаина.⁶⁸²

У Тулону у Француској је 2008. покренут још један координациони центар за борбу против трговине дрогом преко Медитерана, пре свега хашиша и кокаина.⁶⁸³ Ово је имало за последицу то да је заплена кокаина у Француској достигла врхунац у 2011. години, са преко 10 пронађених тона кокаина, што је повећање од 162% у односу на 2010. годину.⁶⁸⁴ Међутим, извештај француског парламента из јануара 2018. године каже да откад је уведен закон о криминализацији дроге 1970. број хапшења везаних за дрогу константно расте, да би у 2016. достигао број од 140.000 (67,5% свих ухапшених).⁶⁸⁵ У извештају се наводи и да су тренутни закони о дроги неефикасни и да одузимају време полицији (министарство унутрашњих послова је проценило да је у 2016. број полицијских сати утрошених на дела везана за дрогу износио више од милион, што је једнако времену које би 600 људи потрошило да ради пуно радно време), упркос томе што су француски закони везани за дрогу једни од најоштријих у Европи.⁶⁸⁶ Треба напоменути да је у Француској кривично дело употреба и поседовање дроге, као и да закон не познаје разлику између поседовања за личну употребу и за трговину, нити постоје разлике у типу дроге, мада судија може одредити казну на основу контекста употребе дроге.⁶⁸⁷ Казне се крећу од 1 године затвора и новчане казне од 3.750 евра за личну употребу, до 5 година затвора и новчане казне од 75.000 евра ако је лице укључено у транспорт или ако је он јавни службеник који је починио кривично дело на дужности.⁶⁸⁸

⁶⁸⁰ EMCDDA, „Monitoring the supply of cocaine to Europe“, op.cit, pp. 21

⁶⁸¹ Ibid., pp.22

⁶⁸² Ibid.

⁶⁸³ Ibid.

⁶⁸⁴ EMCDDA, „2012 National Report to the EMCDDA by the REITOX National Focal Point, France“, *New Development, Trends, and in-depth information on selected issues*, EMCDDA, Luxembourg, 2012, pp.171

⁶⁸⁵ Chhor, K, „Harsh laws and high usage: France looks to reform its drug policies“,

<https://www.france24.com/en/20180228-harsh-laws-highest-drug-usage-france-legalisation-cannabis-reform-laws-policy> (pristupljeno marta 2019)

⁶⁸⁶ Ibid.

⁶⁸⁷ EMCDDA, „France- Country Drug Report 2017“, EMCDDA, Luxembourg, pp.4

⁶⁸⁸ Ibid.

Још једна европска иницијатива усмерена на контролу снабдевања кокаином је Програм контроле контејнера, која је директна интервенција усмерена на морски пренос дроге у којој тренутно учествује 40 земаља.⁶⁸⁹ Од свог оснивања 2004. па до 2014. године, захваљујући овој иницијативи заплењено је око 100 тона кокаина, док је само у 2014. та бројка износила око 19.428 кг кокаина у 67 акција.⁶⁹⁰

Још једна карактеристика европске борбе против дрога је тзв. модел смањења штете (*harm reduction model*), који комбинује стратегије смањивања потражње и смањивања понуде и који иде даље од америчке идеје рата против дроге тако што се усмерава на потражњу и корен проблема производње и трговине дрогом као што су социо-економски проблеми у земљама произвођачима.⁶⁹¹ Други кључни принципи који се помињу у већини докумената су заједничка одговорност, алтернативни развој, мултилатерализам, балансирани приступ, поштовање људских права...⁶⁹² На овим принципима заснива се заједничка борба против трговине кокаином Европе и Латинске Америке.

Још од 1995. године ЕУ је започела специјализовани политички дијалог везан за дрогу са земљама Латинске Америке; од тада, потписано је 135 заједничких пројеката усмерених на трговину против кокаина, од којих се 102 односи на смањивање снабдевања, док је свега 22 орјентисано ка снижавању потражње.⁶⁹³ Такође, од 102 интер-регионална пројекта борбе против дроге, само њих 30 је фокусирано на узроке проблема са дрогом и организованим криминалом, а то су лоши социо-економски услови који терају младе да улазе у посао трговине кокаином.⁶⁹⁴ Само 6 пројеката се бави тзв. алтернативним развојем, тј. мерама којима ЕУ покушава фармере коке да преусмери на гајење других агрокултурних производа.⁶⁹⁵ Према мишљењу Селеслагса, ЕУ превише пажње посвећује смањењу понуде, а премало борби против узрока продукције и трговине кокаином, као што су висок ниво социо-економске неједнакости, низак ниво образовања, распрострањена црна економија и корумпиране државне институције, међу којима је и полиција.⁶⁹⁶

4.2. Смањивање потражње

Стратегије за смањивање злоупотребе кокаина не односе се на повећање цене кокаина, што је алат за контролисање снабдевања, већ се баве директним смањивањем

⁶⁸⁹ EMCDDA, „*EU Drug Markets Report – In-depth Analysis*“, op.cit., pp.162

⁶⁹⁰ Ibid.

⁶⁹¹ Selleslaghs, J, „The EU’s performance“, op.cit., pp.530-531.

⁶⁹² Ibid, pp.531

⁶⁹³ Ibid, pp.532-533

⁶⁹⁴ Ibid., pp.533.

⁶⁹⁵ Ibid.

⁶⁹⁶ Ibid., pp.533-534,

конзумације.⁶⁹⁷ Ове мере, које су се показале ефикасним у неким европским земљама, заснивају се на превенцији, терапијама и смањивању штете, а њихов циљ је да упозоре потенцијалне кориснике на опасности злоупотребе дроге, лечење зависника и умањивање штетних последица повезаних са зависношћу од дрога, као што су инфекције ХИВ-ом и најгоре врсте хепатитиса.⁶⁹⁸

Алати за смањивање злоупотребе укључују јавне кампање подизања свести, уређивање конзумације дроге под медицинским надзором, снабдевање зависника чистим шприцевима и разне друге терапеутске приступе; али и кажњавање конзумације и криминално гоњење, као и социјалну стигму повезану са коришћењем дроге, који заједно имају јаки превентивни ефекат.⁶⁹⁹ Ови алати за смањивање потражње су предмет интензивне дебате јер су фокусирани на усмеравање употребе дроге, пре него на смањивање; тако да у скоро свим интернационалним конвенцијама о проблему дроге можемо наићи на заговарање тзв. балансираног приступа између стратегија контролисања понуде и контролисања потражње.⁷⁰⁰

Шкулић сматра да се ове акције превенције, попут обезбеђивања стерилних шприцева и игала за хероинске зависнике како би се спречило ширење болести попут AIDS-а и хепатитиса, прерано одбацују и малициозно означавају као дефетистичке.⁷⁰¹ Он сматра, с друге стране, да ове акције проистичу из реалног сагледавања проблема наркоманије и да могу ефикасно да доведу до побољшања ситуације на овом пољу.⁷⁰²

Као што смо већ видели на примеру Француске, која упркос строгим казнама за коришћење и трговину наркотицима, има нарастајући проблем са трговином дроге, пенализација конзумента дроге не нуди трајно и ефикасно решење за борбу против трговине кокаином. Сада ћемо видети један супротан и јединствен приступ који је Португал усвојио за борбу против трговине дрогом и колико је он ефикасан.

4.3. Декриминализација у Португалу

Португал је 1. јула 2001. донео закон о декриминализацији свих врста дроге, укључујући и кокаин и хероин.⁷⁰³ Од доношења тог закона, Португал је једина земља у Европи која је

⁶⁹⁷ Brombacher, D., Maihold, G, „*The transatlantic cocaine business*“, op.cit, pp.20

⁶⁹⁸ Ibid., pp.20-21

⁶⁹⁹ Ibid., pp.21

⁷⁰⁰ Ibid.

⁷⁰¹ Ignjatović, Đ, Škulić, M, „*Organizovani kriminalitet*“, op.cit, str. 209-210

⁷⁰² Ibid, str. 210

⁷⁰³ Greenwald, G, „*Drug decriminalization in Portugal – Lessons for creating fair and successful drug policies*“, Cato Institute, Massachusetts Ave, Washington D.C, 2009, pp.2

декриминизовала дроге.⁷⁰⁴ „Декриминализација представља уклањање понашања или активности из сфере кривичног закона, и санкције за употребу дроге више не потпадају под оквири кривичног закона“.⁷⁰⁵ Међутим, и под оквиром декриминализације, поседовање и коришћење дроге остаје илегално, а кривичне казне се и даље примењују на узгајиваче дроге, дилере, као и трговце дрогом.⁷⁰⁶

Према члану 2 овог закона: „Конзумација, набавка и поседовање за сопствену употребу биљака, супстанци или препарата који су наведени у претходном члану сматрају се административним прекршајима“; при чему су у претходном члану наведени „наркотици и психотропне супстанце“ који укључују све „биљке, супстанце или препарате“ који су раније били криминализовани; док је количина „за сопствену употребу“ дефинисана као количина која „не прелази количину потребну за просечну индивидуалну употребу за период од 10 дана“.⁷⁰⁷

Према овом закону, преступници се шаљу код новоосноване Комисије за одговарање од зависности од дроге (Commission for the Dissuasion of Drug Addiction) која има за циљ да одговори од коришћења дроге и подстакне зависнике да иду на терапију.⁷⁰⁸ Комисија на основу своје процене може да препоручи да зависник крене на третман или едукативни програм, уместо да му напише казну.⁷⁰⁹

Кључна идеја на којој се заснива идеја декриминализације јесте да ће се нестанком стигме везане за кривична гоњења због коришћења дроге елиминисати главна баријера за оне који желе да потраже лечење.⁷¹⁰

Статистике показују да је декриминализација у Португалу дала позитивне резултате и да је број нових ХИВ инфекција пао са 104,2 нова случаја на милион становника из 2000. године на 4,2 случаја у 2015. години.⁷¹¹ Стопа злоупотребе дроге је опала међу најризичнијом популацијом, оном између 15 и 24 године.⁷¹²

Према извештају Европског центра за мониторинг дроге и зависности од дроге из 2017. Португал бележи константан пад злоупотребе дроге међу одраслом популацијом у

⁷⁰⁴ Ibid.

⁷⁰⁵ Ibid.

⁷⁰⁶ Hughes, C.E., Stevens, A., „*The effects of the decriminalization of drug use in Portugal*”, Discussion paper, The Beckley Foundation, Oxford, 2007, pp. 1

⁷⁰⁷ Greenwald, G., „*Drug decriminalization in Portugal*“, op.cit., pp.3

⁷⁰⁸ Stevens, A., Hughes, C. E., „What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs?”, *British Journal of Criminology*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 50, Issue 6, 2010, pp.1002

⁷⁰⁹ Ibid.

⁷¹⁰ Greenwald, G., „*Drug decriminalization in Portugal*“, op.cit., pp.9

⁷¹¹ Bajekal, N., „*Want to Win the War on Drugs? Portugal Might Have the Answer*“, op.cit., <http://time.com/longform/portugal-drug-use-decriminalization/>

⁷¹² Ibid.

последњој декади.⁷¹³ Канабис је остала најчешће коришћена дрога, коју прате екстази и кокаин, а дрогу најчешће користе млади старосне доби 15-34 године.⁷¹⁴ Међутим, и у овој групи је уочен пад конзумирања канабиса.⁷¹⁵ Португалски званичници истичу да је у критичној групи младих 15-19 година, када најчешће почиње конзумација дроге, примећен пад злоупотребе дрога након декриминализације.⁷¹⁶

Као што наводе Хју и Стивенс, једна од штетних последица трговине дрогом јесте трошак који се намеће кроз процесуирање ових активности.⁷¹⁷ Они додају да време полицијских службеника, адвоката и судова, као и трошак затварања преступника у вези са дрогом, може да представља значајан део трошка који плаћају порески обвезници.⁷¹⁸ У овом погледу, још једна позитивна последица коју је донела декриминализација јесте смањивање оптерећености правосудних система.⁷¹⁹ Док је број ухапшених преступника у вези са дрогом опао за око 1.500 између године пре декриминализације и године након њеног увођења, број ухапшених шверцера дроге се повећао за 11% у периоду 4 године пре декриминализације до 4 године после.⁷²⁰ Ово може указивати на повећан фокус полиције на трговину дрогом, пре него на ситне уличне дилере.⁷²¹

Овом закључку иде у прилог и чињеница да је уочено и повећање у количини заплена дроге између периода пре овог закона (1995-99) и након (2000-2004), које је износило чак 499%, док је 116% повећана количина одузетог кокаина.⁷²²

На основу ових података можемо закључити да декриминализација делује двојачко: директно - на смањивање зависника од дрога помоћу стратегије редукције штете и фокусирањем на здравље и помоћ зависницима од дроге, као и индиректно - тако што умањивањем оптерећења судова и полицијских службеника омогућава њихово фокусирање на трговину дроге на вишем нивоу.

У овој целини фокусирали смо се на неке карактеристике кокаина у Европи, као што је његова чистоћа и цена, затим на зависнике од кокаина у европским земљама, њихову демографску структуру, али и методе злоупотребе ове дроге. Анализирали смо наизглед контрадикторне трендове повећања чистоће кокаина и смањења цене на тржишту. Наиме, цена кокаина на тржишту састоји се из доста компоненти, као што је ризик трговца да

⁷¹³ EMCDDA, „Portugal - Country Drug Report 2017“, EMCDDA, Luxembourg, pp.5

⁷¹⁴ Ibid.

⁷¹⁵ Ibid.

⁷¹⁶ Greenwald, G, „Drug decriminalization in Portugal“, op.cit., pp.14

⁷¹⁷ Hughes, C.E., Stevens, A, „The effects“, op.cit.,pp.4

⁷¹⁸ Ibid.

⁷¹⁹ Ibid.

⁷²⁰ Ibid.

⁷²¹ Ibid.

⁷²² Stevens, A., Hughes, C. E, „What can we learn“, op.cit. pp. 1011.

буде ухапшен или да му буде заплена роба.⁷²³ Трговина кокаином је постала мање ризична него икада раније услед глобализације и отварања нових рута, што је смањило укупне трошкове транспорта.⁷²⁴

Такође смо хтели да ближе сагледамо неке облике кокаина које су најчешће у злоупотреби, као и њихово комбиновање са неким другим дрогама и легалним супстанцама као што је алкохол. Видели смо да већина популације која злоупотребљава кокаин у праху има проблем са алкохолом и има честе епизоде пијанства, док зависници од крека већином користе и хероин као другу дрогу.⁷²⁵

Важно је да знамо да се кокаин у већини случајева користи са још неком супстанцом ради продужавања ефекта или пак ублажавања симптома спуштања са дроге. У већини европских земаља примећен је пораст зависника од кокаина, па самим тим расте и забринутост европских земаља.

Европске земље покушавају да кроз разне програме сарадње са земљама Латинске Америке смање трговину кокаина ка Европи. Оне се притом концентришу на редукцију понуде и покушавају да великим акцијама пресретања нанесу ударац кријумчарском ланцу кокаина. Заплена, како смо видели, ефикасније су ако се изводе близу земаља конзумента јер су тада трошкови за надокнаду изгубљене робе већи.⁷²⁶ Међутим, ове тактике више пута су довеле до балон ефекта, тј. пребацивања проблема на другу локацију.⁷²⁷

Земље Европе декларативно се залажу за смањивање потражње кроз стратегије смањивања штете и „балансираног приступа“, међутим нема пуно иницијатива у овој области. Један позитиван пример јесте пример Португала, који је након декриминализације дроге 2001. године драстично смањио број зависника од дроге, па чак и у оној најрањивијој групи адолесцената до 19 година.⁷²⁸ Ово нам говори да ако земље Европе желе да смање проблем трговине кокаином, морају да олабаве законске оквире везане за поседовање и конзумирање дроге у правцу хуманијег односа према зависницима и побољшања њиховог здравља. Ово такође доводи до растерећења правосудног и полицијског система, што омогућава алокацију њихових ресурса за борбу против већег проблема, а то су трговци кокаином.

⁷²³ Brombacher, D., Maihold, G, “The transatlantic cocaine business”, op.cit, pp.18

⁷²⁴ Storti, C.C. and Grauwe, P.D, „The cocaine and heroin markets“, op.cit, pp.494-495

⁷²⁵ Hassan, C.,Rehm, J, A., Gossop, M. et.al, „Cocaine use in Europe“, op.cit, pp.152

⁷²⁶ Brombacher, D.,Maihold, G, „The Transatlantic cocaine business“, op.cit, pp.31

⁷²⁷ Windle, J. and Farrell, G, “Popping the Balloon Effect”, op.cit, pp.4

⁷²⁸ Bajekal, N, „Want to Win the War on Drugs? Portugal Might Have the Answer“, op.cit., <http://time.com/longform/portugal-drug-use-decriminalization/>

Закључак

Трговински ланац кокаина протеже се од Јужне Америке до Европе. Кокаин води порекло из биљке коке, која се узгаја у Перуу, Боливији и Колумбији, те су ове земље и једини произвођачи кокаина. Култивација коке порасла је у свим земљама произвођачима од 2011. године. Последично овом тренду, дошло је и до повећања производње кокаина. У 2016. години у Колумбији је произведено 866 тона кокаина, што је дупло више у односу на 345 тона из 2011. године. Поред Колумбије, и продукција кокаина у Перуу доживела је свој рекорд за последњих 25 година, те достигла врхунац са 491 тоном кокаина у 2017. Овакав тренд у земљама произвођачима резултирао је рекордним количинама белог праха 2016, када је из јужноамеричких лабораторија изашло 1.410 тона кокаина.

Заједно са овим променама на глобалном нивоу, и у Европи је повећана количина кокаина, нарочито у последњим годинама. Овом закључку иде у прилог чињеница да је између 2014. и 2016. године повећана заплена кокаина за 50%. Европске земље су 2016. имале удела од 8% у укупним светским конфискацијама, док су те године први пут рекорде на националном нивоу забележиле Белгија, Шпанија и Холандија. Истраживање које се бавило анализом подводних вода европских градова показује да је 2011-2017 пронађена рекордна количина бензоилекголина, главног метаболита кокаина, што указује на повећање злоупотребе кокаина у Европи, нарочито у последњих пар година тог периода.

Постоје три основне руте транспорта кокаина из Јужне Америке за Европу: Северна, Централна и Афричка. Северна рута иде преко Венецуеле, затим Карипских острва до Шпаније, Холандије и Велике Британије. У регији Кариба заплене кокаина су се готово удвостручиле у 2013. години, што упућује на значај и прометност ове руте. Следећа рута је Централна рута која иде преко Бразила до Европе, често са станицама на Зеленортским или Азорским острвима. Најзначајнија метода преноса овом рутом је путем морских контејнера у којима се кокаин кријумчари међу робом. Афричка рута је трећа значајна рута која одговара кријумчарима због слабих граничних контрола у овим државама и слабих државних институција, што шверцерима смањује ризик од хапшења и заплена.

Главне полазне тачке кокаина за Европу су Колумбија, Бразил и Венецуела. Земље у које пристиже кокаин из Латинске Америке најчешће су Шпанија, Португал, Холандија, Велика Британија, Белгија и Француска. Најразвијеније европске земље су уједно и најпогодније за шверц кокаина у Европи, с обзиром на то да имају развијену инфраструктуру и омогућују велики број начина и путева за транспорт кокаина.

У Европи, поред већ успостављених рута – Југозападне и Северозападне, издваја се и трећа – Балканска рута. Балканској рути смо дали изузетан значај у раду, стога што она

наглашава велике промене на тржишту кокаина у Европи, као и у региону. Оно што потврђује све већи значај ове руте је акција полиције у којој је откривена рекордна количина од 1 тоне кокаина чистоће 90% у Румунији, која се догодила почетком 2019. године. Два Србина су осумњичена да су учествовала у шверцу овог кокаина из Колумбије за Европу. Ово такође потврђује чињеницу да Срби играју значајну улогу на Балканској рути захваљујући својим контактима са колумбијским картелима. Поред Румуније, још неке транзитне земље кокаина на Балкану су Грчка, Бугарска и Албанија, пре свега захваљујући својим лукама, које су погодне за шверц дроге преко мора. Ова Балканска рута показује експанзију трговине кокаином у Европи и активност кријумчара у преношењу кокаина новим рутама на европско тржиште, које је веће и уносније него икада раније.

Основне групе које се баве шверцом у Европи су италијанска мафија (Ндрангета и Камора), Колумбијци, српске и црногорске криминалне групе, као и албанске криминалне групе. Најмоћнија група која контролише 80% европског кокаина је италијанска мафија Ндрангета. Она је постигла свој успех захваљујући својој великој разгранатости у више од 30 земаља, где има своје испоставе које контролишу трговину кокаином у Европи. Албанци доминирају тржиштем кокаина у Великој Британији, где нуде најниже цене због директних веза са колумбијским картелима од којих директно купују дрогу.

У готово свим европским градовима пала је цена кокаина по граму. Ово је праћено и падом цене на велико, тј. по килограму. Уочен је и тренд повећања чистоће кокаина, која је 2016. достигла рекордну вредност. Резултат ових промена је и повећан број зависника од кокаина у већини европских земаља, а нарочито у Великој Британији и Италији. У Британији је уочен њихов значајан раст између 2011/12 и 2017/18. Подаци за Италију нам говоре да је 2016. било највише зависника од белог праха који су се први пут јавили за лечење.

Све већа распрострањеност кокаина и све боље везе европских организованих криминалних група са колумбијским и мексичким картелима, упозоравају на то да европске земље морају хитно да реагују како би спречиле јачање кокаинског ланца. Оне су као методу те борбе усвојиле стратегије смањења понуде. Ове стратегије се фокусирају на активности као што су заплене, искорењивање коке и алтернативни развој, које за циљ имају повећање цена кокаина. Међутим, ове стратегије често производе ефекат балона и премештање проблема на друго место, што најбоље илуструје америчка тактика „рата против дроге“. Ова стратегија се показала неуспешном и резултирала масовним страдањима у Мексику. На примеру Француске, која има јако оштре законе и казне за дилере и конзументе, такође смо видели да овакав приступ и драконске казне нису решење.

Португал је својом политиком декриминализације, која је усвојена 2001. године, остварио јако добре резултате и смањио број зависника од дроге, чак и међу адолесцентима који су

најрањивија група. Ова политика се заснива на отклањању стигматизације зависника, како би они лакше потражили помоћ и лечење. Осим смањења конзумента, ова политика штеди време и новац за процесуирање ситних дилера и конзумента дрога. Пример Португала нам указује на један нови пут у борби против дроге. Како је сигурно да је немогуће да се држава потпуно ослободи дилера и дроге, можда је баш ово пут ефикасне борбе против дроге – а то је пут у којем се бавимо проблемом из перспективе човека и хуманости.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Ameripol, „*Situational analysis of drug trafficking – a police point of view: Bolivia , Brazil, Colombia, Ecuador, Panama and Peru*“, FIIAPP, Madrid, 2013, pp.25-39, 49-73, 109-121
2. Biondich, A.S and Joslin J.D, “Coca: High Attitude Remedy of the Ancient Incas”, *Wilderness and environmental medicine*, Department of Emergency Medicine, SUNY Upstate Medical University, New York, Vol.26, 2015, pp.567-571.
3. Biondich, A.S and Joslin, J.D, ”Coca: The History and Medical Significance of an Ancient Andean Tradition”, *Emergency Medicine Interational*, Hindawi Publishing Corporation, SUNY Upstate Medical University, New York, Vol.2016, 2016, pp.1-4
4. Bolla, K.,Rothman, R.,Cadet, J.L, „Dose-Related Neurobehavioral Effects of Chronic Cocaine Use“, *The Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences*, American Psychiatric Press, Inc., Washington, Vol.11, 1999, pp.361-369
5. Bošković, M, „*Organizovani kriminalitet – prvi deo – kriminološki i kriminalistički aspekti*“, Policijska akademija, 1998.
6. Brombacher, D. and Maihold, G, „*The transatlantic cocaine business: Europe’s options as it confronts new drug trafficking routes (WP)*“, Working paper 45/2009, Elcano Royal Institute, Madrid, 2009.
7. Brombacher, D. and Maihold, G. “*Cocaine trafficking to Europe – Options of Supply Control*”, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2009.
8. Bunt, H.G, van de, Kleemans, E.R, Bokhorst, R.J, et.al,“*Organized crime in the Netherlands*”, Third report of the Organized Crime Monitor, Boom Juridische Uitgevers, The Hague, 2007, pp.171-183
9. Calandra, F, “Between local and Global: the ‘Ndrangheta’s drug Trafficking Route”. *International Annals of Criminology*, University of Palermo, Palermo, Volume 55, Issue 1, 2017, pp.78-98.
10. Calderoni, F., Berlusconi, G.,Garofalo, L.,et.al, „The Italian mafias in the world: A systematic assessment of the mobility of criminal groups“, *European Journal of Criminology*, Sage Publications, Volume 13, Issue 4, 2016, pp.413-433

11. Chalk, P, „*The Latin American Drug Trade – Scope, dimensions, impact and response*“, RAND Corporation, Santa Monica, 2011, pp.3-13, 15-30.
12. Costa Storti C., De Grauwe, P, “Globalization and the Price Decline of Illicit Drugs”. *CESifo Working Paper No.1990*, CESifo Group Munich, Munich, 2007
13. Costa Storti, C., De Grauwe, P, “The cocaine and heroin markets in the era of globalisation and drug reduction policies”, *International Journal of Drug Policy*, Elsevier, Amsterdam, Volume 20, Issue 6, 2009, pp.488-496
14. Ćirić, J, „Droga i pravo na život“, *Pravni život*, Udruženje Pravnika Srbije, br. 9, 2008, str. 105-127
15. De Boer, M. and Kleemans, E, “Italian Mafia in the Netherlands”, *Sicurezza e scienze sociali*, Vol.1, Issue 3, 2013, pp.15-29
16. Drug Enforcement Administration, „*Drugs of Abuse, A DEA resource guide*“, 2017 edition, DEA, U.S. Department of Justice, 2017, pp.51-53
17. EMCDDA, “*Perspectives on Drugs – Emergency health consequences of cocaine use in Europe*”, EMCDDA, Luxembourg, 2014.
18. EMCDDA, “*Perspectives on Drugs: Cocaine trafficking to Europe*”, EMCDDA, Lisbon, 2016, pp. 1
19. EMCDDA, „2012 National Report to the EMCDDA by the REITOX National Focal Point, France“, *New Development, Trends, and in-depth information on selected issues*, EMCDDA, Luxembourg, 2012. pp.170-172
20. EMCDDA, „*Cocaine and crack cocaine: a growing public health issue*“, EMCDDA, Belgium, 2007.
21. EMCDDA, „*France- Country Drug Report 2017*“, EMCDDA, Luxembourg, 2017
22. EMCDDA, „*Pilot study on wholesale drug prices in Europe*“, Publications Office of European Union, Luxembourg, 2011, pp. 21-45
23. EMCDDA, „*Portugal - Country Drug Report 2017*“, EMCDDA, Luxembourg, 2017
24. European Monitoring Center for Drug and Drug Addiction, „*Monitoring the Supply of cocaine to Europe*“, EMCDDA, Lisbon, 2008.
25. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol, “*EU drug markets report: In-depth analysis*”, EMCDDA-Europol Joint publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, pp. 23-43, 95-115, 155-167
26. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, “*European Drug Report: Trends and Developments*”, Publications office of the European Union, Luxembourg, 2018.
27. Eventon R. and Bewley-Taylor, D, “*An Overview of Recent Changes in Cocaine Trafficking Routes into Europe*”, Background paper commissioned by the EMCDDA for the 2016 EU Drug Markets Report, EMCDDA, 2016.
28. Frijns, T., V. Laar, M, “Amphetamine, ecstasy and cocaine typology of users, availability and consumption estimates”, *Further insights into aspects of the illicit EU drugs market*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2013, pp. 183-242.
29. Gootenberg, P, „Cocaine’s Malleable Past“, *Roadmaps to Regulation: Coca, Cocaine and Derivates*, The Beckley Foundation, Oxford, 2016, pp.1-10

30. Gossop, M., Manning, V. and Ridge, G, „Concurrent use of alcohol and cocaine: differences in patterns of use and problems among users of crack cocaine and cocaine powder“, *Alcohol and Alcoholism*, Oxford University Press, Oxford, Vol.41, Issue 2, 2006, pp.121-125
31. Gratius, S, “*Europe and Latin America: combating drugs and drug trafficking*”, Report for Committee on Foreign Affairs of the European Parliament, Brussels, 2012.
32. Greenwald, G, „*Drug decriminalization in Portugal – Lessons for creating fair and successful drug policies*“, Cato Institute, Massachusetts Ave, Washington D.C, 2009.
33. Grinspoon, L. and Bakalar, J.B, “Coca and cocaine as medicines: an historical review”, *Journal of Ethnopharmacology*, 3, Elsevier Sequoia S.A., Lausanne, printed in Netherlands, Vol. 3, 1981, pp.149-159
34. Gruter, P. and Van de Mheen, D, „Dutch cocaine trade: The perspective of Rotterdam cocaine retail dealers“, *Crime Law and Social change*, IVO Addiction Research Institute Rotterdam, Rotterdam, Volume 44, Issue 1, 2005.
35. Hassan, C, Rehm, J, Gossop, M, et.al, „Cocaine use in Europe – A multi-centre study: patterns of use in different groups“, *European Addiction Research*, University of Zurich, Zurich, Vol.10, Issue 4, 2004, pp. 147-155
36. Hassan, C.,Rehm, J, A., Gossop, M. et.al, „Cocaine use in Europe – A multi-centre study: Methodology and prevalence estimates“, *European Addiction Research*, Karger AG, Basel, Vol.10, 2004, pp.139-146
37. Home Office, „*Drug Misuse: Findings from the 2017/18 Crime Survey for England and Wales*“, Home Office, London, 2018
38. Hughes, C. E and Stevens, A, “What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs?”, *British Journal of Criminology*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 50, Issue 6, 2010, pp.999-1022
39. Hughes, C.E., Stevens, A, „*The effects of the decriminalization of drug use in Portugal*“, Discussion paper, The Beckley Foundation, Oxford, 2007.
40. Ignjatović, Đ, „Organizovani kriminalitet i etnička pripadnost“, *Pravni život*, Udruženje Pravnika Srbije, br. 9, 2008, str. 3-22
41. Ignjatović, Đ, Škulić, M, „*Organizovani kriminalitet*“, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 2010.
42. Karch, S.B, “Cocaine: history, use, abuse”, *Journal of the royal society of medicine*, Berkeley, California, Vol. 92, 1999, pp. 393-397
43. Kilibarda, B, Mravčik, V, Sieroslavski, J, i dr, „*Nacionalno istraživanje o stilovima života stanovništva Srbije 2014. godine – korišćenje psihoaktivnih supstanci i igre na sreću*“, Institut za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“, Beograd, 2014.
44. Kilmer, B. and Pacula, R.L, „*Estimating the size of the global drug market – A demand-side approach, Report 2*“, Prepared for the European Commission, RAND Corporation, Santa Monica, California, 2009, pp.31-36.
45. Maftai, L, “Illegal drug markets in Europe: the negative consequences of globalization”. *Working papers series*, Alexandru Ioan Cuza University, Iasi, Volume 4, Issue 2, 2012, pp. 164-177.
46. Markina, Levi, Antonopoulos, et.al, „*Financing of organized crime*“, Center for the Study of Democracy, University of Trento, 2015, pp. 77-199

47. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, „*Procena pretnje od teškog i organizovanog kriminala*“, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 2015.
48. Otis, J, „*The FARC and Colombia's Illegal Drug Trade*“, Wilson Center, Smithsonian institution, Washington DC, 2014.
49. Paoli, L, „Italian Organized Crime: Mafia Associations and Criminal Enterprises“, *Global Crime*, Taylor & Francis Ltd, Volume 6, Issue 1, 2004, pp.19-31
50. Paoli, L, „*Pilot Project to Describe and Analyse Local Drug Markets — First Phase Final Report: Illegal Drug Markets in Frankfurt and Milan*“, EMCDDA, Lisbon, 2000, pp.72-119
51. Paoli, L, „The illegal drugs market“, *Journal of Modern Italian Studies*, Taylor & Francis Ltd, London, Volume 9, Issue 2, 2004, pp.186-207
52. Paoli, L, Reuter, P, „Drug Trafficking and Ethnic Minorities in Western Europe“, *European Journal of Criminology*, SAGE Publications, London, Volume 5, Issue 1, 2008, pp. 13-37.
53. Pearson, G. and Hobbs, R, „*Middle market drug distribution*“, Home office research study (227), The home office, London, 2001, pp.27-41
54. Plowman, T, „Coca chewing and the botanical origins of coca (*Erythroxylum* spp.) in South America“, *Coca and Cocaine: Effects on People and Policy in Latin America*, Cultural Survival, Inc and Latin American Studies Program: Peterborough, New Hampshire, 1986, pp.5-29.
55. Reuter, P, „*Assesing the operation of the global drug market - Report 1*“, Prepared for the European Commission, RAND Corporation, Santa Monica, California, 2009, pp.3-25
56. Romero, M., Wigell, M, „*Transatlantic drug trade – Europe, Latin America and the need to strengthen anti-narcotics cooperation*“, Briefing Paper 132, The Finish institute of international affairs, Helsinki, 2013.
57. Rydell, C.P., Eveeringham, S.S, „*Controlling cocaine – Supply Versus Demand Programs*“, Prepared for the Office of National Drug Control Policy , United States Army, Drug Policy Research Center, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 1994, pp. 9-29
58. Schultze-Kraft, M, „*Evolution of estimated coca cultivation and cocaine production in South America (Bolivia, Colombia and Peru) and of the actors, modalities and routes of cocaine trafficking to Europe*“, Background paper commissioned by the EMCDDA for the 2016 EU Drug Markets Report, EMCDDA, Luxembourg, 2016.
59. Selleslaghs, J, „The EU's performance in Latin America's fight against drugs and related organized crime“, *Global affairs*, Taylor & Francis Ltd, London, Volume2, Issue 5, 2016, pp.527-537.
60. Službeni glasnik Republike Srbije, „*Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama*“, br. 99/2010, 57/2018
61. Toyne, J.M, „The transformation of Coca to Cocaine: An Overview of Traditional Drug Use and Modern Drug Use“, *Totem: The University of Western Ontario Journal of Anthropology*, The Berkeley Electronic Press, Ontario, Vol.7, Issue 1, Article 4, 1999, pp.21-29

62. United Nations Office on Drugs and Crime, (2018). “*World drug report 2018 - Analysis of drug markets*”, pp. 29-38. Vienna.
63. United Nations Office on Drugs and Crime, “*The transatlantic cocaine market*”, *Research paper*, Research Paper, Vienna, 2011.
64. United Nations Office on Drugs and Crime, “*The illicit drug trade through South-Eastern Europe*”, Vienna, 2014, pp. 5-35, 91-98.
65. United Nations Office on Drugs and Crime, “*World drug report 2018 – Global overview of drug demand and supply*”, Vienna, 2018, pp. 28-38.
66. UNODC, “*World Drug Report 2018: Executive summary - conclusions and policy implications*”, UNODC, Vienna, 2018.
67. UNODC, „*World Drug Report 2017 – Market analysis of plant-based drugs. Opiates, cocaine, cannabis*“, United Nations, Vienna, 2017, pp.25-37
68. US Government Accountability Office, „*Drug control – U.S. Counternarcotics Cooperation with Venezuela has Declined*“, Report to the Ranking Member, Committee on Foreign Relations, U.S. Senate, GAO, Washington DC, 2009.
69. Windle, J. and Farrell, G, “Popping the Balloon Effect: Assessing Drug Law Enforcement in Terms of Displacement, Diffusion and the Containment Hypothesis”, *Substance Use and Misuse*, Taylor & Francis Ltd, London, Vol. 47, Issue 8/9, 2012, pp.868-876
70. Zaitch, D, „*Trafficking cocaine: Colombian Drug Entrepreneurs in the Netherlands*“, The Kluwer Law International, The Hague, 2002.

Интернет странице

1. “*Bolivia’s Morales boosts legal coca production*”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-39214085>, (pristupljeno januara 2019)
2. “*Germany arrests Albanian over record cocaine smuggling*”, <https://www.thelocal.de/20180505/germany-arrests-albanian-over-record-cocaine-smuggling> (pristupljeno januara 2019)
3. “*ONDCP Releases Data on Coca Cultivation and Cocaine Production in Peru and Bolivia*”, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/ondcp-releases-data-coca-cultivation-cocaine-production-peru-bolivia/>, (pristupljeno januara 2019)
4. “*Who are the Farc?*”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36605769> , (pristupljeno januara 2019)
5. Bajekal, N, „*Want to Win the War on Drugs? Portugal Might Have the Answer*“, <http://time.com/longform/portugal-drug-use-decriminalization/> , (pristupljeno januara 2019)
6. Chhor, K, „*Harsh laws and high usage: France looks to reform its drug policies*“, <https://www.france24.com/en/20180228-harshest-laws-highest-drug-usage-france-legalisation-cannabis-reform-laws-policy> (pristupljeno marta 2019)
7. De Los Santos, G, “*Africa: new drug trafficking route*”, <https://www.eluniversal.com.mx/articulo/english/2017/07/1/africa-new-drug-trafficking-route>, (pristupljeno januara 2019)

8. Derikonjic, M, „Škaljarci” švercovali kokain preko Rumunije”, <http://www.politika.rs/sr/clanak/426133/Skaljarci-svercovali-kokain-preko-Rumunije> (pristupljeno januara 2019)
9. Drug Enforcement Administration, „Coca Cultivation and Cocaine Processing: An Overview”, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/132907NCJRS.pdf> , (pristupljeno januara 2019)
10. Drug Enforcement Administration, „Cocaine (Street Names: Coke, Snow, Crack, Rock)“, https://www.deadiversion.usdoj.gov/drug_chem_info/cocaine.pdf, (pristupljeno februara 2019)
11. EMCDDA, „Country drug report 2018: Italy“, http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2018/italy/drug-use_en (pristupljeno februara 2019)
12. Jovanovic, B, „Rumunska policija zaplenila tonu kokaina, uhapšeni srpski državljani”, <https://www.krik.rs/rumunska-policija-zaplenila-tonu-kokaina-uhapseni-srpski-drzavljan/> (pristupljeno januara 2019)
13. National Institute on Drug Abuse, „Cocaine - Research report series“, <https://www.drugabuse.gov/publications/research-reports/cocaine/what-are-short-term-effects-cocaine-use> (pristupljeno januara 2019)
14. National Institute on Drug Abuse, „Drug Facts-Cocaine“, <https://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/cocaine>, pp.2, (pristupljeno februara 2019)
15. Ordaz, P, „Spain: Europe’s new cocaine gateway”, https://elpais.com/elpais/2018/07/02/inenglish/1530521093_187450.html (pristupljeno januara 2019)
16. Perraudin, F, „Purity of cocaine in Europe at highest level in decade, report finds“, <https://www.theguardian.com/society/2018/jun/07/purity-of-cocaine-in-europe-at-highest-level-in-decade-report-finds> (pristupljeno januara 2019)
17. Radio televizija Srbije, „Šverceri kokaina sa Balkana usmereni na Zapadnu Evropu“, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2285815/sverceri-kokaina-sa-balkana-usmereni-na-zapadnu-evropu.html>
18. Spaic, I, „The long trial of the Balkan „Cocaine king““, <https://www.occrp.org/en/blog/4910-the-long-trial-of-the-balkan-cocaine-king> (pristupljeno januara 2019)
19. Townsend, M, „Kings of cocaine: how the Albanian mafia seized control of the UK drugs trade“, <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/13/kings-of-cocaine-albanian-mafia-uk-drugs-crime>, (pristupljeno januara 2019)
20. UNODC, „Annual Drug Seizures”, <https://dataunodc.un.org/drugs/seizures> (pristupljeno januara 2019)
21. UNODC, „Fact sheet – Peru coca survey for 2016”, https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Peru/Peru_Coca_survey_2016_engl_Factsheet_ExSum.pdf , (pristupljeno januara 2019), pp.10
22. UNODC, „Coca cultivation survey 2017, Bolivia – Fact sheet“, https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Bolivia/Bolivia_coca_survey_2017_Summary_and_fact_sheet.pdf, (pristupljeno januara 2019)

23. UNODC, „*Heroin and cocaine prices in Europe and USA*“, [https://dataunodc.un.org/drugs/heroin and cocaine prices in eu and usa](https://dataunodc.un.org/drugs/heroin_and_cocaine_prices_in_eu_and_usa) (pristupljeno januara 2019)
24. Yahia, J.B, „*Drug trafficking – In Morocco, is cocaine the new cannabis*“, <https://enactafrika.org/research/trend-reports/in-morocco-is-cocaine-the-new-cannabis> (pristupljeno januara 2019)